

V. Effenberger, K. Chvatík a R. Kalivoda: Historická skutečnost a falešné vědomí aneb K. T. bez pověr a iluzí, *Orientace* 1968, č. 1 a 2; S. Dvorský: Od automatismu k básnické skladbě, sb. *Surrealistické východisko. 1938–1968* (1969, s. 37); V. Effenberger in *Realita a poezie* (1969); J. Brabec a V. Effenberger in K. T.: *Zápasy o smysl moderní tvorby* (1969); H. Hrzalová: k 70. výr. nar., *Tvorba* 1970, č. 50–51; J. Seifert in *Všecky krásy světa* (1982); V. Černý in *Paměti 3* (Toronto 1983, Brno 1992); N. Macurová: Francouzské kulturní podněty v teoretických sporech počátků 20. let, *ČLit* 1986, s. 137; J. Rous: T. aneb *Poezie konstrukce*, *Nové knihy* 1987, č. 45; R. Švácha: *Příběh K. T.*, RP 6. 4. 1990; ● k 90. výr. nar.: J. Řezáč, *Reportér* 1990, č. 2; T. Vlček, *LidN* 15. 12. 1990 ●; V. Effenberger: T. surrealistická sémiologie (Breton a T.), *Analogon* 1991, č. 5; J. Brabec: K. T., tamtéž; K. Chvatík: K. T. a Herbert Marcuse o společenské funkci umění, in *Melancholie a vzdor* (1992); A. Zach: K. T. a nakladatelství Odeon, *Jarmark umění* 1992, č. 5; L. Kundera: „Dnes skutečná poezie“, in *Řečiště* (1993, s. 119); I. Pfaff in *Česká levice proti Moskvě 1936–1938* (1993); J. Brabec a V. Effenberger in K. T.: *Osvobození života a poezie* (1994); V. Lahoda, K. Srp, R. Dačeva in kat. K. T.: *Surrealistické koláže 1935–1951 ze sbírek Památníku národního písemnictví v Praze* (1994); F. Šmejkal: *Poznámky ke K. T.*, *Umění* 1994, s. 50 + T. syntéza umění a její kořeny – poezie pro pět smyslů, *Ateliér* 1994, č. 4 (inedit. 1986); G. Dierna: *Bloudivá láska: Automatické texty K. Teigeho*, *Umění* 1994, s. 85; R. Švácha: *Vlastní životopis K. T. z roku 1945*, *Umění* 1994, s. 91; K. Chvatík: T. a báseň, *Tvar* 1994, č. 1, příl. *Edice Tvary* → (s tit. K. T. jako teoretik avantgardy) *Od avantgardy k druhé moderně* (2004); A. Nádvoříková: K. T. *redivivus?*, *LitN* 1994, č. 14; A. Horová: K. T. a evropská avantgarda, *Ateliér* 1994, č. 8; *Jarmark umění* 1994, č. 9 (zvláštní č. k výstavě K. T. 1900–1951, soubor vzpomínek aj.); *Umění* 1995, č. 1–2 (zvláštní č. z kolokvia K. T. a mezinárodní avantgarda; přisp. L. Bydžovská a K. Srp, G. Dierna, E. Dluhoš, A. Fárová, K. Chvatík, E. Levingerová, P. Liška, T. Strauss, J. Toman aj.); T. G. Winner: *Nad třemi manifesty K. T.*, *Tvar* 1995, č. 20; N. Savický ml.: K. T. aneb *Anatomie jedné utopie*, *Mosty* 1995, č. 33; J. Dvořák: K. T. – průkopník socialistické avantgardy, *Naše pravda* 1995, č. 51–52; P. Pečinková: *Generační roztržka* (J. Čapek a K. T.), *Zpravodaj Společnosti bratří Čapků* 1995, č. 34; F. Peroutka: *Zločin a čest K. T.*, in *Úděl svobody* (1995 → s tit. *Mýlil se skoro ve všem, ale měl charakter...*, *Host* 2000, č. 10); ● ref. *Osvobození života a poezie*: V. Novotný, *Práce* 3. 3. 1995; M. Toman, *Nové knihy* 1995, č. 10; J. Šimůnek, *Svob. slovo* 31. 5. 1995; Z. Pešat, *LitN* 1995, č. 33 → *Tři podoby literární vědy* (1998); R. Švácha, *Umění* 1996, s. 215 ●; M. Petříček ml.: T.: *Fenomenologie umění a problém estetiky*, kat. *Český surrealismus 1929–1953* (1996); S. Dvorský, J. Zumr: K. T. v archivech *Státní bezpečnosti*, *Jarmark umění* 1996, č. 1–2; M. Pachmanová:

Mechanické, sexuální a socialistické tělo v díle K. T., *Estetika* 1999, s. 25; A. Nádvoříková in *K surrealismu* (1998); J. Zouhar in *Studie k dějinám českého myšlení 20. století* (1999); Ž. Čolaková in *Český surrealismus 30. let* (1999); H. Bednaříková: K. T. a jeho svět dvacátých let, *Host* 2000, č. 10; J. Zumr: K. T. a obecná estetika, sb. *Slovo – struktura(lismus) – příběh* (2000); L. Cabada in *Intelektuálové a idea komunismu v českých zemích 1900–1939* (2000); ● k 100. výr. nar.: J. Olíč, *Respekt* 2001, č. 2; M. Blahynka, *Obrys–Kmen* 2001, č. 7 ●; S. Dvorský: *Z podzemí do podzemí*, sb. *Alternativní kultura. Příběh české společnosti 1945–1989* (2001); K. Srp: *Realita touhy: K. T. a koláže*, in K. T. (výbor z koláží, 2001); F. Illing: K. T. and Jan Mukařovský, *Jan Mukařovský und die Avantgarde* (Bielefeld 2001, s. 183); J. Fabian: K. T. a evropská moderna, sb. *Lit. archiv* 32–33, 2001, s. 63; M. Langerová: *Duch a stroj* (K. T. v kritikách autorů katolické orientace), tamtéž, s. 51 + T. *myšlenka–obraz*, in M. Červenka, M. Jankovič, M. Kubínová, M. L.: *Pohledy zblízka: zvuk, význam, obraz* (2002); I. Pfaff: *Krise české kultury po moskevských procesech 1936–1938*, *Slovanský přehled* 2002, s. 33; O. Máčel: K. T. a ruská avantgarda, sb. *Avantgarda: vztah české a ruské avantgardy* (2002, s. 31); J. Suk: ref. K. T. (výbor z koláží), *Tvar* 2002, č. 5; V. Beranová in *Kapitoly z dějin českého estetického myšlení 2* (2003); J. Zizler: *Český novinář vzpomíná*, *LitN* 2003, č. 20 (k tomu polemika: F. Dryje, B. Solařík, E. Švankmajerová, J. Švankmajer, tamtéž, č. 22; J. Zizler, tamtéž, č. 24); J. Brabec in K. T.: *Svět, který voní* (2004); J. Wiendl: *Barbaři a apoštolové*, J. Vojvodík: *L'avantgarde retrouve?*, obojí *Slovo a smysl* 2004, č. 2; L. Kundera in *Různá řečiště* (2005); T. Winter: *Rozeznat vývoj ve dví*, *Estetika* 2005, č. 1–2; P. Kosatík: *Říjen 1992: K. T. vymýšlí nové umění*, *Týden* 2005, č. 42; T. Hříbek: K. T. and the „wissenschaftliche Weltauffassung“, *Umění* 2005, s. 366; J. Bouček in 27. 6. 1950. *Poprava Závěše Kalandry. Česká kulturní avantgarda a KSČ* (2006); P. Hlaváček: Karel Havlíček a K. T. aneb *Umění v „surrealistických“ časech*, *Umění* 2006, s. 366 (obs. i fragment koresp. z 1948–51).

jz

Helena Teigová

* 12. 3. 1902 *Velký Třebetín* (Měčín–Třebýcina) u Klatov

† 12. 10. 1986 *Praha*

Překladatelka z polštiny, orientující se na prózu klasického realismu i novější práce a zejména na díla vzniklá po 2. světové válce.

Roz. Pešlová. – Narodila se v osadě Třebýcina, patřící k obci Velký Třebetín. Dcera vojenského kapelníka. Rodina sledovala otce na jeho

vojenské dráze: T. prožila dětství a mládí v Tarnopoli v Haliči, ve Lvově, kde získala základní polské vzdělání, ve Štýrském Hradci, u Debrečina a v Bielitzu (Bielsko) ve Slezsku, kde navštěvovala střední školu. 1919 se rodina navrátila do Prahy. Po složení státních zkoušek T. vyučovala 1922–27 francouzštinu a angličtinu jako soukromá učitelka; 1927 se provdala za K. Teiga (1891–1965), profesora teoretické fyziky UK a bratrance estetika a kritika Karla T. Znalost polštiny a polského jazykového prostředí a též působení profesora M. Szykowského, jehož přednášky externě navštěvovala na pražské filoz. fakultě, ji přivedly ve 30. letech, kdy již publikovala drobné časopisecké překlady z různých jazyků, i k polské literatuře a do Akademického kruhu přátel Polska. Od prvních poválečných dnů obětavě pomáhala v Kanceláři pro pomoc polským repatriantům, pečovala zvláště o polské děti a pracovala jako překladatelka. Za svou kulturní i politickou činnost na poli sblížení obou národů se těšila v Polsku značné vážnosti a dosáhla ocenění za šíření polské literatury v českém prostředí. – Také dcera Helena T., provd. Stachová (* 1931), se stala polonistkou a překladatelkou z polštiny (mj. H. Bobińska, W. Gombrowicz, G. Herling-Grudziński, Cz. Miłosz, S. Mrozek, S. I. Witkiewicz, G. Zapolska).

Po prvním knižním překladu z francouzštiny se T. cele věnovala polské literatuře. Již před 2. světovou válkou na podnět M. Szykowského přeložila pro plánovanou edici deseti děl z polské literatury Cizinku M. Kuncewiczowé a za německé okupace připravovala k vydání romány B. Pruse. Těžiště její práce však spočívalo v překládání próz i divadelních her po válce, kdy objevila pro české čtenáře řadu významných děl soudobé polské prózy, jež reagovaly na trpkou válečnou zkušenost a hrůzy fašismu (J. Andrzejewski, K. Brandys, P. Gojawiczyńska, L. Kruczkowski, J. Putrament aj.). Později se její zájem soustředil na další moderní a současná díla (J. Iwaszkiewicz, I. Jurgielewiczowa, M. Kuncewiczowa, J. Newerły aj.), klasickou prózu pak v jejím zprostředkování reprezentují zejména romány a povídky B. Pruse, povídky H. Sienkiewicz a romány E. Orzeszkové a M. Dąbrowské. Překlady T. se opírají o dobrou znalost jazyka, života i tvorby tlumočeného autora a usilují o věrnost, chápanou jako vystižení celkového autorova stylu i osobitostí jednotlivých prací při zachování jejich umělec-

kých hodnot. Během své bohaté činnosti si stále uchovávala kontakt s dobovým děním v polské literatuře, což jí umožnilo uvádět k nám i tehdy nejmladší generaci polských spisovatelů (T. Borowski, B. Czeszko, T. Konwicki aj.). Uspořádala rovněž několik výborů, do dalších přispěla, mnohé tituly doprovodila komentářem nebo poznámkovým aparátem a časopiseckými informacemi o překládaných autorech i o polském literárním dění.

PŘÍSPĚVKY in: Almanach Kmene (1948); Čes. osvěta; Čes. slovo (1932); Čes. domov (1947); Dělnická osvěta; sb. Deníky dětí (1961); Deset polských novel (1967); Doba (1947); sb. Hlídka naděje (1975); Index; Kalendář kalendářů na rok 1950; Kulturní politika (1949); Kurýr Odeonu; Kvart (1947–48); Květen (1957); Květy (1956–61); Kytice (1947–48); Lid. četba (1951); Lid. kultura (1949); Lid. noviny; Lit. noviny (1949–54); Mladá fronta (1947); sb. Muži a válka (1967); Nár. a Stavovské divadlo (1948–49); Nár. osvobození (1948); Naše vojsko (1956); Nové knihy; Nové Polsko (1949–55); Novinky Odeonu (1971); Nový život (1953); Práce (1948–49); Rovnost (Brno 1949); Rozhledy (1932); Rudé právo (1949, 1964); Slovesná věda (1947–48); Stráž severu (Liberec 1949); Světová literatura (1957–67); Svob. noviny (Brno 1948); Večerní Právo lidu (1931); Věstník Spolku čes. bibliofilů; Vlasta (1948–49); Zeměd. kalendář (1949); Zlatý máj (1956–57); – posmrtně: sb. Holocaust a válka očima dětí (1997). ■ KNIŽNĚ. Překlady: A. Londres: Věčný žid před cílem (1931); M. Kuncewiczowa: Cizinka (1937) + Klíče (1948) + Olivový háj (1971) + Tristan 1946 (1971); P. Gojawiczyńska: Děvčata z Nowolipek (1946) + Mříže (1948) + Rájská jablona (1948) + Hlavní město (1950); S. Litauer: Soumrak Londýna (1947); S. Szmaglewska: Dýmy nad Birkenau (1947); J. Andrzejewski: Noc (1947) + Popel a démant (1948) + Zlatá liška (1967) + Noc (1972); L. Kruczkowski: Kordian a chám (1947) + Odvety (1949) + Julius a Ethel (1953) + Němci (1953) + 5 her (1962, Odvety, Němci, První den svobody, Smrt guvernéra, s překl. O. Bartoše) + Osidla (1978); K. Szajnocha: Válka o šest žen (1948); K. Brandys: Město nepokořené (1948) + Mezi válkami 1–4 (1950–53; Samson 1950, Příhody Xavera Šarleje 1950, Paříž, město otevřené 1951, Člověk neumírá 1953) + Občané (1953) + Hotel Řím (1961) + Inkarno (1963); Za mír světa. Výbor polských povídek (1949); J. Putrament: Skutečnost (1949) + Září (1956) + Generál Boldyn (1975) + Počátek eposu a jiné povídky (1976); B. Prus: Loutka 1–3 (1949–50) + Farao (1950) + Přední stráž (1950) + Povídky 1, 2 (1952) + Emancipantky 1–4 (1958) + Sirotčí soud a jiné povídky (1959) + Vlasy se vrací (1977); S. Brzozowski: Plameny (1950); W. Zalewski: S traktory přijde jaro (1950); Z. Nałkowska: Dům nad loukami, Medailony (1950) + Dům žen (1955);

1979 prem. s tit. *Dům bez mužů*; L. Rudnicki: *Staré a nové 1, 2* (1950, 1952); J. Gałaj: *Rodina Lebedů* (1951); B. Hamera: *Jeden z nás* (1951); T. Konwicki: *Na stavbě* (1951) + *Moc* (1955) + *Němý snář* (1965); J. Piórkowski: *Plamen nehasnoucí*, T. Borowski: *Rudý máj* (1952); S. Wygodzki: *Setkání* (1952); H. Auderska: *Zběhové* (1953); B. Czeszko: *Pokolení* (1953); E. Orzeszkowa: *Chám* (1953); S. Żeromski: *Hřích* (1953) + *Rozklovou nás krkavci a vrány* (1959, s V. Dvořáčkovou); I. Newerly: *Šťastný Bída* (1953) + *Chlapec ze Salských stepí* (1963) + *Lesní moře* (1964) + *Odkaz starého doktora* (1970); W. Żukrowski: *Dny porážky* (1954) + *Dům beze stěn* (1955) + *Pohádky z džungle* (1958) + *Ariadny noci a jiné povídky* (1959) + *Kamenné desky* (1970); J. Strykowski: *Běh do Fragaly* (1955); H. Sienkiewicz: *Strážce majáku a jiné povídky* (1956, s K. Málkem) + *Starý sluha a jiné povídky* (1975, s K. Málkem a J. Rumlerem); A. Rudnicki: *Živé a mrtvé moře* (1958, s H. Stachovou); Z. Uniłowski: *Dvacet let života* (1958); M. Dąbrowska: *Noci a dny* (1959); J. Iwaszkiewicz: *Benátské krajky* (1960, s H. Jechevou, A. Měšťanem a M. Štědrou) + *Milenci z Marony a jiné povídky* (1966) + *Březový háj* (1980); J. Szaniawski: *Mořeplavec* (1961; 1986 in Hry) + *Dvě divadla* (1962; 1986 in Hry); D. Damian: *Zrzavá manekýna* (1962); T. Hołuj: *Konec našeho světa* (1962); W. Machajek: *Ráno se přehnal uragán* (1963); Z. Nienacki: *Pytel jidašů* (1963); S. Zieliński: *Dno misky* (1964); J. Kawalec: *Na slunci* (1967); I. Jurgielewiczowa: *Cizinec na ostrově* (1968) + *Jiná dívka?* (1979); J. Gerhard: *Netrpělivost* (1969); W. Kubacki: *Koncert pro orchestr* (1972); A. Braun: *Prázdnota* (1973); M. Kuczyński: *Studený břeh* (1973); T. Łopalewski: *Břímě pustého moře* (1974); J. I. Kraszewski: *Hraběnka Coselová* (1974) + *Velký intrikán* (1976); W. Reymont: *Lili* (1975). ■ SCÉNICKY. *Překlad*: A. Świerczyńska: *Výstřely v Dlouhé ulici* (1949). ■ USPOŘÁDALA A VYDALA (výbory): *Za mír světa* (1949); B. Prus: *Povídky 1, 2* (1952) + *Sirotčí osud a jiné povídky* (1959); A. Rudnicki: *Živé a mrtvé moře* (1958); W. Żukrowski: *Ariadny noci a jiné povídky* (1959); T. Borowski: *Kamenný svět* (1966); J. Iwaszkiewicz: *Milenci z Marony a jiné povídky* (1966); J. Andrzejewski: *Zlatá liška* (1967) + *Noc* (1972). ■

LITERATURA: K. Krejčí: ref. překl. M. Kuncewiczowa: *Cizinka*, *LidN* 11. 10. 1937 + ref. překl. B. Prus: *Loutka*, *Marginálie* 1950, s. 157; an.: *Dvě jubilea H. T.*, *LitN* 1952, č. 5; (oš) (O. Bartoš): *k osmdesátinám*, *LD* 11. 3. 1982.

mh

Jan Teichl

* 8. 1. 1763 *Golčův Jeníkov*

† 2. 3. 1830 *Hradec Králové*

Překladaťel z latiny.

V matrice zapsán jako Teuchel, psal se také Teichel, Teychel; německy Johann Teichel. Jako datum narození je uváděno též 24. 8. 1761, jako místo úmrtí Černilov. – Syn hospodářského správce. Po absolvování tzv. filozofie studoval teologii v generálním semináři v Praze. 1788 byl vysvěcen na kněze, působil jako kaplan a od 1796 jako farář v Černilově. 1802 byl zvolen kanovníkem a prvním rektorem biskupského semináře v Hradci Král., 1810 prorektorem; byl též hradeckým kanovníkem a přisedicím tamní konzistoře. Udržoval styky s J. Dobrovským, J. Jungmannem, F. P. Nedělem, A. V. Pařízkem, J. V. Sedláčkem, M. J. Sychrou a J. L. Zieglerem. 1823 byl policejně vyšetřován v souvislosti s prodejem evangelických biblí, 1826 odešel na odpočinek. Již za svého života věnoval značné množství finančních prostředků pro dobročinné účely; v závěti navíc pamatoval na podporu nemajetných studentů, učitelů češtiny v královéhradeckém semináři a nákup českých knih pro seminární knihovnu. Zemřel na rozedmu plic.

V časopisu *Hyllos* uveřejnil T. z podnětu J. L. Zieglera a v jeho jazykové úpravě překlad římské veselohry, Plautovy komedie *Aulularia* (Veselohra o pokladu, později byla překládána jako *Komedie o hrnci*). Vynechal veršované pasáže, doplnil ztracený konec a počestil římské reálie; jinak je překlad poměrně doslovný. T. se zřejmě podílel na přípravě první učebnice matematiky a fyziky v češtině, J. V. Sedláčka *Základové přírodnictví aneb fyziky a matematiky potažné neboli smíšené 1, 2* (1825, 1827).

PŘÍSPĚVKY *in*: Dobroslav (dub.); *Hyllos* (1821, překl. Plautus: *Veselohra o pokladu*). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: *Ausgleichungs-Tabellen, mit teltel welchert sich sehr leicht und geschwind lässt, wieviel von einem jährlichen Betrage eines Gehaltet... auf irgend einem gegebenen Abschnitt des Jahres ausfalle* (Hradec Král. 1813). ■

LITERATURA: K. (J. F. Krška, dub.): *Z Hradce Králové* (o T. nadaci), *Blahověst* 1855, s. 224; A. Truhlář: *Klasikové řečtí a římští v překladech českých*, *Sborník prací filologických* vydaný na oslavu dvaceti-pětiletého jubilea prof. Jana Kvěčaly (1884); T. Škrdle *in* *Zásluhy českého, moravského a slezského duchovenstva o zakládání knihoven, o rozšiřování knih a časopisů po dědinách a městech* (1888, s. 153); J. Pešek: *Královéhradecká vlastenecká družina, Naše doba 17, 1909/10*, s. 123; K. Svoboda *in* *Antika a česká vzdělanost od obrození do první války světové* (1957, s. 98); A. Doubrava: *Hradecké gymnázium a seminář v 1. polovině 19. století*, *Acta Musei Regi-*

naehradecensis, série B, 1966, s. 71; E. Stehlíková: Několik poznámek k českým překladům Plautových komedií, ČLit 1972, s. 250.

vpb

Josef Teichman

* 21. 7. 1896 Praha

† 6. 12. 1958 Praha

Romanopisec, publicista, autor populárně psaných portrétů herců a hudebníků i monografií.

Narodil se v dělnické rodině, vyučil se malířem písma. Pak docházel na Uměleckoprůmyslovou školu v Praze, od 1912 navštěvoval přednášky Z. Nejedlého v Hudebním klubu a jako externí posluchač i na univerzitě. Z 1. světové války se vrátil těžce raněn. Od 1919 byl zaměstnán jako úředník na ministerstvu národní obrany, později působil jako kulturní pracovník v generálním štábu. V době okupace pracoval v Čes. tiskové kanceláři jako redaktor, potom až do své smrti ve stejné profesi ve Státním novinářském ústavu. 1945–50 spolupracoval s Českosl. rozhlasem.

T. literární činnost sahá od kulturní a politické publicistiky přes obsáhlé, tematicky různorodé romány až po práce z oblasti divadla a hudby. Satirický román *Svěťci nebo lidé?* s protagonistou nekonformním kaplanem přinášel kritický náhled do světa katolického kněžstva, zatímco ostatní, stylově nesourodé romány, psané na počátku 40. let, odkazují způsobem vyprávění spíše k oddechové četbě. Po fabulačně rozvleklém vědecko-fantastickém románu o průzkumu Venuše (*Noví Kolumbové*) ztvárnil T. s laskavým humorem herrmannovského ražení příběh dvou náhle zbohatlých zaměstnanců pohřebního ústavu (*Odkaz Gabriela Uldricha*): vystihl zde specifickou atmosféru konkrétního prostředí a zdůraznil čestnost jednání i mravní rozměr poctivé práce. Nevěrohodná psychologie postav provází *Návraty do prázdná*, román o milostných a morálních krizích mladé úspěšné spisovatelky. Jako interpret významných osobností se zabýval zejména Z. Nejedlým, B. Smetanou a L. van Beethovenem, portrétoval také (pro edici Kdo je?) B. Zakopala, J. J. Kolára a E. Vojana. Přístupně podané monografie akcentují životopisnou složku, aniž se vyhýbají analýze tvorby. V populárních studiích a článcích por-

trétujících především herce a hudebníky od obrozenských dob po současnost se snahou manifestovat jejich prostřednictvím národní, společenské a umělecké hodnoty opět převládá důraz na faktografii a zřetel k umělcovým životním osudům (*Postavy českého divadla a hudby, Umělci a život kolem umění, Z českých luhů do světa*). T. znalost zákulisí se zformovala také ve vytyčení vztahů mezi různými složkami divadelní praxe, od textu po premiéru (*Svět za divadelní oponou*). Postupně shromáždovaný materiál z oblasti činoherního divadla zpracoval posléze v *Divadelním slovníku*. – V literatuře uváděný knižní titul *Lidi*, které potkáváme není bibliograficky doložen (stejnomená próza však vyšla 1930 v časopisu Zvon). V rukopise zůstala práce o počátcích českého divadla České umění dramatické, novela Z posledních dnů Země a také pojednání o Němcích v ČSR v letech 1918–38.

ŠIFRY: JT, J. T., t, T, Tch, Tchm, tm. ■ PŘÍSPĚVKY in: Branná politika (1938–39); Bratrství (list českosl. milice, 1925–27); Brázda (1937–41); Central European Press (1939–44); Českosl. legionář (od 1934); Divadelní ochotník, pokr. Dělnické jeviště (Plzeň 1933–35); Divadlo (1940); Družstevník (1955); Důstojnické listy; Filmové noviny (1947); Hlas nář. obrany (1938); Hlas revoluce (1948); Index (1935); Jas (1930–38); Kalendář kalendářů na r. 1949; Kalendář Pražského ilustrovaného zpravodaje (1931); Letectví; Lid. kultura (1936); Lid. noviny (1937, 1940–41); Lit. noviny (1956); Moderní stát (1933); Mor. noviny (Brno 1943); Moravskoslezský deník (Mor. Ostrava 1934); Nár. garda; Naše vojsko; Nedělní pražské noviny (1939); Nový den (Plzeň 1945–46); sb. O Zdeňku Nejedlém (1938); sb. O Zdeňku Nejedlém (1948); Obrana lidu (1947–50); Obrana vlasti (1946); Ochotnické divadlo (1932–36); Okénko do světa (1941); Osvěta (1944); Panoráma (1933); Partyzán (Baťov-Zlín); Péče o mládež (1949); Prácheňské noviny (1929–30); Přítomnost (1928–39); Rovnost (1948); Rozhlas (1949); Rozpravy Aventina (1927–28, 1937); Smetana (1937–38); Studentský kalendář; Svět práce (1945–53); Svět v obrazech (1948, 1956); Světový zdroj zábavy a poučení (1940); Svob. země (Olomouc 1950); Škola a kultura (1947–48); Tep (Zlín); Tisk a novináři (1941); Topičův sborník (1920); Úřednické listy (1938); Var (1928–29); Večer (1938); Venkov (1937); Vpřed pionýři (1950); Výběr (Zlín 1940); Zahraniční politika (1933); Zeměd. noviny (1954–58); Zlín, pokr. Svět (1940–45); Zvon (1930, P Lidi, které potkáváme). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o umění*: Křižovatka (D 1926); *Svěťci nebo lidé?* (R 1931); *Zdeněk Nejedlý* (monografie, 1938); *Noví Kolumbové* (R 1941); *Postavy českého divadla a hudby* (portréty, 1941); *Svět za divadelní oponou*

(studie, 1941); Odkaz Gabriela Uldricha (R 1942); Návraty do prázdná (R 1943); Bedřich Smetana. Život a dílo (monografie, 1944); Umělci a život kolem umění (portréty a úvahy, 1946); Bohuš Zakopal (portrét, 1946); Josef Jiří Kolár (portrét, 1947); Eduard Vojan (portrét, 1947); Z českých luhů do světa (portréty, 1948); Divadelní slovník. Činohra (1949); – posmrtně: Zdeněk Nejedlý – žurnalista (studie, 1959); Ludwig van Beethoven (monografie, 1968, ed. M. Malura). – *Ostatní práce*: Maďari ve válce a po válce (1937); Pošta a poštáci (1941); Osudná předehra (1946). ■

LITERATURA: ● ref. Maďari ve válce...: Jaz, Čes. osvěta 33, 1936/37, s. 348; Litnov, LitN 9, 1936/37, č. 15 ●; ● ref. Zdeněk Nejedlý: an., Lid. kultura 1938, č. 3; Neč. (F. Nečásek), RP 13. 2. 1938 ●; strn. (J. Strnad): ref. Noví Kolumbové, Nár. práce 17. 8. 1941; ● ref. Postavy českého divadla a hudby: pí (F. Přek), LidN 14. 9. 1941; mk., Čes. osvěta 38, 1941/42, s. 231 ●; ● ref. Odkaz Gabriela Uldricha: bs (B. Slavík), LidN 20. 9. 1942; Kp. (K. Polák), Nár. práce 20. 11. 1942 ●; V. T. (Tichý): ref. Návraty do prázdná, Nár. práce 18. 3. 1944; P. Laichter: ref. Josef Jiří Kolár, Naše doba 54, 1947/48, s. 83; Dr. G.-B.-K.: ref. Z českých luhů do světa, Obrana lidu 13. 2. 1949; A. Gregor: ref. Divadelní slovník, Naše věda 27, 1949/50, s. 109; ● nekrology: J. F. Mölzer, Zeměd. noviny 7. 12. 1958; (-jj-) (J. Jakoubek), RP 9. 12. 1958; J. J. (Jiránek), Hudební rozhledy 1958, s. 1027 ●; J. Němeček: ref. Z českých luhů do světa (2. vyd.), Hudební rozhledy 1960, s. 482; B. Mach: Člověk a umělec (k výr. úmrtí), Práce 9. 12. 1978, příl.

sb

Jaroslav Teichmann

* 8. 7. 1904 Kyjovice u Opavy

† 10. 3. 1999 Jablunkov

Překladatel ruské klasické a zejména sovětské poezie, příležitostně i německé; publicista.

Obecnou školu navštěvoval od 1910 v Kyjovicích, měšťanskou v Klimkovicích, učitelský ústav od 1919 ve Slezské Ostravě (mat. 1923). Učil pak na několika venkovských školách na Opavsku (Těžkovice, Horní Lhota, Klimkovice, Pustkovec, Studénka) a nakonec v Paskově u Frýdku-Místku, kde se usídlil natrvalo. Ačkoliv se rusky jako samouk začal učit až 1930, nacházel už ve 20. letech vztah k ruské literatuře, zejména k A. P. Čechovovi, M. Gorkému a z básníků k A. Blokovi. Přednášel o ní též 1931–39 v ostravském rozhlase. S L. Svobodou a A. Lubojackým založil 1930 levicově orientovaný časopis Kampaň, podílel se na činnosti

ostravské Levé fronty a později Kulturního klubu. Po válce 1945 přešel jako učitel ruštiny na paskovskou měšťanskou školu, 1946–48 vykonával v Paskově funkci předsedy nár. výboru, 1955–63 byl ředitelem místní základní devítileté školy; v 50. letech vyučoval rovněž ruštinu a dějiny hudby na ostravské konzervatoři, 1982–90 přednášel v Kroužku bibliofilů v Ostravě-Vítkovicích. Věnoval se též dětské literatuře, zejména jako recenzent v ostravském časopisu Červený květ (1956–57 člen jeho redakční rady). Do důchodu odešel 1965. V 70. letech byl nucen užívat jako krycí jméno při publikování svých knižních překladů jméno svého přítele, překladatele M. Matuly.

T. začal publikovat 1928 v Moravskoslezském deníku, od 1930 pak soustavně časopisecky převody hlavně veršů z ruštiny, za 2. světové války i z němčiny. První knižní překlad z díla V. Ivanova zveřejnil u J. Floriana ve Staré Říši. Jako překladatel se T. soustředil na pozici prvních třiceti let 20. století, hlavně na autory vyrovnávající se (nejednou i polemicky) s tradicí klasického ruského verše (A. Blok, V. Ivanov, M. Cvetajevová, A. Achmatovová), který poznal i z vlastní překladatelské praxe zejména u M. J. Lermontova. Díky citu pro individuální znaky jazyka zvolených autorů i smyslu pro volbu rozměru a formy verše dařilo se mu nalézat adekvátní výraz pro autory různých poetik v celé šíři novodobé ruské poezie. Umožnilo mu to publikovat časopisecky ukázky z více než sedmdesáti ruských autorů (mj. I. F. Anněnskij, D. Bědnyj, A. Bělýj, A. I. Bezymenskij, V. Brjusov, I. Bunin, A. A. Fet, Z. N. Gippiusová, V. M. Inberová, S. Jesenin, B. Pasternak, S. M. Trefjakov, J. M. Vinokurov, N. A. Vološin), německé pak tiskl zejména v Lid. novinách (S. George, D. von Liliencron, J. Schlaf aj.).

ŠIFRY: -av-, -jt., -j. t., J. T., -rt-, -tj-, -vn-. ■ PŘÍSPĚVKY in: Akord (1937); Černá země (Mor. Ostrava 1930–31); Červený květ (Ostrava 1956–67); Čes. dělník (1942); Číslo (1946); Čtení o Sovětském svazu (1957–59); Dělnická osvěta (1937); Host do domu (1966–68); sb. Kolo inspirace (1967); Kultura (1957); Kulturní tvorba (1966–67); Kvart; Květy (1957); Lid. noviny (1936–43); Listy pro umění a kritiku (1934–37); Lit. noviny (1956); Moravskoslezský deník (Mor. Ostrava 1928); Nár. a Stavovské divadlo; Nár. osvobození (1935–38); Nová Lubina (Nový Jičín 1946); Nová svoboda (Ostrava 1954–73); Obrana lidu (1958, 1964); sb. Oheň (1964); Panoráma (1931–37); sb. Poezie sovětské Rusi (1956); Práce (1965–68); Program D; Program ÚDČA (1958); Průboj (1957);

Ranní noviny (1936); Rovnost (Brno 1958–69); Rozhledy (1936–37); Rudé právo (1966–68); sb. Ruské básně všemu lidu (1948); Řád (1941); Sborník sovětské revoluční poezie (1932); Slezský sborník (Opava); Slovanský přehled (1934–39); Svět sovětů (1957–67); Světová literatura (1956–57); sb. Těšínsko (Čes. Těšín 1979); Tvorba (1932, 1958–62); sb. Verše bojující dál (1953); Země (1931–34); Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze (1987–89). ■ KNIŽNĚ. *Překlady*: V. Ivanov: Zimní sonety (1937); M. J. Lermontov: Dopisy (1945) + Básně milostné (1976, pod jm. M. Matuly); ant. Zpěvy o Rusku (1946); E. Bagrickij: Slovo má básník (1947, s doslovem) + Thyl Ulenspiegel (1962, s doslovem); S. T. Aksakov: Rodinná kronika (1951, s M. Matulou); O. Erberg: Psí generál. Povídky z Afghánistánu (1951); V. M. Inber: Výbor z veršů (1952, s M. Marčanovou a V. Brtěkem); A. Blok: Z díla (1955, s B. Mathesiem a L. Kubištou); M. Šaginjanova: O dvou sestrách a pohádkové Zemi démantového třípytu (1959); K. Paustovskij: Sedmero pohádek (1974, pod jm. M. Matuly); M. Cvetajeva: Já a mé srdce (1976, pod jm. M. Matuly); A. Achmatova: Bílé noci (1976, pod jm. M. Matuly); S. N. Sergejev-Censkij: Smrt Lermontova (1989); Čtyři ruští básníci: Loučení (1990). ■ REDIGOVAL *časopis*: Kampaň (1930–32, člen red. kruhu). ■

BIBLIOGRAFIE: M. Rusinský: J. T. – biografie a bibliografie (Krajská knihovna v Ostravě 1964). ■ LITERATURA: D. Šajtar: Poznámka o J. T., Červený květ 1957, s. 111; C. Nečas: K činnosti Levé fronty na Ostravsku, SISb 1961, s. 319; A. Lubojacký in časopis Kampaň a ostravská Levá fronta (1961); ● k pětadesátinám: št. Ostravský večerník 8. 7. 1969; (rý) (M. Rusinský), Nová svoboda 8. 7. 1969 ● J. Klapuch: O J. T., Zpravodaj dějin učitelstva 1971, č. 8; A. Lubojacký in Jak jsem to viděl (1976, s. 164); B. Dohnal in Zápas o tvar (1977, s. 281, k překladům M. J. Lermontova); V. Šmejkal: Překladatel J. T., Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 1979, č. 3; O. Uličná: A. Blok v českých překladech, Bulletin ruského jazyka a literatury 1985, sv. 26, s. 111; B. Pavlok: k pětadesátinám, Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 1989, č. 3–4; O. Šuleř: Důvěrné dialogy, Moravskoslezský deník 4. 7. 1992; K. Lepilová: Čitateľskoje a perevodčeskoje vosprijatije M. Cvetajevoj, Opera slavica 1992, č. 3; OŘ: k devadesátinám: Moravskoslezský deník 14. 7. 1994; K. Lepilová: nekrolog, Opera slavica 2000, č. 3.

tg

Karel Teichmann

* 19. 5. 1879 *Dvůr Králové* (D. K. nad Labem)

† 25. 9. 1959 *Předbořice* (P.-Kovářov) u Milevska

Přírodní a intimní lyrik novoromantizující a post-symbolistní orientace, autor dobrodružné prózy.

V matrice úmrtí zapsán jako Teichman, tak se i někdy psal. – Od 1890 navštěvoval gymnázium v rodišti (mat. 1898; o rok níž studoval spisovatel F. Bíbl). 1898–1904 studoval právnickou fakultu čes. univerzity v Praze (1902 složil státní zkoušku historickoprávní, 1904 státní zkoušky). Kvůli finanční tísní (ještě před univerzitním studiem ztratil otce) již 1901 nastoupil do advokátní kanceláře R. Frankla jako správce soudních desek a stenograf, 1903–09 pracoval jako českoněmecký stylista a stenograf, nejprve u říšského a zemského poslance J. Herolda, pak v kanceláři jeho syna. 1909–34 byl zaměstnán v různých funkcích v kancelářské službě Karlovy univerzity, zprvu jako kvesturní kancelista (1909 vykonal zkoušku ze státního účetnictví, tehdy se také oženil; navštívil Německo). 1918 byl jmenován kvestorem čes. univerzity, 1921 se tohoto úřadu vzdal, 1927 se stal aktuárským tajemníkem děkanství lékařské fakulty Karlovy univerzity (1930 složil aktuárské zkoušky). Byl členem Spolku čes. spisovatelů beletristů Máj a 1919–43 Syndikátu čes. spisovatelů. 1932 mu byl zjištěn oční zákal, proto 1934 na vlastní žádost odešel do důchodu, též ovdověl a přestěhoval se do Březové u Prahy. Za války žil v Předbořicích u Milevska, kde se patrně také podruhé oženil. Zemřel na zápal plic; pohřben byl na předbořickém hřbitově.

Téměř celé T. nerozsáhlé básnické dílo, jež reagovalo na dekadentní pesimismus a pocity únavy konce století, je nesené volným úsilím překonat tesknost a přitakat radosti ze života. T. básnická prvotina *První světla* byla zejména v krajinářských momentkách bohatých na barvy i odstíny ovlivněna ranou poezií A. Sovy. V intimní lyrice převažující motivy večerních nálad, snů a novoromantických nokturn byly sice ještě částečně poplatné melancholické notě, současně však symboly typu „první světla“ nebo „zářivé úsvity“ naznačovaly snahu dosáhnout životního jasu, čistoty lidských vztahů a souladu s bližními. Jednoduchá písňová forma většiny básní podporuje náladovou i tvarovou monotónnost. T. vztah k symbolismu, ale i k mystickému zbožnění života je posílen v jeho druhé sbírce *Metamorfózy*. V hymnických verších (často rytmicky mechanických a užívajících neobratné neologismy) T. v panteistickém opojení apostrofuje slunce, zvěstuje příchod všudypřítomného nekonečného života, v němž duše splyne s přírodou a vesmírem ve věčné harmonii. Ani v pozdějších básních,

Tejřov

sporadicky publikovaných v časopisech, T. svou poetiku neproměnil, v tichých písničkách nadále vyznával opožděný symbolismus, využíval proměny světla a barev k radostné oslavě identifikace duše s kosmem. Jedinou svou prózou *Trestající věž* se zařadil do běžné dobové produkce napínavých dobrodružných příběhů s tajemstvím. – Existenci rukopisných básnických sbírek (Růže v zrcadle, již měl vydat Zeyerův fond, Cizinec, Mořský motýl), které T. podle dobových svědectví měl mít připraveny k tisku, se zatím potvrdit nepodařilo.

PSEUDONYM: Jiří Lorek. ■ PŘÍSPĚVKY in: Brázda; alm. Kniha mladých (1909); Máj (1903); Topičův sborník (1916–19; 1916 BB Japonika); Zlatá Praha (1902–05); Zvon (1902, 1930); – posmrtně: ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: První světla (BB 1902); *Metamorfózy* (BB 1907); *Trestající věž* (P 1917, pseud. Jiří Lorek; obs. i práce A. Castella a S. Lagerlöfové). ■

LITERATURA: ● ref. První světla: L.-, Zvon 2, 1901/02, s. 630; O. Theer, Lumír 30, 1901/02, s. 407; Q. M. Vyskočil, Moderní život 1902, s. 102; F. X. Zdařil, Srdec 2, 1902/03, s. 26; F. X. Hodáč, Rozhledy 13, 1902/03, s. 164; A. Pražák, ČČM 1903, s. 195 ●; ● ref. *Metamorfózy*: -a-, Máj 5, 1906/07, s. 638; V. Kol. (V. Červinka), Zvon 7, 1906/07, s. 675; A. N. (Novák), Přehled 5, 1906/07, s. 803; K. Fiala, MR 1906/07, sv. 19, s. 575 ●; -btk- (V. Brtník): K. T. (k padesátinám), Zvon 29, 1928/29, s. 519; E. z Lešehradu in Postavy a směry (1941).

vfr

Xaver Tejřov

* 7. 12. 1866 Pacov

† 7. 7. 1937 Pardubice

Lyrik tvořící pod vlivem lumírovské poetiky, formalista usilující zejména o virtuózně podaný sonet, autor krátkých humoristických próz a statí o divadle, publicista.

VI. jm. dle křestního listu František Josef Tejrovský, dle matriky úmrtí F. X. Teyrovský. Popisoval se též F. X. Tejřovský. Xaver Tejrov, Teyřov, Tejřov X. dr., Xaver z Tejřova, Xaver Teyrovský, Frant. X. Teyrovský. Jako datum jeho narození bývá chybně uváděno 6. 12. – T. otec byl pekařský mistr a obchodník, matka dcera mlynáře. 1880–87 T. navštěvoval reálné gymnázium v Táboře. Po maturitě (1887) studoval v Praze na čes. univerzitě právnickou fa-

kultu (1887–92; 1. rigorózum složil 1900, JUDr. 1907). Již při studiích bydlel na Král. Vinohradech, působil zde i jako kandidát advokacie (1897 se oženil), později jako advokát. Celoživotní přátelství T. pojilo s německy píšícím pražským židovským básníkem a dramatikem F. Adlerem, úzké kontakty udržoval zejména s K. M. Čapkem Chodem (hájil ho při jeho soudních sporech), I. Herrmannem, F. S. Procházkou, K. V. Raisem a s výtvarníky A. Kalvodou, V. Hlavou (tj. R. Bémem). Politicky T. tíhl nejprve k mladočeské straně, posléze déle než dvě desetiletí pracoval v národní straně svobodomyšlné (člen výboru a jednatel klubu), nakonec v Českosl. národní obci fašistické (výraznější aktivitu i funkce kvůli zhoršujícímu se zdravotnímu stavu odmítl). Byl členem Spolku čes. spisovatelů beletristů Máj a Společnosti Jaroslava Vrchlického. Posledních zhruba deset let života trávil většinou v letním sídle Na Tejřově v Babicích u Říčan; každoročně zajížděl do lázní Luhačovice, kde si léčil revmatismus, kvůli srdeční chorobě pobýval v Poděbradech. Zemřel na infarkt myokardu v nemocnici v Pardubicích. Urna s jeho popelem byla uložena na Vinohradském hřbitově v Praze. – Syn V. Teyrovský (1898–1980), docent systematické zoologie, byl významným zoologem a entomologem, autorem publikací Zvířena Československa (1931), Psychologie zvířat (1933), Pud bojovný (1938), Zoogeografie (1957) aj.

T. vstoupil do literatury v 90. letech anonymně vydanou kritickou statí o soudobé situaci Nár. divadla, v níž položil otázku, potřebuje-li česká společnost další scénu. Dobové spory o Nár. divadlo shrnul do publikace *Rozkvět či úpadek?* Psal také drobnou publicistiku (glosy, referáty o výtvarném umění, literatuře, divadle, články o politice, pravidelný zahraničněpolitický referát do Čes. revue). Beletrii publikoval T. několik desetiletí převážně jen časopisecky. Počátkem 30. let zahájil vydávání svých básnických a prozaických spisů: *Bohdanečský zápisník* je montáží příležitostné poezie, bezprostředních deníkových zápisů, humorného prozaického vyprávění inspirovaného lázeňským pobytem, portrétů hostů, obrázků města i okolí, dojmů a vzpomínek, glos, causerií i reflexí české politické scény 20. let. Žánrovou pestrostí se vyznačuje též satirická knížka drobných humoresek *Devatero veselých*, do níž T. vkomponoval anekdoty, dopisy i dramatickou scénku; karikaturně zobrazil bizarní aspekty každoden-

ního života a figurky charakterizované mluvnickým stylem. Pro T. básnické dílo, zejména pro jeho jádro, tj. sonety, zůstala trvalým tvárným principem lumírovská poetika, a to formálně virtuózní sonety J. Vrchlického (zvláště Sonety samotáře a sonety ze sbírky Dojmy a rozmary). Část svých básní převážně publikovaných časopisecky v první a druhé dekádě 20. století T. zahrnul do rozsáhlé komponované knihy sonetů *Postřehy a city*, již strukturoval chronologicky i motivicky (často do sonetových cyklů). Soubor obsahuje intimní lyriku s motivy z mládí, evokace dětství (v prostých písňových sonetech ovlivněných J. V. Sládkem), verše otcovské a rodinné, žánrové momentky z pobytu na venkově v okolí Prahy (cyklus Mukařovské motivy) a básně kritizující a ironizující soudobé mravy. Cizelovanou zvukomalebnou formu, apertní vybrošněný básnický jazyk plný poetismů autor exponoval zejména ve věnci kontemplativně snivých sonetů (*Podzimní rêverie*) a v hutných melancholických reflexivních sonetech o mizení času, iluzornosti poznání, úzkosti a osamění (cyklus Skvrny na slunci). – V literatuře se uvádí, že T. vydal ještě sbírky V závětrí (1905) a Podzimní rêverie (1908), existenci obou titulů se však nepodařilo ověřit.

ŠIFRY: č, č., T. (vše Čes. revue). ■ PŘÍSPĚVKY in: Cesta (1925); ant. Česká lyra (1910); Čes. revue (1902–03); Kalendář českožidovský (1920–23); Lid. noviny (1901–05); Máj (1903–05, 1909–11); Nár. osvobození (1925); Nová čes. revue (1903–05); Právo lidu (1905); Topičův sborník (1924); Úsvit; Vzlet (Plzeň 1918); Zlatá Praha (1904–08, 1918; 1904 Bala-da z noci svatební, 1906 z Knihy o lásce a štěstí, 1908 cyklus Z nových veršů, Podzimní rêverie); Zvon (1904–05, 1910–21, 1925, 1934–37; 1905 z cyklu S dítětem, 1916 humoreska Osvědčená metoda); – posmrtně: ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch); Zvon (1937–38). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Bohdanečský zápisník (BB, PP, deník, b. d., 1931); *Postřehy a city* (BB b. d., 1932); *Devatero veselých* (PP, D, b. d., 1935). – *Ostatní práce*: K otázce druhého českého divadla (studie, 1897, an.); Rozkvět či úpadek? Příspěvek k otázce zadání Národního divadla (1906). ■

LITERATURA: J. Vodák: ref. Rozkvět či úpadek?, Čas 1906, č. 61; an.: k padesátinám, Zvon 17, 1916/17, s. 195; ● ref. Bohdanečský zápisník: -och- (F. S. Procházka), Zvon 31, 1930/31, s. 322; V. Brtník, Venkov 1. 8. 1931 ●; ● ref. *Postřehy a city*: -pa- (F. S. Procházka), Zvon 33, 1932/33, s. 321; an., Venkov 20. 5. 1933 ●; drb. (J. Borecký): ref. *Devatero veselých*, Zvon 35, 1934/35, s. 502; ● k sedmdesátinám: an., PL 6. 12. 1936; an., Venkov 6. 12. 1936; -pa- (F. S. Pro-

cházka), Zvon 37, 1936/37, s. 183 ●; ● nekrology: -š- (F. S. Procházka), Zvon 37, 1936/37, s. 715; an., NO 11. 7. 1937 ●; in Literární osobnosti Pelhřimovska (1989, s. 53, ed. A. Coufalová a H. Roubíčková); V. Färber: Soubor Herrmannových šesti dopisů... (s medailonem X. T.), Souvislosti 1997, č. 2 + Říš vytržení, Host 1999, č. 9.

vfr

František Teplý

* 5. 2. 1867 *Marcovice* (Marčovice) u Strakonice
† 11. 6. 1945 *Malenice nad Volynkou*

Archivář a historik orientující se především na dějiny jihočeských venkovských regionů a jejich hospodářského a náboženského života; spolupracovník, životopisec a vydavatel J. Š. Baara.

Pocházel ze selské rodiny. Vychodil obecnou školu v Předslavicích na Strakonicku. Gymnázium začal studovat v Čes. Budějovicích, v šesté přestoupil do Klatov (mat. 1887). Poté absolvoval kněžský seminář v Čes. Budějovicích, na kněze byl vysvěcen 1891. Působil jako kooperátor, farní administrátor a kaplan na různých místech jižních Čech (Dolní Rejstěj, Sudoměřice, Křeč, Šebřov, Mladá Vožice), delší dobu působil v Nadějkově (1892–94) a Miličíně (1894–1902) a od 1903 jako farář v Hošticích u Tábora. Sdílel názory reformně orientovaných kněží sdružených v Katolické moderně (po 1918 v Jednotě katol. duchovenstva československého); 1904 se seznámil s J. Š. Baarem, stal se jeho důvěrným přítelem a spolupracovníkem, posléze se ujal jeho uměleckého odkazu (mj. 1936 spoluzaložil Baarovu společnost pro poznávání Chodska a jeho zvelebování). Navázal čilé styky s americkými krajany, mj. psal do jejich periodik. 1909 přijal místo archi-váře a zámekového kaplana (později byl konzistorním radou) u hraběte E. Černína v Jindř. Hradci, kde působil až do odchodu do penze 1923. T. činnost přesáhla regionální rámec; přestože nenabyl formálního historického vzdělání, jeho pracovitosti, sociálního citění a nezištné pomoci si cenili i jeho erudovaní vrstevníci (K. Krofta, J. Pekař, A. Sedláček, J. V. Šimák aj.). Byl spolupracovníkem Ottova slovníku naučného, členem společenských a vědeckých institucí, např. KČSN. Poslední dvě desetiletí svého života, naplněná stálou odbornou činností, prožil blízko svého rodiště v Malenicích u Volyně. – Bývá

zaměňován s chrudimským rodákem Františkem T. (1865–1935), profesorem vyškovského gymnázia, a s hudebníkem a organizátorem hudebního života Františkem T. (1885–1951), autorem vlastivědných prací o Chrudimsku.

Převážná část T. odborné činnosti je věnována místopisu a historii jednotlivých jihočeských obcí i širších regionů. Zaměřil se na historickou topografii rodného kraje a zároveň se vždy zajímal o minulost svých působišť, zejména o život náboženský, postupně převládla problematika hospodářská (zemědělství, rybníkářství) a s ní spojené otázky sociální. Vlivem J. Š. Baara se v T. záběru objevila tematika chodská: kromě společné knihy o Baarově rodišti a edic se zabýval zápasem Chodů o udržení historických nároků v 17. století. Po příchodu do Jindřichova Hradce se pro T. stal dominantním zájem o toto město a jeho okolí. Ve svém nejrozsáhlejším díle *Dějiny města Jindřichova Hradce* vyšel ze své archivářské praxe, shromáždil obrovské množství nejrozličnějších údajů dle záznamů několika staletí. Soubory dokumentů, edice i komentáře archivních materiálů byl T. schopen popularizovat srozumitelnými výklady, místy beletrizovanými. T. zájem literárněhistorický je (kromě menších prací o J. Dobrovském, jindřichohradeckých tiskařích a nakladatelích apod.) spjat především se jménem J. Š. Baara: vedle časopiseckých článků a vydávání fragmentů z Baarovy pozůstalosti napsal obsáhlou monografii *Ze života J. Š. Baara*, zachycující celý Baarův životní oblouk podle jednotlivých míst působení od rodného Klenčí přes místa studia a kněžského působení až napět do Klenčí (nepřehlédnutelně uplatnil rodou a místopisné zaujetí). T. zhodnotil dlouholetou blízkost k Baarovi, např. při stylizaci rozhovorů, využitím různých písemných materiálů vytvořil detailní, podrobnostmi až přeplněný obraz Baarova života. T. soustředění na kněžské prostředí vedlo k podrobnému líčení osudů reformního hnutí v katolické církvi, zejména hnutí Katolické moderny na přelomu století a marného zápasu o obrodu církve po vzniku Českosl. republiky. Literární problematika se v T. monografii objevuje méně, zpravidla v jednotlivých postřezích (např. tvrzení o T. inspiračním podílu na Baarovu románu Jan Cimburá). – Rozsáhlá pozůstalost (rukopisy, regesta, korespondence aj.) je uložena v Archivu AV ČR, v LA PNP a v jihočeských regionálních archivech.

PŘÍSPĚVKY in: sb. Baarův památník (1926); Budišov (Čes. Budějovice 1901–03); Cesta (1938, Katolická moderna, J. Š. Baar a kardinál Lev Skrbenský); sb. Co daly naše země Evropě a lidstvu 1 (1939); Časopis pro dějiny venkova (od 1919, i příl. Selský archiv; 1930 Z lidové četby konce 18. a první polovice 19. století); Časopis Rodopisné společnosti československé (české) (od 1937); Časopis Společnosti přátel starožitností... (od 1900; 1910 Zápisky Mikuláše Franchimonta z Frankenfeldu, protomédika království Českého, pána na Nemyšli, i sep., 1934 Nebezpečná báseň r. 1844); Čech (1896); Čes. květy (1904); Českosl. (Čes.) rybář (1922–45); Českosl. (Čes.) zemědělec (1921–41); Čes. časopis historický (1921, 1924); Čes. jih (Tábor, od 1898; 1937 Vzpomínka na prof. dr. Josefa Pekaře); Čes. lid (1900–27); Čes. západ (Plzeň); Hasičské rozhledy (Horažďovice 1911); Hlas (St. Louis, USA); Hlas lidu (Čes. Budějovice 1909, 1918, 1929–38); sb. Hrst vzpomínek k pátému výročí úmrtí spisovatele J. Š. Baara (Kdyně 1930, ed. J. Štěpánek; ed. J. Š. Baar: Náš drahý český národ...); sb. Hruškův památník (Plzeň b. d., 1935); sb. Chodská čítanka (1927); Chodsko (Domažlice 1937–40); sb. Jan Lebeda. Na památku svého vysvěcení (1937); Katalog krajské výstavy Českomoravské vysočiny v Jindřichově Hradci (Jindř. Hradec 1925); Katol. listy (1898, 1908, 1926, i příl. Neděle); Katolík (Chicago 1931); Kdyňská stráž; Kdyňsko (1941); Klatovské listy (1932–39); sb. Knížka o Malenických (1940); Kodym (od 1908); Křesťanská škola (1907); Lid. noviny (1939); Lit. rozhledy (1927, Jindřich Šimon Baar → nakl. tisk Jindřich Šimon Baar a jeho literární dílo, b. d.); sb. Město Čkyně v upomínku na 400 let povýšení na město (Čkyně 1937); Národ (Chicago); Naše hory a hutě (Kladno 1922); Naše řeč (1913, 1924); Obzor (1907); sb. Od pravěku k dnešku. K 60. narozeninám Josefa Pekaře (1930); Ohlas od Nežárky (Jindř. Hradec 1905–41; 1920 Hradečtí impresoři; Domy města Jindřichova Hradce, i sep.; 1941 Některé nové zprávy o básníři Šimonu Lomnickém z Budče); Otavan (Písek 1921–22); Plzeňsko (od 1931; 1933 Přípravy J. Š. Baara k románu Svatba, i sep.); Posel od Čerchova (Domažlice, od 1906); Pramen (Plzeň, od 1922); Ročenka pro dějiny židů (1930); Ročenka volyňské spořitelny (1928); Rybářský věstník (1933); Samostatnost (1928); Sborník Historického kroužku (od 1898; 1915 Burian Celerin Brambauzský z Rozstějna, měšťan v Jindř. Hradci, i sep.); Sborník Jednoty starých českých rodů (1939); Strakonicko (1935–39); Stráž na Šumavě (1898); Šumavan (Klatovy 1925); Táborský kraj (1907); sb. V paměť J. F. Hrušky (1938, ed. V. Zima); Venkov (1929–43); Věstník Časopisu zemědělského muzea (1937–43); Věstník Čes. zemědělského muzea (1929–40); Věstník Českosl. (Čes.) akademie zemědělské (1931–43; 1931 Z posledních let života J. Dobrovského); Věstník jihočes. muzeí (1913); Vlast (1937); Volyňská ročenka (1935); sb. Z kraje J. Š. Baara (Klatovy 1940, ed. V. Hejny; ed.

J. Š. Baar: Svatba na Chodsku); sb. Z kulturních dějin Hradce (Jindř. Hradec 1935); Zlatá stezka (Vodňany 1932); Zvon (1928–30); – posmrtně: Časopis Rodopisné společnosti českosl. (1946); Časopis Společnosti přátel starožitností... (1946); Čes. lid (1947); Rodokmen (1946). ■ KNIŽNĚ. *Literárněhistorické práce*: J. Dobrovský v Chudenicích (b. d., 1932); *Ze života J. Š. Baara* (1937). – *Překlad*: A. Cigoi: Život Ježíše Krista 1, 2 (1910, 1911). – *Ostatní práce*: Pobožnost křížové cesty, jak se v Miličíně koná (1896); Paměti starožitného města Miličina a jeho okolí (1899); Dějiny města Volyně na Prácheňsku (1903; přeprac. a dopln. vyd. 1933 s tit. Dějiny města Volyně a okolí); Farní osada Předslavice na Volyňsku (1906); Chodové a pání z Lamingenu (1907 ← Sborník Historického kroužku; 1926 dopln. a přeprac. vyd. s tit. Chodové ve sporu s Lomikary); Království české 2 – Jihovýchodní Čechy (1908, s jinými, ed. J. Bělohav) a 4 – Jihozápadní Čechy (1911, s jinými); Klenčí, městečko na Chodsku (1909, s J. Š. Baarem); Osudy josefínských konfiskací na českém jihu (1911 ← Sborník Historického kroužku); Dva staří hospodáři čeští. Štěpán Vratislav z Mitrovic, † 1587, Jiřík, bratr jeho, † 1606 (1916); Češi a Němci na Hradecku (1918); O Zbudovských a o sedláku Kubatovi odtudž (1918); Na obranu reformního programu Jednoty katolického duchovenstva československého (b. d., 1920, s J. Š. Baarem); Při hranici vítorazské (1922); O starých lékařích v Jindřichově Hradci (1923 ← Ohlas od Nežárky); Dějiny rybníků na Hradecku (1925 ← Českosl. rybář); Příspěvky k dějinám českého zemědělství (1926); Dějiny města Jindřichova Hradce 1, 2 (1927, 1936); O židech na Švihově (1930, výt. nezjišť.); Selské bouře (1931); Hradecké rybníkářství (1933 ← Rybářský věstník); Obraz rybníkářství na některých panstvích v Čechách (1935); Vzpomínky na MUDr. Josefa Šebestu z Poleně (b. d., 1935); Příspěvky k dějinám českého rybníkářství (1937); Vzpomínky na počátky kampeliček (1937); Církevní umění na Chodsku (1939, s M. Ludvíkem a J. Trefným, ed. B. Kümpel); Z dějin bouřinského podlesí (1940); Martin Rezek ze Strakonice, farář ve Strašeni, tuláček boží na Prácheňsku (1941); Naši nejstarší průkopníci zemědělského pokroku (1941). ■ KORESPONDENCE: B. Jiroušek: O Baarově. Vzájemná korespondence F. T. a Josefa Šacha (z 1925–26), Výběr. Časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech 1998, s. 81; J. Čechura, J. Čechurová: Korespondence Josefa Pekaře a F. T., Sborník NM v Praze, ř. A – historie 58, 2004, č. 1. ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Nářky husitské (Querelae Hussitarum) r. 1438–1443 (1915); J. Š. Baar a Chodové (1926); Chodská čítanka (1927, s J. Š. Baarem a J. F. Hruškou); F. Zeman: Kniha o Švihově a okolí (1927, s T. doplňky); Martina Škvoreckého, úředníka na Pacově, hospodářská korespondence z dob války třicetileté 1630–1642 (1928); J. Š. Baar: Nehistorická historie. Námitky proti Vrbovo pojetí dějin chodských rebelií (b. d., 1929) + Výlet na Výhledy. Studie k ne-

napsanému románu Svatba (1933) + Kázání 1–4 (1936–40); – posmrtně: F. J. Vlček: Z domova i ciziny (2. vyd. 1946).

BIBLIOGRAFIE: J. Pelikán: Soupis prací archiváře F. T., sb. Archivář p. F. T. Sb. článků k jeho sedmdesátinám (1937, ed. J. Klik); J. Muk in Archivář F. T., Jihočeský sb. historický 1955, s. 63. ■ LITERATURA: sb. Archivář p. F. T. Sb. článků k jeho sedmdesátinám (1937, ed. J. Klik); sb. Archivář F. T. k 5. 2. 1937 (1937; přisp. J. a V. Mukové aj. ← Ohlas od Nežárky 1937, č. 7); P. Krivský: F. T. (1867–1945). Písemná pozůstalost (LA PNP 1976); J. Stříbrská: F. T. Život a dílo (diplom. práce, Pedagog. fakulta Jihočes. univerzity v Čes. Budějovicích 1991); I. Musilová: F. T. Studie o životě a díle (diplom. práce, Pedagog. fakulta Jihočes. univerzity v Čes. Budějovicích 1994); P. Holát: F. T. – archivář a kněz (2003). ■ V. J. Nováček: ref. Paměti starožitného města Miličina a jeho okolí, Obzor lit. a umělecký 1899, s. 227; R. Zháněl: ref. Chodové a pání z Lamingenu, Vlast 23, 1906/07, s. 1036; Č. Zíbrt: ref. Klenčí, městečko na Chodsku, ČL 19, 1909/10, s. 251; J. Š. Baar: ref. překl. A. Cigoi, XX. věk 2. 2. 1912; B. Hladký: ref. Na obranu..., Čas 23. 3. 1921; A. Profous: Klenčí, či Klenec pod Čerchovem, NR 1923, s. 193 + Klenčí, či Klenec, tamtéž 1924, s. 109; ne (A. Novák): ref. ed. J. Š. Baar a Chodové, LidN 5. 3. 1926; ● ref. Chodové ve sporu s Lomikary: Č. Zíbrt, ČL 27, 1926/27, s. 317; J. Staněk, LidN 24. 12. 1926 ●; F. D. Zenkl: F. T., sb. Kraj kalicha 1927, s. 98 (116) a pokr. (s část. bibliografií); ● k šedesátinám: J. Muk, Ohlas od Nežárky 1927, č. 5 (s část. bibliografií); F. Roubík, Časopis archivní školy 1927, s. 189; kn., Šumavan 1927, č. 11 ●; ● ref. ed. Chodská čítanka: V. Brtník, Venkov 29. 9. 1927; och (F. S. Procházka), Zvon 28, 1927/28, s. 111; ach. (V. Prach), Čes. osvěta 24, 1927/28, s. 276; F. V. Vykoukal, Střední škola 1928, s. 304 ●; ● ref. Selské bouře: an., Zvon 32, 1931/32, s. 363; J. Hertl, ČNM 1932, s. 362 ●; J. Muk in F. T.: Dějiny města Jindřichova Hradce 1, sv. 4 (1936) + ref. Dějiny města Jindřichova Hradce, Ohlas od Nežárky 1937, č. 1; ● k sedmdesátinám: F. Roubík, Chodsko 1937, s. 4; J. Muk, Ohlas od Nežárky 1937, č. 5; J. Klik, tamtéž, č. 6; J. Pelikán, Venkov 5. 2. 1937; H. Štěpánková, Venkov 6. 2. 1937; R. C., Čes. jih 1937, č. 6 (s část. bibliografií); V. Černý, Českosl. zemědělec 1937, s. 41; E. Reich, tamtéž s. 42; J. Muk, Strakonicko 1937, s. 1; H. Gross, Českosl. rybář 1937, s. 16; V. Cháb, NO 25. 3. 1937 ●; ● ref. Ze života J. Š. Baara: J. Muk, Českosl. zemědělec 1937, s. 410; M. Hýsek, Venkov 1. 1. 1938; J. Tichá, Naše věda 1938, s. 126 ●; J. Mitrovická: ref. Paměti starožitného města Miličina... (2. vyd.), Venkov 19. 7. 1939; šm.: Ochránce od kazu předků, Venkov 7. 8. 1941; J. M. (Muk): Pěťsedmdesátka archiváře F. T. ..., LidN 5. 2. 1942; ● nekrology: čk. Svob. noviny 5. 6. 1945; vč., ČL 1946, s. 14; V. V. Kremer-Karlštejnský, Sborník Jednoty starých čes. rodů 1946, s. 65 ●; R. Kryl: Jak se kaplan F. T. stal rodopiscem a archivářem, ČL 1947, s. 65; J. Muk, Archivář F. T., Jihočeský sb. historický 1955,

s. 59; an.: Historik českého venkova, LD 11. 6. 1985; B. Wostrá: Patřil k předním znalcům kraje, Pravda 27. 2. 1987; V. Přech: Uctění památky archiváře p. F. T., Výběr. Časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech 1995, s. 136; Z. Kalista in Po proudu života 2 (1996); L. Kothera: Kněz, spisovatel a velký vlastenec, Česko-budějovické listy 14. 10. 2000, příl. Víkendové listy; J. Čechura, J. Čechurová: Dialog Josefa Pekaře a J. T. o šlechtě a pozemkové reformě, AUC Praha. Studia historica 51 (2003, s. 13); P. Holát: „Doteky“ archiváře a kněze F. T. s Amerikou, ČL 2004, č. 1 + Sen či realita? Archivář a kněz F. T. v zrcadle první světové války, sb. Odraz první světové války v umění a vědě (2005).
vf

Jiří Tesák Mošovský

* kolem 1547 *Mošovce* (Slovensko)

† 27. 8. 1617 *Praha*

Autor kázání, nábožensko-moralistních spisů, příležitostných básní a biblické hry; psal česky i latinsky.

Psal se též Tesacius, Tesaczyus, Tessak, Thesacius, Thesak, T. Moschovinus, Mossoviensis, Pannonius. – Studoval v Mošovcích, Kežmaroku, Košicích a v Jihlavě. 1577 byl vysvěcen na utravčického kněze. 1579 se oženil s nevlastní dcerou faráře v Kaňku A. Hrdensia. 1580–81 byl farářem v Říčanech, 1581–91 ve Lstiboři, 1591–94 v Štolmíři, 1594–1601 byl děkanem v Čes. Brodě, 1601–04 ve Slaném, 1604–08 arciděkanem v Hradci Král., 1608–09 děkanem v Kouřimí, 1609 v Praze asesorem konzistoře podobojí (1610–14 zástupce administrátora, 1614 administrátor), po krátkém pobytu ve Skramníkách od 1610 byl farářem v Praze v kostele P. Marie Na louži na Starém Městě, 1611–17 u Sv. Haštala. Účastnil se nábožensko-politického dění hlavně v době vydání Rudolfova majestátu. Hlásil se k slovenskému původu.

Z podnětů přinášených kněžským úřadem i aktuálními událostmi napsal T. desítky českých kázání a mravoučných rozprav. Jeho nečetné latinské básně jsou běžné projevy příležitostné humanistické poezie. *Komedie z knihy Zákona Božího, jenž slove Ruth...* je veršované zpracování příběhu o šťastném sňatku zbožné vdovy ze stejnojmenné biblické knihy. Prvky dobové životní reality slouží jako podnět k rozvíjení mravoučné nabádavosti. Dílo bylo určeno spíš k předčítání než k divadelnímu provozování (není známo, že by bylo ve své době provedeno na jevišti).

KNÍŽNĚ: Knížka o pravém a upřímném přátelství... (1589); Heptalogus Christi: Kázání na sedm slov Kristových (1601, výtisk nejiště.); Mnimosynon... města Brodu Českého sousedům... písnička na památku složená... (1601); Crucifix, to jest Kázání o ukřižovaném na kříži Pánu a Spasiteli... (1604); Gallicinium: O kohoutovém zpívání v domě Kaifášovým (1604, výtisk nejiště.); Komédie z knihy... Ruth sebraná... (1604); Genethliacon Christi Theanotropi. To jest Kázání o narození... Ježíše Krista (1606, výtisk nejiště.); Mladistvá oliva... (1606); Christi ad mulieres concio (1607, výtisk nejiště.); Stella nova et cometae. To jest křesťanské... vysvětlení... (1607); Pohřební kázání nad urozeným panem Václavem Jiskrou z Sobince... (1607); Pravdivé vypsaní. O nezdárném porodu dvou děvčátek... (1608); Funeris exequiae. To jest O smrti a slavném pohřbu... pana Zygmunta Smiřického z Smiřic... (1608); Hierologia: Kázání první v Kouřimě učiněné (1608, výtisk nejiště.); Te Deum laudamus. To jest O veliké přízni, lásce i dobrotě... (1609); Fatalia tempora. Kázání na nové léto (1610, výtisk nejiště.); Collis vinearius. To jest O vinohradech a horách viničných... (1611); Martinianus anser. Svatomartinská hus (1612, výtisk nejiště.); In nuptias nobilis ac venerandi senis... Ssud a Semanina (1612); Poutník duchovní... (1612); Encaenia perpetua. To jest O ustavičném Pána Boha našeho posvěcení... (1613); Tornitrua et tempestates. To jest Spis o strašlivém povětrí... (1613); Salvus conductus. To jest O šťastném všech tří slavného tohoto království českého stavů k sněmu... do města Budějovic Českých jetí... (1614); Te nebrae Christo patiente factae. O zatmění slunce... (1614, výtisk nejiště.); Kázání o nejsvětějším a nejtěžším kříži... (1615, výtisk nejiště.); Spis kratičký o smrti... (1615, výtisk nejiště.); Spis křesťanský o slavném... Krista Ježíše... vzkříšení (1615, výtisk nejiště.); Homo foenum. To jest Křesťanské a sprostnické... připomenutí o smrtelnosti... (1616); Philadelphia: Kázání na žalm 133... (1616, výtisk nejiště.); Požehnání kněžské po službách božských (1616, výtisk nejiště.); O slavné památce sv. Jana Předchůdce kázání (1617, výtisk nejiště.); (b. d.): Zlý a nemilý hosti v ohni (výtisk nejiště.); O smrti... Václava Trubky z Rovin kázání (výtisk nejiště.); O lakomství; Christi duo miracula (výtisk nejiště.); Ora et labora. Tenorové a antifony (výtisk nejiště.); Potus angelicus. Anjelský traňk (výtisk nejiště.). ■ EDICE: in Staročeské divadelní hry I (1878, ed. J. Jireček); J. T. M.: Komédie... Ruth (Bratislava 1973, ed. M. Cesnáková-Michalcová). ■

BIBLIOGRAFIE: J. Jireček in Rukověť 2 (1876); Knihopis č. 16 076 – 16 115; in Rukověť humanistického básnictví 5 (1982). ■ LITERATURA: J. Jireček in Rukověť 2 (1876) + in ed. Staročeské divadelní hry (1878); J. Pelikán: K životopisu J. T. M., ČČM 1890, s. 281; A. Sedláček: Paměti J. T. M. a jeho syna, ČČM 1909, s. 57; F. Tischer in ed. Dopisy konzistoře podobojí z let 1610–1619 1–3 (1917–25); M. L. Černá:

J. T. M., ČNM 1924, s. 204; A. Pražák: Sociální a realistické prvky v Kyrmezerových a T. dramatech, Slovenská veda 2, 1948/49, s. 129; M. Cesnaková in J. T. M.: Komédie... Ruth (Bratislava 1973); M. Kopecký in Pokrokové tendence v české literatuře od konce husitství do Bílé hory (1979); in Rukověť humanistického básnictví 5 (1982); W. Barlmeyer: „Vita sub Dei alis.“ J. T. Mošovskýs Drama Ruth, sb. Studien zum Humanismus in den böhmischen Ländern (Kolín n. R., Vídeň 1988); in Slovenský biografický slovník 6 (Martin 1994).

jk

František Tesař

* 20. 4. 1818 *Dub* u Volyně

† 18. 4. 1885 *Karlín* (Praha-K.)

Autor, překladatel a adaptátor výchovných povídek pro mládež, pedagogických a metodických spisů; reformátor českého školství, publicista.

Syn sedláka. V rodišti vychodil triviální školu. 1830 byl poslán do Prachatic, aby se naučil německy, 1835–39 navštěvoval školy ve Strakonicih a Písku. Od 1839 studoval v Praze vzornou hlavní školu, 1841 získal učitelské osvědčení pro triviální, později nižší střední školy. T. r. se stal podučitelem u sv. Jiljí, kde postupně zavedl češtinu jako dominantní vyučovací jazyk. 1848 se zúčastnil společenského dění v Nár. výboru a Slovanské lípě, několik měsíců pracoval ve Vídni jako člen komise pro reorganizaci školských osnov na obecných školách při ministerstvu vyučování. Od října 1848 působil jako učitel české a německé gramatiky, názorného vyučování a čtení na první české hlavní škole (tzv. Budči) a připojeném učitelském ústavu. 1849 byl zvolen školním radou a předsedou tzv. budečských porad, prvního profesního grémia českého učitelstva, kde se stýkal zvláště s K. Amerlingem, Š. Bačkorou, J. Sluníčkem a P. M. Veselským. 1857 dal podnět k založení charitativního Spolku k podporování vdov a sirotek po učitelích, 1860 vypracoval s J. Wenzigem návrh na zřízení české vyšší dívčí školy, 1866 se stal členem rady starších při pražském magistrátu, prosadil tak mj. úpravu učitelských platů a zřízení první veřejné mateřské školy u sv. Jakuba. 1868 byl proti své vůli (z politických důvodů) penzionován (s J. M. Bačkorou a K. Amerlingem), nadále však působil jako učitel na obecné škole u sv. Ducha a na soukromém dívčím ústavu, který založil již dříve

ve se svou manželkou Annou, roz. Švestkovou (1823–1872). Pohřben byl na Olšanských hřbitovech. – Bratr Josef T. (1825–1866) působil jako učitel v Hradci Král. a byl autorem nevydaných mluvníc češtiny a latiny; dcera Ludmila T. byla autorkou pohádek, básní a loutkových her pro děti.

T. literární činnost určovalo jeho úsilí o nové pojetí výchovné a vzdělávací práce. Prózy věnované dětem i mládeži (které psal až po svém penzionování) mnohdy adaptoval z německých předloh či českých pramenů, volil látky ze současného života (méně často biblické) a z historie. Usiloval v nich o názornost a ne příliš schematickou působnost v duchu dobových křesťanských (láska k bližnímu, poctivost, smysl pro sociální spravedlnost) a vlasteneckých ideálů. V přiběžích dětských a zvířecích hrdinů, často podávaných ve formě bajky, exempla nebo dialogu (*Naučné povídky pro mládež*), někdy i rozměrnějších (*Sestra a bratr*), kladl důraz na didaktickou, resp. naukovou složku, jejímž prostřednictvím hodlal předávat i praktické informace z technických, přírodních i společenských věd. T. dbal na jazykovou přiměřenost svých prací, náležitou typografickou úpravu a zastoupení ilustračního doprovodu. Jako reformní pedagog je autorem množství učebnic, slabikářů, pedagogických a metodických příruček pro rodiče a učitele (s důrazem na výchovu dívek), bohatá byla i jeho publicistická aktivita v pedagogických časopisech. Časopisecky vyšly T. dokumentární vzpomínky z mládí *Výpisy z deníku učitele Zkusila*, podávající obraz o školních poměrech v Čechách 30. let 19. století.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Dubský, T. Dubský; F. D...ý, Frant. T., -ý. ■ PŘÍSPĚVKY in: Budečská zahrada (od 1869); Čes. včela (1847); Hlas; Komenský (1865); Nár. noviny (1849); Nár. škola (od 1863); Posel z Budče (od 1849); Posel z Prahy; Sborník. Kalendář učitelský na rok... (1858–62; 1858–60 Výpisy z deníku učitele Zkusila); Škola (1852–54); Škola a život (1858, 1860–61); Škola národní (od 1866); – posmrtně: Památník na oslavu osmdesátileté činnosti státního ústavu učitelského v Praze 2 (1928, zápisky z 1845, ed. L. Tesařová). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie pro mládež*: Naučné i zábavné povídky pro útlou mládež (PP 1873); Naučné povídky pro mládež 1–4 (PP 1875–77); Drobné povídky k ušlechtnění srdce mládeže (PP 1877); Sestra a bratr (P 1877); Báchoroky pro dospělejší mládež (PP b. d., 1879); Povídky dobré matky (1880); Drobné povídky pro dospělejší mládež (PP b. d., 1880); Čestmír aneb Dobrá pověst jest nad zlato

(P 1881). – *Překlady*: J. S. C. Abbott: Matka, vychovatelka dítek (1877); M. Pappe-Carpentier: Praktické vyučování ve školách mateřských a prvých třídách školy obecné (b. d., 1877); an.: Antonín a Aninka (1882); – posmrtně: J. Macé: Sousto chleba. O výživě těla lidského (1887). – *Učebnice a čítanky*: Německá mluvnice pro žáky 2. třídy městských a hlavních škol v císařství rakouském (1855); Německá mluvnice pro Čechy (1856); Druhá mluvnice německá pro žáky městských škol v císařství rakouském (1856); Cvičení mluvnická a pravopisná, obsahující 183 úlohy pro žáky 2. a 3. třídy obecných a hlavních škol (1862; rozšř. vyd. 1873); Abeceda v obrazech (1865); Německá mluvnice, kterou s částečným použitím první německé mluvnice složil... (1865); Stručný návod, jak se má s prospěchem užívat Abecedy v obrazech (1865). – *Ostatní práce*: Náзорné vyučování v prvé třídě obecných škol (1873); Základové vychovávání s dodatkem o duševním vzrůstání dítek a vychovávání dívek (1874); Moudrá kázeň ve škole a v rodině (1876); Vyučování řeči v nejnižších třídách školy obecné (1879); Rada mládeži, jak dělati má, aby sama jsouc šťastna rodičům byla statkem a ne zmatkem (b. d., 1880); Jak laskavá matka aneb pěstounka vychovává 3–6leté dívky (b. d., 1882). ■ REDIGOVAL *časopisy*: Posel z Budče (1849–51), Komenský (1865), Budečská zahrada (1869–70); *knižnici*: Knihovna mládeže (1882–83). ■

LITERATURA: Red. (J. Emler): ref. překl. J. S. C. Abbott, ČČM 1877, s. 400; J. Klika: ref. Základové vychovávání s dodatkem o duševním vzrůstání... a Moudrá kázeň ve škole a v rodině, ČČM 1882, s. 252; V. Kryšpín in *Obraz činnosti literární učitelstva českoslovanského za posledních 100 let* (1885, s. 268 a 400); ● nekrology: an., Beseda učitelská 1885, s. 365; F. Čenský, Osvěta 1885, s. 1114; an., Pokrok 19. 6. 1885; an., Pražský deník 20. 6. 1885 ●; K. S. Amerling: Dějiny první hlavní české školy, sb. Památce Amerlingově (1908, s. 6); J. Šafránek in *Školy české 2* (1918); L. Tesařová: F. T., Památník na oslavu osmdesátileté činnosti státního ústavu učitelského v Praze 2 (1928, s. 96).

mhs, vpb

Josef Tesař

* 4. 2. 1849 Bavorov

† 8. 1. 1903 Královské Vinohrady (Praha-V.)

Autor próz z maloměstského prostředí a historických povídek.

Jako datum úmrtí bývá uváděno též 9. 1. – Pocházel z rodiny obchodníka. Vystudoval nižší reálku v Písku, učil se v otcově obchodě, pak složil zkoušku z poštovníctví. Dva roky studoval malířskou akademii v Praze, pro nedosta-

tek peněz musel studií zanechat a přijmout místo poštovního administrátora v Třeboni, později ve Štokách. 1877 převzal obchod po otci ve Škočicích u Vodňan, 1881 obchod a hospodářství v rodišti, 1890 s početnou rodinou odešel do Čes. Budějovic, kde byl hostinským, později zároveň redaktorem Stráže lidu. 1900 se přestěhoval do Prahy a pracoval jako pisář u okresního soudu; zemřel v bídě.

Romantickou zápletku novely *Úředník černého kabinetu*, situované do prostředí maloměstské pošty, podal T. jako záznam vzpomínek na začátek úřednické kariéry prvně zamilovaného mladíčka, střetávajícího se s tragickým osudem podivínského poštmistra. Dopisy, záhadné vzkazy a vypravěčovy dohady zvyšují napětí pochmurně laděného příběhu s postupně odkrývaným tajemstvím. Vyprávění soustředěné na psychologickou kresbu umocňuje líčení přírody jako temného živlu (bouře, noc atd.) i různých interiérů (šerosvit pošty, pozlátka šlechtického sídla). F. Herites uvedl, že v době vydání byla kniha pro téma a hlavně způsob vyprávění považována za překlad z ruské literatury. Úrovně tohoto díla již nedosáhly další T. práce (většinou s milostnou zápletkou a tragickým koncem), ať již jde o další příběh s tajemstvím *Román poštmistrové*, o pověst spojenou s obrazem Madony a sv. Jana Žofie z *Helfenburků*, či historickou prózu *Na zboží pána z Rosenberka*, jejíž rušný děj plný intrik a temných praktik katolíků vylíčených v kontrastu se statečností a čestností husitů umístil autor do rodného kraje. Prózy publikoval též časopisecky; v rukopisu zůstal román Synové Kainovi.

PŘÍSPĚVKY in: Anemónky (1872, BB); Otavan (Písek 1879–80; 1879 P Žofie z Helfenburků, 1880 Román poštmistrové); Stráž lidu (Čes. Budějovice); Světozor (1872). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Úředník černého kabinetu (P 1875); Na zboží pána z Rosenberka (P b. d., 1884). ■ REDIGOVAL *časopis*: Stráž lidu (1899). ■

LITERATURA: Č.: ref. Na zboží pána z Rosenberka, Lit. listy 1885, s. 60; ● nekrology: an., Zlatá Praha 20, 1902/03, s. 156; F. H. (Herites), Máj 1, 1902/03, s. 260; an., Otavan 1903, č. 3 ●; J. Háze Písecký in Bavorovský Slavín (1923 ← Otavan 6, 1921/22, s. 102).

ik

Ladislav Tesař

* 10. 8. 1859 *Valjevo* (Srbsko)† 30. 10. 1886 *Dolní Břežany* u Prahy

Básník ovlivněný zejména tvorbou lumírovců, překladatel prostředkující k nám mezi prvními práce Ě. Zoly i žánrovou poezii F. Coppéea, autor časopiseckých překladů veršů i próz z několika jazyků.

Podepisoval se také Ladislav Tesař-Charpentier (Charpentier vznikl překladem jména do francouzštiny); pseudonym Zvaljevský zvolil podle rodiště. – T. strávil mládí v cizině, neboť jeho otec František T. (1818–1902, lékař, matematik, fyzik a astronom, autor dvojjazyčného spisu *Rozbor říše zemské – Analysis gravitatis terrestis*, 1888) působil 1853–67 jako okresní fyzik v srbském Valjevu a od 1867 tři roky jako lékař ve Smeredevu; 1870 se vrátil do Čech, šest let byl panským a obecním lékařem ve Slabcích. V blízkém Rakovníku T. do 1876 studoval vyšší reálku (učil ho i Z. Winter), poté co se otec stal praktickým lékařem na Král. Vinohradech, dokončil ji v Praze. Po maturitě pokračoval 1877 ve studiu České vysoké školy technické (obor strojní absolvoval 1882) a měl v úmyslu věnovat se profesuře. Již jako student se aktivně účastnil literárního dění, koncem 70. let patřil ke skupině spisovatelů kolem almanachu *Máj*, kde také debutoval. Byl členem literárně-řečnického spolku *Slavia* (přednášel v něm o české literatuře), redigoval 4. číslo rukopisného, parodistického časopisu *Fíkový list*, bránícího příspěvky v almanachu *Máj* před nevraživou kritikou. 1877–78 opakovaně pobýval v Krkonoších, kde pro nakladatele A. Storchu sbíral pohádky a pověsti o Rýbrcoulovi. 1883 byl členem redakce *Nár. listů*, kde vedl rubriku *Literatura*, 1884–86 redigoval beletristickou část *Šrutova Divadelního kalendáře*. – Byl snoubencem sestry J. Vrchlického Anny Fridové (psána též Frídová, 1856–1936), učitelky Ženského výrobního spolku, autorky a redaktorky publikací pro ženy. Zemřel na tuberkulózu u svého otce v Dolních Břežanech, kde trávil od 1883 poslední léta svého života. Pohřben byl v blízkých Zlatníkách.

Svou básnickou tvorbou i překlady T. navázal na lumírovce, zvláště na formální bohatství výrazu J. Vrchlického, a na francouzské parnasisty. Mimo časopisy však ze své poezie vydal jen několik příležitostných básní (např. k otevření *Nár. divadla*) a pak obsáhlejší separátní

otisk souboru sonetů *Dramatické siluety* (spolu s jejich pokračováním *Dramatických sonetů řada 2.*, původně v *Divadelním kalendáři*). Obsahovaly oslavné portréty předních herců i pěvců *Nár. divadla* a snažily se podat jejich uměleckou i lidskou charakteristiku. Zejména ve *Světozoru* T. uveřejňoval ukázky z připravované sbírky *Skici* (údajně byla připravena do tisku), v níž pod vlivem F. Coppéea převažují pointované žánrové obrázky traktující přírodní motiv či drobný příběh. – Jako překladatel se T. v časopiseckých příspěvcích zprvu soustřeďoval na soudobou srbskou a chorvatskou poezii a prózu (poezie pro děti P. Preradoviće); pro knižní soubor pohádek *Rýbrcoul* (Krkonoš), pán na Krkonošských horách adaptoval i cizí pohádkové předlohy. Některé zdroje (Ottův slovník naučný aj.) uvádějí, že 1882 vyšel T. překlad Zolova románu *Zabiják*, zůstalo však pro masivní odpor části kritiky jen u záměru; neuskutečnilo se též vydání připravovaného výboru z poezie A. de Musset. – Svou recenzentskou i fejetonistickou činnost T. uplatňoval ve spolupráci s *Nár. listy*. Soustavně v nich publikoval fejetony o životě francouzských spisovatelů (V. Hugo, Ě. Zola aj.), recenze světových literárních novinek včetně literatury dramatické, informace o literárním dění v soudobých evropských literaturách, na místě fejetonu rovněž své prozaické překlady.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Charpentier, Lad. Charpentier, Lad. Charpó, Ladislav Charpentier, L. Charpentier (vše *Nár. listy*), Lad. Zvaljevský (alm. *Máj* 1878), L. Zvaljevský; char., Lad. Charp., L. T. ■ PŘÍSPĚVKY in: *Divadelní kalendář* na rok 1884–...1886 (1884 BB *Dramatické siluety*, i sep.; 1885 *Dramatických sonetů řada 2.*); *Domácí krb* (1882); *Jarý věk* (1882–84); *Květy* (1881, 1884–86); *Lumír* (1879, 1883); alm. *Máj* (1878, debut pod pseud. Lad. Zvaljevský); *Nár. listy* (1880–86); *Nár. politika*; *Pokrok* (1882–84); *Ruch* (1879–80); alm. *Slavia* (1881); *Světozor* (1880, 1884–87); *Zábavné listy* (1885); *Zlatá Praha* (1884); – posmrtně: ant. *Zapadlo slunce za dnem, který nebyl* (2000, ed. I. Wernisch). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie* (příležitostné tisky): U prahu nového Národního divadla (B b. d., 1881); Osvícenému a slovatnému panu Dr. Hubertu hraběti Krasiňskému (B 1882, sonet *Do widzenia!*); Emma Turolla (B b. d., asi 1884–86). – *Překlady*: Ě. Zola: Nové povídky vypravované Ninoně (1882); F. Coppée: *Poezie* (1886, obs. sbírky Venku a vnít a Červený sešit). ■ REDIGOVAL *časopis*: *Fíkový list* (konec 70. let, 4. číslo psaného čas.); *kalendář*: *Divadelní kalendář* na rok 1884–...1886 (beletrist. část). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: *Rýbrcoul*

(Krakonoš), pán na Krkonošských horách (pohádky, 1884, i upr.). ■

LITERATURA: F. Zákrejs: ref. Dramatické siluety, Osvěta 1884, s. 570; ● ref. překl. F. Coppée: K. Kádner, Hlas národa 24. 10. 1886; -Ar., Světozor 1886, s. 798; P. J. Vychodil, Hlídka lit. 1886, s. 343; J. Haasz, Rozhledy lit. 1, 1886/87, s. 201; L. Šolc, Lit. listy 1887, s. 69 ●; ● nekrology: an., NL 2. 11. 1886; an., Nár. politika 2. 11. 1886; an., Lit. listy 1886, s. 375; an., Divadelní list 1886, č. 94; F. Drnkačka, Komenský 1886, s. 727; J. S. (J. V. Sládek), Lumír 1886, s. 511; an., Ruch 1886, s. 512; F. Čenský, Osvěta 1886, s. 1112; M. A. Š. (Šimáček), Světozor 1886, s. 766 + Rozhledy lit. 1, 1886/87, s. 226 ●; J. S. Machar in Konfese literáta (1901, s. 249); F. Strejček in Lumírovci a jejich boje kolem roku 1880 (1915); Z. Spilka: Památník sestry Jaroslava Vrchlického (o vztahu L. T. a A. Fridové), Rozhledy 1933, s. 49; M. Hýsek: L. T., in ant. Ztrhané struny zvuk (1940, s. 415).

vfr

Ludmila Tesařová

* 24. 12. 1857 *Praha*

† 22. 4. 1936 *Praha*

Autorka drobné prózy, pohádek, básniček a loutkových her pro nejmenší děti, průkopnice loutkoherectví.

Pocházela z početné rodiny pedagoga a spisovatele Františka T.; matka byla majitelkou dívčího ústavu. Po základní škole v Praze absolvovala T. 1874–75 jednoroční kurs pro pěstounky při učitelském ústavu. 1876 nastoupila jako pěstounka v mateřské škole v Karlíně, 1883 se stala ředitelkou této školy a opatrovnou a jednou z nejvýznamnějších představitelk moderního pedagogického směru, jehož centrem byla na přelomu století karlínská městská čtvrť (1886 zde T. např. uspořádala první českou výstavu pomůcek, knih, hraček, zaměstnávání a zábavek pro děti předškolního věku). Od 1899 byla přes 30 let redaktorkou edice Dětské loutkové divadlo pro školu a dům v nakladatelství R. Storch aj.; vlastními hrami, které publikovala převážně v této knižnici, i úvahami o funkci loutkového divadla se stala jeho významnou propagátorkou (dosáhla např. toho, že bylo jako uznaná pomůcka výchovy zavedeno do škol). 1901 začala (a do stáří pokračovala) z ochoty prepisovat pro Klárův a Deylův ústav slepců výbory z děl českých autorů do Braillova písma. Do penze odešla 1913, pak dále působila jako spisovatelka a redaktorka edice loutkových her.

Příkladem literární a osvětové činnosti byl pro T. její otec. Kromě několika raných časopiseckých pokusů debutovala po jeho smrti sbírkou her, písní, říkanek a přání *Česká školka*, která (stejně jako tři další obdobné svazky) vzešla z bohatých zkušeností její práce s dětmi mateřských škol; schváleny jako oficiální výukové materiály se staly podnětem modernější výuky dětí předškolního věku (součástí této iniciativy bylo též vydání pracovních sešitů pro učitelky mateřských školek *Dětem pro radost*). V pedagogické praxi začala T. záhy využívat loutkového divadla. Psala a vydávala hry pro loutkové, maňáskové a bramborové divadlo: původní pohádkové, o Kašpárkovi i z dětského života, časté byly adaptace známých národních pohádek (Sůl nad zlato, Perníková chaloupka aj.). Popularitu dosáhla hra *Vodníková Hanička*, která vznikla přepracováním prozaického textu ze sbírky Maminčiny pohádky (prozaické i dramatické zpracování téže pohádky není u T. výjimkou). Od poloviny 90. let napsala T. také mnoho drobných veršů i prozaických doprovodů k obrázkovým knížkám, často lepopelům pro nejmenší děti. Vedle her pro loutky byly však druhou literární doménou T. umělé pohádky. Na přelomu století je soustředila do tří obsáhlých svazků (*Kvítky ze zahrádky královny Pohádky*, *Maminčiny pohádky*, *Tatíčkovy pohádky*; poslední dva dosáhly do 1935 šesti vydání), sbírka pohádek *Za kouzelnou branou* vyšla na sklonku autorčina života. Po vzniku ČSR aktualizovala T. své práce tematicky a v duchu demokratických a humanistických ideálů nového státu (legionářská tradice, všeobecný rozvoj školství a hospodářství, technický pokrok aj.). Působivá hra *Vystěhovalci* (1926 provedena J. Skupou, 1929 přeložena do slovenštiny) o české emigraci do Ameriky vrcholila emocionálním obrazem návratu do osvobozené vlasti. Obliby dosáhla prozaická knížka *Maruška a její Zlatovláska* – příhody malé holčičky a panenky, kterou děvčátko nakonec daruje ústavu slepců. V próze aplikovala T. postupy svých loutkových her, tj. hutnost jazyka dialogů, rychlý spád děje a sevřenou fabulaci se závěrečným moralistním poučením. Styl T., který charakterizují jasné krátké věty (včetně opakování kratších významově relevantních úseků textu jako účinného prvku pro cvičení dětské paměti), humor a svěžest jazyka stejně jako vždy kladný, činný a radostný přístup k životu zaručily čtivost, oblibu i životnost T. nejzdařilejších prací.

ŠIFRA: L. T. ■ PŘÍSPĚVKY in: Budečská zahrada (1885–88); Lid. noviny (1927–28); List paní a dívek (1926); Loutkář (1918–30); Malý čtenář (1898–1906); Matice dítek (Pardubice 1891); Nár. listy (1905); Památník na oslavu osmdesátileté činnosti státního ústavu učitelského v Praze 2 (1928); Radost (1932); Škola mateřská, příl. Časopisu čes. učitelé (1898–1908; 1898 čl. Loutkové divadlo). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie pro mládež, loutkové hry, texty k obrázkovým knížkám*: Česká školka. Sběrka původních písní, her, říkání a přání pro školy mateřské a opatrovny (b. d., 1886); Našim malíčkým. Druhá sbírka původních písní, her a básniček... (b. d., 1891); Obrázky, hýbejte se, smíškové, dívejte se! (BB k obr., b. d., 1895); Zlatému srdčku dětskému (BB, PP, b. d., 1895); Princezna Pampeliška (D b. d., 1898); Štědrý den. Pasačka (D b. d., 1898); Ubrousku, prostři se, beránku, otřes se! (D b. d., 1898); Kašpárek není rek! (D b. d., 1899); Kvítky ze zahrádky královny Pohádky (pohádky, b. d., 1899; rozmnož. vyd. b. d., 1921); Princezna z Ledové hory (D b. d., 1899); V lese. Vašíček a Helenka (D b. d., 1899); Žáčkům školy mateřské. Třetí sbírka původních písní, her a básniček... (b. d., 1899); Maminčiny pohádky (b. d., 1900); Máš rádo zvířátka, milé dítě? Čti jejich příběhy, pobaví tě! (BB k obr., b. d., 1900); Podívání, povídání – hodným žáčkům pro zasmání (BB k obr., b. d., 1900); Honza u Krakonoše (D b. d., 1901); Miláčkové naši zlatí, budem čísti, počítati (BB b. d., 1901); Pohádkové kukátko (BB b. d., 1901); Sůl nad zlato (D b. d., 1901); Tatíčkovy pohádky (b. d., 1901); Uplákanek, rozčuchánek, nezvedený rozmazánek (BB k obr., b. d., 1901); Veselý zpěváček (BB b. d., 1901, hudba E. Macan); Knižka tato žáčkům poví o kočce a o pejskovi (BB k obr., b. d., 1902); Pták Zlatohlav (D b. d., 1902); Slávkův šťastný den (BB k obr., b. d., 1902); Vánoční písně a koledy pro školu i dům (1902, s B. Studničkovou); Ať je teplo, ať je mráz, na světě vše těší nás (BB k obr., b. d., 1903); Děti a zvířátka (P k obr., b. d., 1903); Honza u Krakonoše (P b. d., 1903); Ježíškovo narození (D b. d., 1903); Jiříkovo vidění (P b. d., 1903); Kašpárek jde do světa (P b. d., 1903); Kdo hodným být nechce, věru sám se tresce! (BB k obr., b. d., 1903); Sůl nad zlato (P b. d., 1903); Umíš počítati? (BB k obr., 1903); V boží přírodě (PP k obr., b. d., 1903); Výlet do říše pohádek (b. d., 1904); Sirotkův Štědrý den (D b. d., 1905); Šípková Růženka (D b. d., 1906); Žáčkům školy mateřské. Čtvrtá sbírka původních písní, her a básniček... (b. d., 1906); 28 písní pro školy mateřské a nižší třídy obecných škol (1907, hudba V. Mladý); Krále Žampiona tajemná říše (P b. d., 1910); Dětem pro radost. Dětské zábavky ve škole mateřské i v rodině 1, 2 (b. d., 1910, 1912); My už známe ABC (text k obr., b. d., 1911); Perníková chaloupka (D b. d., 1912); Sněhurka (D b. d., 1912); Obrázky z venkova (PP k obr., 1915); Plaváček (D b. d., 1917); Dětský den v hodinách (BB k obr., 1920); Dvanáct kroků v jednom roku (BB k obr., 1920); Vodníková Hanička (D b. d., 1920); Domácí zvířátka

doma a na pastvě (BB k obr., b. d., 1921); Hodným dítkám pro radost (BB 1921); Kašpárkoviny (D b. d., 1921); Kouzelný pláštík (D b. d., 1921); Poklad (D b. d., 1921); Příhody ze života zvířat a dětí (PP k obr., b. d., 1921); Veselý rok dětského života (BB k obr., 1921); Zlá princezna Rosalinda (D b. d., 1921); Jak pracují, jak se baví Jeníček a Madlenka (BB k obr., b. d., 1922); Kytice dětských radostí (BB k obr., b. d., 1922); Šťastné chvíle malíčkových (BB b. d., 1922); Po škole – v přírodě (BB k obr., 1923); Pohádka o Ivánkovi (D b. d., 1924); Pohádka o Janíčkovi (P 1924); Čarovný proutek (PP b. d., 1925); Jak se stal Janíček králem (D b. d., 1925); Veselé příhody mladého hrocha Bobínka (P 1925); Krakonošův stromček (D 1926); Pro tu naši drobtinu (BB, PP 1926); V lese, v lukách, na rybníčku – za deště i na sluníčku (BB b. d., 1926); Vystěhovalci (D b. d., 1926); Tři panenky – každá jiná, Mína – Týna – Karolína (P b. d., 1928); Mošnička (D 1931); Pampelišky na trávníčku (BB b. d., 1932); Za kouzelnou branou (PP 1932, správně 1931); Maruška a její Zlatovláška (P b. d., 1934); (b. d.) Pohádky ze života zvířátek; Mazlíčkové (BB). ■ REDIGOVALA *periodikum*: Škola mateřská (příl. Časopisu čes. učitelé, 1904–08); *edici*: Dětské loutkové divadlo pro školu i dům (1899–1932, od 1926 s B. Studničkovou). ■

BIBLIOGRAFIE: Jindř. Veselý in Loutkář 13, 1926/27, s. 164. ■ LITERATURA: J. Horák: ref. Našim malíčkým, Hlídko lit. 1891, s. 466; A. M.: ref. Kvítky ze zahrádky královny Pohádky, Beseda učitelská 32, 1899/1900, s. 55; R. Šimek: ref. Vodníková Hanička, Úhor 1920, s. 128; O. Pospíšil: ref. Příhody ze života zvířat a dětí, Úhor 1922, s. 24; DV: ref. Jak se stal Janíček králem, Loutkář 13, 1926/27, s. 184; C. (L. Calábek): ref. Pro tu naši drobtinu, Čes. osvěta 23, 1926/27, s. 343; Jindř. Veselý: O L. T., průkopnici loutkářství na mateřských školách, Úhor 1927, s. 154; J. Prchal: ref. Za kouzelnou branou, Úhor 1932, s. 148; V. F. S. (Suk): ref. Pampelišky na trávníčku, Úhor 1932, s. 246; A. F. J. (Fleischnerová-Janovská): ref. Maruška a její Zlatovláška, Úhor 1934, s. 150; ● nekrology: an., Časopis učitelé mateřských škol 1936, s. 53; an., NO 25. 4. 1936; Jindř. Veselý, Loutkář 22, 1935/36, s. 146; V. Sojka-Sokolov, tamtéž, s. 147 (řeč v krematoriu) ●.

mhs

Anna Tesková

* 20. 11. 1872 *Praha*

† 20. 9. 1954 *Praha*

Překladatelka ruské literatury a publicistka, podílela se též na česko-ruské kulturní spolupráci.

Dcera inženýra, který 1873 přesídlil s rodinou do Moskvy, kde se podílel na stavbě pivovaru;

po jeho náhlém úmrtí (při pouliční nehodě) vydělávala na živobytí matka výukou hudby, 1886 se s dcerami vrátila z Ruska do Prahy. T. navštěvovala do čtrnácti let ruské školy, v Praze 1890–92 absolvovala na Vyšší dívčí škole mimořádné speciální studium (metodika, didaktika, dějiny vychovatelství), pak učila na žižkovských školách. Záhy se však věnovala překládání ruské literatury, již se zabývala i v referátech a studiích. Pohybovala se v okruhu ruské emigrace po 1917, působila ve vedení Česko-ruské jednoty založené 1919 s cílem podporovat vzájemné styky a poznávání (v čele nejprve F. Tábořský, pak mj. J. Polívka, z ruské strany J. A. Ljackij, S. V. Zavatskij, I. I. Lapšin aj.), zprvu byla předsedkyní kulturní komise, pak dlouholetou předsedkyní celé organizace. Od 1922 se přátelsky stýkala s básničkou M. Cvetajevovou a její rodinou, korespondovala s ní i po jejím odchodu z Československa až do 1938 (dopisy Cvetajevové T. byly později v Praze vydány knižně). – Sestra Augusta (Augustina) T. (* 1878 Moskva, † 10. 1. 1960 Praha), povoláním učitelka, byla rovněž literárně činná (i pod pseud. Václav Jiskra); její črty a povídky (Zrcátka, b. d., 1912; Čím srdce tlukou, 1922), převážně situované do městského prostředí, často s ženskými či dívčími hrdinkami, přejala konvence žánrového realismu, popř. dobové humoristické prózy.

Překladatelský zájem věnovala T. jednak ruské literatuře klasické (F. M. Dostojevskij, M. J. Saltykov-Ščedrin, L. N. Tolstoj aj.), jednak soudobé, a to s orientací na produkci a činnost její emigrantské větve (např. D. S. Merežkovskij), obzvláště jejích představitelů působících v tehdejší Československu (A. L. Bém, N. O. Losskij aj.). Kromě překladů knih zveřejňovala časopisecky ukázky překladů beletrie (např. M. Cvetajevová, P. D. Klimuškin) i překlady statí o současné ruské poezii i próze a jejich významných autorech (např. V. S. Solovjeva o F. M. Dostojevském, A. L. Béma o A. Blokově, L. N. Tolstém); mimoto publikovala vlastní články, sloupky a referáty o původní i přeložené ruské literatuře a o činnosti Česko-ruské jednoty.

PSEUDONYM: Akim Set. ■ PŘÍSPĚVKY in: Akord (1931–32; 1931 překl. A. L. Bém: Tolstoj v hodnocení Dostojevského, 1932 Osud Blokův); Cesta (1920–21, překl. P. D. Klimuškin: Historie mé káznice); sb. Dostojevskij (1931); Kalendář paní a dívek českých na rok 1914; Květy (1909); Lid. noviny

(1920); Lumír (1929, překl. M. Cvetajeva: Tvoje smrt); Máj (1904, 1907); Nár. listy (1906, 1911–13, 1920–21); Naše doba (1921–22, 1925–26; 1921–22 překl. V. S. Solovjev: Tři řeči na paměť Dostojevského); Osvěta (1920); Panoráma (1936); Přerod (1924, lit. část Žně); Slovanský přehled (1925–30, 1937–38, 1945–48). ■ KNIŽNĚ. Překlady: Pohádky Mamina Sibirjaka (b. d., 1906, pseud. Akim Set); L. N. Tolstoj: Vojna a mír 1–4 (1908–09, pseud. Akim Set, s P. Papáčkem, K. Frypésem); M. J. Saltykov-Ščedrin: Pošečonská stařina (b. d., 1910, pseud. Akim Set; 1955 s tit. Pošečonské staré časy, podp. A. Tesková, usp. J. Franěk); I. N. Potapenko: Dvojitý štěstí (1911); V. S. Solovjev: Duchovní základy života (1915, i předml.); F. M. Dostojevskij: Ponížení a uražení (1920) + Doplnky 1, 2 (1927, 1928, sest. A. L. Bém); D. S. Merežkovskij: Leonardo da Vinci 1, 2 (1921); D. P. Makovickij: Jasnopoljanské zápisky (1924, upr. N. N. Gusjev); Deník cara Mikuláše II. (1925, přel. A. Nesy, doslov A. Kizevetra přel. A. T.); A. L. Bém: Tajemství osobnosti Dostojevského (b. d., 1928); N. O. Losskij: Dialektický materialism (1938); V. G. Korolenko: Za oblačného dne (1951, překlad zrevid. Z. Hlaváček, výbor usp. F. Zvěřina). ■

LITERATURA: ● ref. překl. V. S. Solovjev: F. P., Zvon 15, 1914/15, s. 616; Kí (F. Krejčí), Čes. mysl 16, 1915/17, s. 85 ●; ● ref. překl. D. S. Merežkovskij: Kaz. (F. S. Procházka), Zvon 22, 1921/22, s. 322; (další vyd.) M. K. (Mejsnar), Nové Čechy 10, 1926/27, s. 287; -ov- (B. Novák), Rozhledy 1935, s. 60 ●; ● ref. překl. F. M. Dostojevskij: Doplnky: E. Svoboda, Naše doba 35, 1927/28, s. 528; an., LitN 1928, č. 10 ●; ● ref. překl. N. O. Losskij: Š. (L. Štoll), RP 14. 7. 1938; O. Šimáček, Čteme 1, 1938/39, č. 1 ●; V. Morkovin in M. I. Cvetajeva: Pisma k A. Teskovoj (Praha 1969); G. Vaněčková in Marina Cvetajevová v Československu, Sovětská literatura 1982, č. 10 + in Marina Cvetajevová a Praha (1984).

vs, et

Augusta Tesková viz in Anna Tesková

Rudolf Těsnohlídek

* 7. 6. 1882 Čáslav

† 12. 1. 1928 Brno

Prozaik, básník a dramatik předválečné anarchickobohémské generace, ovlivněný zprvu zvláště symbolismem a dekadencí; autor soudniček, fejetonista a publicista, v okruhu Lidových novin významný představitel novinářské prózy z všedního života, především z brněnského prostředí.

Otec měl menší hospodářství na okraji Čáslavi a přivydělával si pohodnictvím, v němž sám

R. T. později spatřoval původ svého pocitu společenské deklasovanosti i svého odcizení rodině po předčasně smrti matky (1899), k níž měl hluboký vztah, a poté, co se otec znovu oženil. T. vystudoval nižší gymnázium v Čáslavi, pak pokračoval v Hradci Králové, kde se už činně zapojil do studentského literárního života (společně např. s A. Pražákem aj.). Z té doby se zachovala řada jeho básnických rukopisů (celkem sedm sbírek veršů i prózy z 1898–1901; současně vznikaly i jeho první dramatické pokusy). Po maturitě (1901) se zapsal na filoz. fakultě v Praze na obory čeština a francouzština, později i na další jazyky; se zájmem sledoval také filozofické přednášky Masarykovy a Vrchlického z moderní literatury. Záhy se dostal do okruhu anarchistické bohémy kolem Neumannovy olšanské vily, do družiny Káchovy (kde jeho nejbližšími přáteli vedle čáslavského spolužáka J. Mahena byli E. Bass, A. Bouček a V. H. Brunner) a do literárního spolku Syrinx; s jeho orgánem Moderní život a s měsíčníkem Obzory T. autorsky i redakčně spolupracoval. Na podzim 1903 se seznámil se svou pozdější ženou J. Kopeckou (1880–1905, přezdívkou Kaja, literární pseudonym Nikésonte), s níž ho mj. pojily i společné literární zájmy (úzký vztah k severským literaturám, z nichž i společně překládali, patrně i spoluautorství některých próz). Po svatbě v červenci 1905 odjeli manželé na svatební cestu do Norska, kde T. žena za nevyjasněných okolností zahynula ranou z revolveru (pravděpodobně sebevraždou). Vztah ke Kaje i jeho tragické přervání hluboce poznamenalo T. další život; nevrátil se již ke studiu, nepřijal nabízené místo v knihovně a po cestě do Švýcar, do Holandska a znovu na sever se na počátku 1907 uchýlil do Brna, kde jej Neumann přizval k spoluredigování pokrokařského Moravského kraje. Po zániku časopisu koncem 1907 se ocitl bez prostředků (žil v té době v předměstské obci Mokrá Hora u Brna). V červenci 1908 přijal nabídku A. Heinricha a stal se soudnickářem v Lid. novinách, v nichž od října zakotvil natrvalo až do své smrti. 1909 se oženil podruhé s A. Kutilovou z Bílovic, rok nato se mu narodil syn. Příroda v okolí Bílovic, kam se T. 1914 přestěhoval a kde prožil další desetiletí, pro něj znamenala významnou inspiraci (mj. dějiště knížky *Liška Bystrouška*). Od října do prosince 1912 působil T. v Srbsku jako válečný dopisovatel; brzy nato, 1913, začal v Lid. novi-

nách vycházet jako fejetonový seriál *Poseidon*, první z jeho brněnských románů, který mu spolu s Liškou Bystrouškou získal novinářskou popularitu. Za války nebyl T. odveden pro oční chorobu, kterou trpěl od dětství; 1916 bylo jeho druhé manželství rozvedeno. S novinami úzce souvisí T. poválečná veřejná aktivita, jakou bylo vedle propagace sokolství např. založení tradice stavění stromů republiky se sbírkami pro chudé děti, kterou k nám přinesl ze Skandinávie; od 1921 se také podílel na průzkumu a zpřístupnění Demänovských jeskyní spolu s jejich objevitelem, českým učitelem A. Králem, a stal se jejich nadšeným propagátorem. Úspěšná poválečná léta, kdy vyšly jeho populární romány i první (a za života poslední) básnická sbírka, završilo 1924 uzavření třetího sňatku (s učitelkou O. Zámečnickovou), po němž se T. přestěhoval natrvalo do Brna. Brzy potom se však u něho projevil silící známky deprese a životní krize (léčení v Piešťanech 1927), které vyvrcholily sebevraždou v brněnské redakci Lid. novin; jeho manželka jej ještě téhož dne následovala. T. osudy zpracoval F. Kožík v románu *Jsem vánočním stromu podoběn* (1993).

T. dílo se zřetelně rozestupuje na dvě části, z nichž první tvoří básnické prózy jeho mladosti a na ně později navazující básnická tvorba 20. let, druhou žurnalistická próza spjatá s Lid. novinami; zatímco první zůstala prakticky mimo okruh čtenářského i kritického zájmu, druhá získala široký čtenářský ohlas. Ve svých prvních prózách (*Nénie, Dva mezi ostatními, Květy v jíní*) se T. jeví jako opožděný stoupenec dekadentní symbolistní školy, ze své generace nejvíce poplatný jejím životnému pocitu i její poetice, jež souzněly s jeho vnitřním založením. Silně jej ovlivnilo zejména dílo Březinovo a Sovovo, z cizích autorů M. Maeterlinck, H. Ibsen, K. Hamsun a vůbec severská literatura, z níž v té době začal také překládat (většina těchto překladů vyšla časopisecky, zejména v Lid. novinách). Tematicky vyznačují rané prózy motivy smrti, choroby, utrpení; jsou to příběhy nenaplněné lásky a touhy, velkého snu, který člověka láme, životního ztroskotání, melancholie loučení a osamění, tušení a vábení smrti. Dějové kontury i kontury postav jsou zamlžené, nejednou těžko dešifrovatelné; autor hojně pracuje s obrazným náznakem, se symbolikou a s artistní, často secesní stylizací (motivы květin, motýlů atd.). Dějová linie je

nejvíce rozrušena ve sbírce lyrických próz *Dva mezi ostatními*, v níž je intimní milostné téma (postavy Ego a Kaji) tlumočeno střídáním a prolínáním snových scén, dialogů, symbolických obrazů a přírodních záběrů. Na tyto rané prózy navázaly téměř o dvě desítky let později „tři balady“ *Paví oko*, těžící ze stejného tematického i stylistického okruhu. K této vrstvě T. díla se přimykají i jeho verše, z nichž teprve po válce uspořádal pečlivě prokomponovanou a stylisticky vybroušenou sbírku *Den* (z básní vzniklých 1917–22). Znovu se tu vrací k svému osudovému životnímu tématu, ke spojení lásky a smrti, zosobněnému postavou mrtvé Kaji, již je sbírka dedikována; formálně blízký Sovovi z jeho vrcholného tvůrčího období (Lyrika lásky a života), přibližuje se mu i souzněním bolesti i vděčnosti za lásku a život. Sbírka *Rozbitý stůl*, zachycující autorovu životní krizi, zůstala nedokončena (vydána posmrtně). – Druhý okruh T. díla vyrůstá z jeho práce žurnalistické, jejímž jádrem (vedle desítek fejetonů, reportáží, veršovaných „rozhlásků“ aj.) byla soudnička. Noviny obrátily T. pozornost ke každodenní realitě, podnítily jeho zaujetí a účastenství s všedními lidskými osudy, odkryly jeho mimořádnou schopnost pozorovací a charakterizační (např. jazykovými prostředky), jeho smysl pro realistický detail. Z množství životních zkušeností, příběhů a charakterů, jimiž T. vybavila především soudní sín, vyrostly i jeho prózy, formálně založené na seriálech fejetonů určených pro noviny a v novinách také původně tištěných. Nejpopulárnější z nich, *Poseidon* a *Liška Bystrouška*, vznikly na přímý podnět šéfredaktora Lid. novin A. Heinricha, který v prvním případě požádal T. o seriál fejetonů z brněnského života, v druhém o doprovodný text k obrázkovému seriálu malíře S. Lolka. *Poseidon* (časopisecky 1913–15) je první z trojice T. tzv. brněnských románů; kolem jednoduchého děje (úsilí středostavovského manželského páru o provdání poslední dcery) rozvíjí tu autor množství drobných příběhů a epizod řady postav a postavíček z brněnského předměstí. Požití tohoto prostředí je vlastním posláním T. fejetonního románu. Zvláště zachycení „brněňštiny“, zvláštního spojení nářečí, obecné češtiny, zkomolených německých slov (a v některých případech i argotu), bylo T. specialitou. Tento jazykový zájem, stejně jako soustředění ke světu „malého“ člověka a jeho všedního života, spojuje T.

s ostatními prozaiky kolem Lid. novin (E. Bass, K. Čapek, J. John, K. Poláček) a výrazně ho vzdaluje od vlastních tvůrčích východisek. Také ostatní dva brněnské romány, *Kolonia Kutejsk* (pův. Lid. noviny 1915–16 s tit. Kobilenkův rozvod) a *Potóchlencovi příběhové* (Lid. noviny 1917, nedokončeno), jsou založeny na principu fejetonního románu. V Kolonii Kutejsk je děj více soustředěn k příběhu původního titulního hrdiny a hlouběji psychologicky zpracován, ovšem jen v možnostech daných žánrem. K trojici brněnských románů se některými rysy (jazyk) pojí T. nejznámější dílo *Liška Bystrouška* (časopisecky 1920); váže se k nim i formou románu-fejetonu, má však ucelenější kompozici a souvislejší dějovou linii. Šťastným spojením komického zvřečího eposu, myslivecké humoresky a přírodní lyriky dosáhl tu T. výjimečného čtenářského ohlasu; knihu navíc světově proslavilo Janáčkovu hudební ztvárnění (opera Příhody lišky Bystroušky, prem. 1924 v Brně) i další adaptace. Méně zdařile pracoval T. s ozvlášťujícími jazykovými prostředky (zlodějská hantýrka) ve fantasticko-groteskním románu *Vrba zelená*, v němž vykreslil svou představu Brna na konci 3. tisíciletí; zamýšlená humorná parodie na soudobou vlnu utopismu podala však právě v jeho katastrofickém duchu vizi úpadkové budoucnosti lidstva. Z T. tvorby pro děti je nejzdařilejší próza *Čimčirínek a chlapci*, která vznikla z přímého zaujetí dětským světem básníkova syna a chce dětem zprostředkovat vroucí a poučený vztah k přírodě. Složitější a dětskému čtenáři méně dostupný je svět dalších dvou knih určených dětem: moderní pohádky s programovou demokratickou tendencí *Nové království* a zejména pohádky-pověsti o vzniku Demänovských jeskyní *O zakleté Lúčance* (vydána z pozůstalosti), která složitou symbolikou i pochmurnou fantastikou znovu ukazuje i k novoromantickým rysům T. počátků. Novinářsky zpracoval T. své oblíbené téma v knize *Demänová*, v níž spojil a doplnil své fejetony provázející objevování Liptovského krasu v souvislý celek, jenž měl plnit i funkci průvodce. Z novinářského zaujetí vzniklo i první zpracování životního osudu svérázného českého polárníka *Eskymo Welzl* (pozdější verze zpracovali T. kolegové B. Golombek a E. Valenta). Z řady T. dramatických prací se jen dvě aktovky dočkaly uvedení na scénu (*Panenko, Přítal*).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: A. Bellis, Arnošt Bellis, Č. Krt, Ekrt Č., Jan Max, Kristian Brummer, L. Haar, Václav Monolit Mrákořínský; -ě-, R. T., rt, rt., -rt., T., -t-, V. M. M. ■ **PŘÍSPĚVKY in:** Besedy Času (1904); Cesta (1919–20); Čas (1905); Čes. svět (1907, 1926); Kulturní zpravodaj (1926); Květy (1904, 1906); Lid. noviny (1907–28); Lit. rozhledy; Lumír (1904–11, 1917, 1922, 1925, 1927); Mladý svět (1921); Moderní život (1902–03); Morava (Brno 1901, debut, pseud. Arnošt Bellis); Moravskoslezská revue (Mor. Ostrava, Brno 1906–08, 1914); Mor. kraj (Brno 1907); Nár. obzor (1907); Nár. osvobození (1926–27); sb. Našemu osvoboditeli (1926, BB pro ml.); Nová Omladina (1907–08); Nový kult (1904); Obzory (1905–06); Pokroková revue (1906); Práce (1906); Přítomnost (1926); Rozhledy; Rudé květy (1906–08); Salon (Brno, Praha, Olomouc 1923–26); Studentský almanach (1905); Šibeničky (1907); Šibeničky (Bassovy, 1918); Země (1925); Zlatá Praha (1904–09, 1917–19); Zvon (1917); – posmrtně: Almanach Kmene 1934–1935 (vlastní nekrolog, z rkp.); sb. Padesátka Lidových novin (1943, výběr T. soudniček z 1923–27 a jeho poslední B na rozloučenou); Pískle v trní (Brno 1928, vlastní životopis z 1926). ■ **KNÍŽNĚ.** *Beletrie a publicistika:* Nénie (PP b. d., 1902); Dva mezi ostatními (PP b. d., 1906); Květy v jíní (PP 1908); Poseidon (R b. d., 1916); Liška Bystrouška (R b. d., 1921); Kolonia Kutejsk (R 1922); Paví oko (PP b. d., 1922); Čimčirínek a chlapi (P pro ml., 1922); Den (BB 1923); Vrba zelená (R 1925); Demänová (FF 1926); Rolnička (BB pro ml., b. d., 1926); Zlaté dni (B pro ml., 1926); Cvrček na cestách (B pro ml., 1927); Nové království (P pro ml., 1927); – posmrtně: Okolo Hradiště (F 1930, ed. B. Beneš Buchlovan); Rozbitý stůl (BB 1935; ed. M. Novotný); O zakleté Lúčance (P pro ml., 1937). – *Adaptace:* Eskymo Welzl. Paměti českého polárního lovce a zlatokopa (P 1928). – *Překlady:* S. Lagerlöf: Poklad pana Arne (1905, R. T. an., jako překl. uvedena J. Kopecká); K. Hamsun: Bouřlivý život (1906); K. Elster: Křížová cesta (b. d., 1911, in 1000 nejkrásnějších novel, sv. 18); S. Siwertz: Modrý pokoj (b. d., 1914, in 1000 nejkrásnějších novel, sv. 62). – *Výbory:* Mrtvý u kříže a jiné soudničky (1971, ed. M. Heřman); Smrt v polích a jiné soudničky (1974, ed. B. Svozil); Surovost z něžnosti a jiné soudničky (1982, ed. B. Svozil); Nocí a dnem (1982, usp. D. Jeřábek, ed. J. Chloupek a V. Válek). – *Souborná vydání:* Spisy R. T. (Fr. Borový, 1935–37, 2 sv., ed. M. Novotný, nedokonč.); Výbor z díla (Českosl. spisovatel, 1958–59, 2 sv., ed. M. Jelínek, nedokonč.). ■ **SCÉNICKY.** *Hry:* Panenky (1907); – posmrtně: Přívál (1928). ■ **KORESPONDENCE:** J. Dvořák: Dva mezi námi (manželům Kroupovým, manželům Kubátovým, M. Káchovi z 1905–08; 1940, s biograf. komentářem) + in Čtení o Mahenovi a T. (M. Káchovi z 1907–08; 1941). ■ **REDIGOVAL časopis:** Šibeničky (1907, č. 13–14); *sborník:* Prezident mezi svými (1924). ■

BIBLIOGRAFIE: R. T. beletrista (Knihovna J. Mahena v Brně 1983). ■ **LITERATURA:** sb. Na paměť R. T. (1928); sb. Těsnohlídkův strom (1938); J. Dvořák: Čtení o Mahenovi a T. (1941; též přisp. sourozenci, V. H. Brunner, J. John, Kuzma, tj. J. Ch. Novotný, A. Pražák); B. Golombek: R. T. (1946); J. Hrabák: R. T. (1982; s ukázkami z díla). ■ ● ref. Nénie: K. Z. Klíma, LidN 14. 11. 1902; J. Rowalski (A. Bačkovský), Lumír 31, 1902/03, s. 126; E. Sokol (K. Elgart S.), Rozhledy 13, 1902/03, s. 436; A. Pražák, Srdce 2, 1902/03, s. 89; Neklan (J. Soukenka), Moderní život 1903, s. 28 ●; M. Hýsek: Nejmladší literární generace, MSIR 2, 1905/06, s. 83; A. Drtil: ref. Dva mezi ostatními, MSIR 3, 1906/07, s. 161; ● ref. insc. Panenky: E. Sokol (K. Elgart S.), MSIR 3, 1906/07, s. 199; N. (S. K. Neumann), Mor. kraj 1907, č. 45 → Stati a projevy 2 (1966) ●; ● ref. Květy v jíní: B. B-ová (Benešová), Novina 2, 1908/09, s. 344; A. Novák, Přehled 7, 1908/09, s. 313; J. B-oš (Bartoš), Nár. obzor 1909, č. 25 a 26; Ad. Veselý, MSIR 6, 1909/10, s. 306 ●; ● ref. Poseidon: Kaz. (F. S. Procházka), Zvon 16, 1915/16, s. 434; A. V. (Ant. Veselý), NL 28. 5. 1916; I. Olbracht, Dělnické listy (Viedeň) 3. 6. 1916 → O umění a společnosti (1958); K. (F. V. Krejčí), PL 11. 6. 1916; jv. (J. Vodák), LidN 13. 6. 1916; G. Pallas, Venkov 5. 7. 1916; F. V. Vykoukal, Osvěta 1916, s. 448 ●; ● ref. Paví oko: -btk- (V. Brtník), Zvon 22, 1921/22, s. 518; A. N. (Novák), LidN 12. 3. 1922; J. V. S. (Sedlák), Tribuna 25. 3. 1922; K. Sezima, Lumír 1922, s. 403 ●; ● ref. Kolonia Kutejsk: A. N. (Novák), LidN 30. 11. 1922; X., Zvon 23, 1922/23, s. 222 ●; V. F. S. (Suk): ref. Čimčirínek a chlapi, Střední škola 1923, s. 192; ● ref. Den: B. Vlček, Cesta 6, 1923/24, s. 279; -vb- (V. Brtník), Topičův sborník 11, 1923/24, s. 134 ●; ● ref. Poseidon (2. vyd.): B. Benešová, Tribuna 25. 10. 1925; V. Brtník, Venkov 10. 12. 1925 ●; ● ref. Demänová: rt. (R. Těsnohlídek), LidN 25. 7. 1926; A. C. Nor, Nár. práce 7. 10. 1926; V. Poláček, Kulturní zpravodaj 3, 1926/27, s. 71 ●; A. N. (Novák): ref. Vrba zelená, LidN 28. 9. 1926; V. F. S. (Suk): ref. Nové království, Střední škola 1928, s. 313; ● nekrolog a vzpomínky: V. H. Brunner a A. Pražák, RA 3, 1927/28, s. 117; J. O. Novotný, Cesta 10, 1927/28, s. 248; Bk. (V. Brtník), Lit. rozhledy 12, 1927/28, s. 195; an. (F. S. Procházka), Zvon 28, 1927/28, s. 268; J. Mahen, A. N. (Novák), B. (E. Bass), A. Krejčí, P. Váša, ev. (E. Valenta), LidN 13. 1. 1928; pf. (P. Fraenkl), G. (F. Götz), NO 13. 1. 1928; K. (F. V. Krejčí), PL 14. 1. 1928; jh. (J. Hora), RP 15. 1. 1928; P. Fink, NO 15. 1. 1928; Č. Jeřábek, NO 19. 1. 1928 (většina nekrologů → sb. Na paměť R. T., 1928) ●; J. Stránský: O životě, smrti a pohřbu, LidN 20. 1. 1928; A. Heinrich: T. – novinář, Duch novin 1928, č. 1; E. Bass: K osudu R. T., Kmen 2, 1928/29, s. 4; Č. J. (Jeřábek): ref. insc. Přívál, NO 28. 1. 1928; K. Pittich: Zapadlý T. Den, LidN 29. 1. 1928; A. Král: R. T. v Demänové, LidN 15. 3. 1928; J. Hd. (Heidenreich-Dolanský): R. T. sokolské mládeži (ref. Zlaté dni, Rolnička, Cvrček na cestách), LidN 2. 9. 1928; sh (P. Váša): T. legionářské

libreto pro L. Janáčka (o rkp. 1. aktu opery Beniowski), LidN 27. 9. 1928; Pol. (V. Poláček): Duchovní štafeta R. T. (výňatky z T. dopisů nakladatelství DP o kn. Demánová), Panoráma 1928, s. 55; F. Pražák: Životní zpověď R. T., Lumír 55, 1928/29, s. 22 → Paměti českých spisovatelů z dětství (1946); ● ref. Eskymo Welzl: -jef- (J. Fučík), Kmen 2, 1928/29, s. 197; mz, LidN 23. 3. 1929 ●; olo (B. Golombek): R. T., LidN 12. 1. 1929; J. Mahen in Kapitola o předválečné generaci (1934); ● ref. Rozbitý stůl: G. (F. Götz), NO 30. 11. 1935 (též o sb. Den, 2. vyd.); A. N. (Novák), LidN 15. 12. 1935; M. Holas, Rozhledy 1935, s. 297 (též o sb. Den); B. Slavík, Lumír 62, 1935/36, s. 166; -vka (M. Hlávka), Studentský časopis 15, 1935/36, s. 115; K. P. (Polák), PL 28. 3. 1936; A. Černík, Čin 1936, s. 67; B. V. (Václavek), Index 1936, s. 66 (též o sb. Den); Nk. (B. Novák), Magazín DP 4, 1936/37, s. 59 (též o sb. Den) ●; A. Kučera: Romány R. T., Rozhledy 1935, s. 61; ● ref. O zakleté Lúčance: Kp (J. Knap), Venkov 5. 12. 1937; chb (V. Cháb), NO 8. 12. 1937; jšp (J. Šup), Rozhledy 1937, s. 275 ●; J. Dvořák: Tragický osud R. T., Čtème 2, 1939/40, s. 120 (k tomu polemika J. Zhor: Proti legendě o časlavských studentských letech R. T., Čtème 2, 1939/40, s. 243); hjk (Z. Hájek): R. T. jako spisovatel pro mládež, LidN 8. 3. 1941; J. Petřtyl: Velkoměstský argot jako lyrický prostředek (o knize Vrba zelená), LidN 15. 6. 1941; J. John: Vyčítám si... (vzpomínka), LidN 6. a 13. 7. 1941 (k tomu F. Bergmann: O Těsnohlídce, LidN 10. 8. 1941); R. Hrdlička: R. T. (o jeho díle pro mládež), Štěpnice 1, 1946/47, s. 137; ● k 20. výr. úmrtí: B. Březovský, NO 11. 1. 1948; J. Rejzek, Svob. noviny 12. 1. 1948 ●; J. Marcha in Potopený svět (1949); M. Fischerová, Z. K. Slabý in R. T.: Liška Bystrouška (1954); M. Jelínek: Styl brněnských románů R. T., SPFF Brno, ř. lit. vědná, 1955, č. 1; J. Mahen: O R. T. (nepubl. přednáška), ČMM 1957, s. 392; B. Golombek in R. T.: Kolonia Kutejsk (1958); ● k 30. výr. úmrtí: Z. K. S. (Slabý), Tvorba 1958, s. 45; P. E. (Eisner), Svob. slovo 12. 1. 1958 ●; M. Jelínek in R. T.: Liška Bystrouška (1959); F. Pražák in R. T.: Čimčírínek a chlapi (1959); F. Všeticka: Svým srdcem raněným (o tvorbě pro mládež), ZM 1960, s. 309; J. O. Novotný: Krajinou T. a Janáčkovy Lišky Bystroušky, LD 3. 7. 1960; J. Hájek: Ke kořenům tvorby spisovatele R. T., Časopis Mor. muzea 1965, s. 315; ● ref. Čimčírínek a chlapi (vyd. 1967): Z. Zapletal, Komenský 92, 1967/68, č. 10; O. Chaloupka, Impuls 1968, s. 537 ●; -zík- (J. Zelík): Básník a novinář R. T., Vlastivědné zprávy z Adamova a okolí 1968, č. 1 (s textem T. Nezvedeneckých písniček); M. Heřman in R. T.: Mrtvý u kříže a jiné soudničky (1971); D. Dorovská: R. T. a Brno, Universitas 1972, s. 109; B. Svozil in R. T.: Smrt v polích a jiné soudničky (1974); S. Bartůšková: Česká přírodní beletrie dvacátých let, ČLit 1974, s. 66 + Významný soudnickář, Universitas 1978, s. 102; J. Tomeček in R. T.: Liška Bystrouška (1978); C. Lolek: Liška Byst-

rouška (o genezi díla s úryvky z koresp. J. Johna a R. T. se S. Lolkem), sb. Severní Morava 1978, s. 29; J. Hrabák: Spisovatel, který rostl pro bolest, Lit. měsíčník 1982, č. 6; B. Svozil: Zvrat v tvorbě prokletého básníka, tamtéž, s. 91 + in R. T.: Surovost z něžnosti a jiné soudničky (1982), oboje upr. → Tvář literatury (1986); D. Jeřábek in R. T.: Nocí a dnem (1982) + Zapomenutá publicistika R. T. (v čas. Mor. kraj), ČLit 1983, s. 111; J. Hek: Dramatické práce R. T. Král, Panenky, Loučení (studie s otištěním uvedených prací), sb. Lit. archiv, sv. 13–15, 1978–80 (1982), s. 229; D. Jeřábek: Tvůrčí odkaz R. T., B. Marčák: Ještě k prehistorii vzniku Lišky Bystroušky, D. Vlašínová: T. Chlapec a příběh z Bílovic (Čimčírínek a chlapi), V. Válek: Několik poznámek k těsnohlídkovské memoárové literatuře, vše in sb. Literární Bílovice n. Svitavou, sv. 1, 1982 (1983); S. Kala, V. Koudelka (vzpomínky pamětníků), tamtéž, sv. nečíslovan (v pořadí 3.) (1983); D. Jeřábek: R. T. a brněnské divadlo (o T. divad. referátech a D. Panenky), sb. Thalia Brunensis centenaria (1984, s. 15); B. Marčák: Zapomenutá publicistika R. T. (v čas. Salon), sb. Literární Bílovice n. Svitavou, sv. 4 (1984); B. Golombek: V nebezpečí života (úryvky z rkp. vzpomínek) + Bitva o Lišku Bystroušku, oboje tamtéž, sv. 5 (1985); J. Hek: Dva tvůrčí pohledy na přírodu: R. T. a Jaromír Tomeček, sb. Přírodní tematika v literatuře (1987, s. 54); M. Krčmová: Argot jako prostředek umělecké stylizace (analýza prózy Vrba zelená), Sborník přednášek z 3. konference o slangu a argotu v Plzni (1987); J. Uher in Argonauti z Moravy (1987); K. Štorkán in Česká soudnička, její proměny a právní aspekty (1988); J. Kudrnáč: Drobná próza české secese, ant. Vteřiny duše (1989); P. Voda: Omyly kolem osobnosti a literárního díla Jana Eskymo Welzla (též o autorské účasti R. T. na W. knihách), ČLit 1990, s. 158; J. Jůzl: Zapomenutý básník?, Labyrint 1992, č. 10; J. Pernes in Svět Lidových novin 1893–1993 (1993); J. Poláček: Zrod a počátky sloupku, Tvar 1994, č. 13; V. Bystrov in R. T.: Liška Bystrouška (1995); F. Všeticka: Soudnička R. T., in Podobý prózy. O kompoziční výstavbě české prózy dvacátých let 20. století (1997); B. Neumannová: Byla jsem ženou slavného muže (1998); R. Pytlík in Koridor smrti Bohumila Hrabala a jiné záhady literárního světa (1998); in sb. Lidové noviny a Karel Poláček (1998); B. Marčák: Jak T. vzpomínal..., Rovnost 10. 1. 1998; V. Urbánek: Jak to bylo s liškou Bystrouškou, Rovnost 9. 1. 1999, příl. Víkend; V. Tomek in Ve jménu svobody: Ideje a proměny českého anarchismu na přelomu 19. a 20. století (1999); B. Marčák: O Lišce Bystroušce a R. T., Duha 2002, č. 2; P. Kovařík in Literární mýty, záhady a aféry (2003); A. Prudká: R. T. dětem, Ladění 2005, č. 1.

Frank Tetauer

* 31. 3. 1903 *Karlín* (Praha-K.)† 15. 12. 1954 *Praha*

Autor historických dramát, společenských a konverzačních veselohr, v nichž usiloval o mravní analýzu doby; prozaik, esejista, překladatel z angličtiny, divadelní a literární kritik.

Vl. jm. František T. – Syn krejčího. Po maturitě na reálném gymnáziu v Praze-Karlíně (1922) studoval T. na pražské filoz. fakultě moderní literatury (žák V. Mathesia a V. Tilleho); ve středu jeho zájmu byla přitom novější literatura irská a angloamerická, především dramatická. V souvislosti s tím podnikl na stipendium ministerstva školství studijní cestu do Anglie a Francie (1924), později do Berlína a opět Paříže a Londýna (1931, stipendium Městských divadel pražských). Absolvoval 1926 (PhDr.) obhájením disertace *Filozofie Shawova díla dramatického a jeho předmluv.* Od ukončení školy pracoval jako tlumočník pro americké velvyslanectví. Spolupráce s F. Langrem jej 1930 přivedla do Městských divadel pražských (Divadlo na Král. Vinohradech a Komorní divadlo), kde působil zprvu jako lektor a od 1936 jako dramaturg, přičemž se zde pokoušel prosazovat do repertoáru vedle komerčně úspěšných kusů také hry současných českých autorů a díla angloamerické, irské a sovětské dramatiky (mj. od 1935 tzv. literární cyklus v Komorním divadle). 1934 byl členem delegace, která se zúčastnila mezinárodního divadelního festivalu v Moskvě. Od poloviny 30. let se T. prezentoval na domovských scénách (též ve Stavovském a Nár. divadle) i jako dramatik. 1942 byl sesazen z pozice dramaturga, tuto práci však nadále fakticky vykonával ve funkci lektora. Po válce z divadla odešel a stal se spisovatelem a překladatelem z povolání; rozhodnutí očistné komise Syndikátu čes. spisovatelů mu na jeden rok zakázalo publikovat (příčinou byla kontroverze mezi T. a kritikem J. Pokorným z 1942). 1947 byl jedním z iniciátorů ustavení dramatické sekce Syndikátu čes. spisovatelů. Od 1952 pracoval pro Českosl. divadelní a literární jednatelství jako divadelní expert a lektor. Zemřel nečekaně po jednoduché operaci ledvinových kamenů. Pohřben byl na pražském Vyšehradském hřbitově.

T. knižně debutoval dvojicí prací o G. B. Shawovi. V divadelní praxi se prosadil nejprve

jako překladatel (zejména G. B. Shawa a E. O'Neillů) a dramatičtář (Vachkova románů *Krev nevolá o pomstu*), později i jako autor úspěšných společenských a konverzačních veselohr, v nichž usiloval o mravní analýzu doby a jejích typů. Jeho touha po živé, útočné dramatické, která měla odhalovat citovou a morální relativitu lidského jednání, však mnohdy ústila do spíše moralistního demaskování určitých životních postojů, kterého dosahoval především prostřednictvím překvapivého rozuzlení, odhalujícího skutečnou tvář jednajících postav. Kromě umění virtuózního salonního dialogu vynikaly tyto hry vyspělou, řemeslně zvládnutou dramatickou technikou, s jejíž pomocí T. obratně konstruoval efektní napínavé situace a patetické výjevy. Již od hry *Evíno nedůstojné povolání* s tématem nezměstnanosti humanitně vzdělané inteligence se pro celé T. dramatické dílo stal charakteristickým parciální společenskokritický postoj, zásadně nenarušující stávající status quo. Ústřední postavou charakterní komedie *Věřejný nepřítel* dramatik učinil žurnalistu, který v kulturní rubrice bulvárního listu bezohledně a cynicky prosazuje své privátní ziskové zájmy a zároveň maskuje vlastní uměleckou nemožnost (předobrazem této postavy byl redaktor Telegrafu E. Synek). Ve hře *Svět, který stvoříš* pak zpracoval filozofický problém relativnosti pravdy, vztahu pravdy a fikce, možnosti vytváření živých světů pouhým tvrzením (v podtextu tím reagoval na principy fašistické propagandy). V lehčím tónu se naopak nesly komedie *Diagnóza* a *Milostná mámení*, které se snahou o překvapivé, neotřelé řešení zpracovávaly vděčná témata milostného trojúhelníku, povrchního okouzlení, sobectví a skutečné lásky. Během okupace se T. soustředil jednak na konverzační veselohry (*Ztracená tvář*, *Člověk nemá jen sebe*), především však na historické hry, jejichž žánrové rozpětí sahá od milostné zápletkové komedie (*Úsměvy a kordy*) či psychologické etudy ztvárňující citové vzplanutí B. Němcové a V. B. Nebeského (*Život není sen*) až k alegorickému triptychu, blížícímu se svým pojetím dramatu ideji (*Zpovědník*, *Zápas draků*, *Znamení býka*). Inspirován shawovskou metodou zcivilnění a odhistoričtění hrdinů se v nich T. pokusil odkrýt podstatu jednání historických postav (Václav IV., ministerský předseda španělského krále Carlose IV. Manuel de Godoy, papež

Alexandr VI. z rodu Borgiů) a Evropu a její dějiny představil jako hříčku mocenskopolitických zájmů v rukou nemorálních vládců, jejichž bytostná krutost a malicherná osobní motivace je konfrontována s rozsáhlými historickými důsledky jejich činů. Své pojetí dramatu, jeho zákonitostí a techniky, opírající se o principy tzv. aristotelského dramatu a zejména o koncepci G. Freytaga, zformuloval v esejistickém kompendiu *Drama i jeho svět*. Po válce se T., zbavený přístupu na jeviště, orientoval na prózu. V románu o psaní románu *K ránu přichází smrt*, vyprávějícím životní příběh spisovatele a herečky, evokoval atmosféru pražského divadelního života za okupace. Vydal i dva soubory povídek z války a Pražského povstání (*Křest ohněm*, *Krvavá fuga*). Obstát na divadelní scéně se T. znovu a bezúspěšně pokusil příklonem k poetice budovatelského dramatu. Psal komedie s tematikou boje proti skrytému třídnímu nepříteli na vesnici (*Ženich*), ze studijního pobytu na Ostravsku vytěžil veselohry o pracovní morálce a podstatě dobré kádrové práce (*Zapomenutý porub*, *Není bulač jako bulač*). Posmrtně vydaný historický román *Průvod s pochodněmi* zachytil zrod sokolské myšlenky a rozvoj sokolského hnutí v 19. století. – T. byli autorem rozhlasových her (*Vítěz nad Bonapartem*, 1950, pro ml.; *Kanadští azbestáři*, 1950; *Světání v Kalifornii*, 1950; *Zápas s Henry Fordem*, 1950, podle U. Sinclaira), pro rozhlas také upravoval vlastní dramata (např. 1948 *Křivdy napravovati*, vysílané pod názvem *Veselé souzení strýce Silvestra*), klasická díla české dramatiky i dramata cizí. – V rukopise (vedle románu *Zázračná plíseň*) zůstala T. dramata *Tamara* (1942), *Královská maškaráda* (1942), *Stržené masky* (1943), *Setba krve* (b. d., 1942–44), *Hvězda cirkusu* (1950), *Bratr Paleček* (1951), *Hrdinové zlaté hvězdy* (b. d., 1952), *Nové pokolení* (1952) aj.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Frank Auer, Josef Schwarz, Josef Vydral, Václav Řada; -er-, f, -ft-, F. T., T. ■ PŘÍSPĚVKY in: *Almanach Kmene...* (s obměnami tit. 1932–34, 1948); *Apollon* (1923–25, debut); *Časopis pro moderní filologii a literatury* (1927); *Čes. lidové divadlo* (1949); *Čes. slovo* (1933, 1936); sb. *Čes. umění dramatické 1.* Činohra (1941); *Čin* (1934); *Čteme* (1939–42); *Divadlo* (1952–55); sb. *Divadlo bojující* (1952); sb. *Dvacet let čes. divadla v Olomouci* (1940); *Hlas osvobozených* (1946); *Host* (1925–27); sb. *Hry lidového jeviště* (1954); sb. *Charisteria Guilelmo Mathesio quinquagenario...* oblata (1932); sb. K. H. Hilar. *Čtvrt století české*

činohry (1936); *Kino* (1947); *Kritika* (1925); *Kytice* (1946–48); *Lid. noviny* (1930–36); *Listy pro umění a kritiku* (1934–37); *Lit. noviny* (1934–37); *Lit. noviny* (1953); *Lit. svět* (1927–28); *Lumír* (1933, 1936); *Magazín DP* (1933–35); *Městská divadla pražská* (1936–41); *Mladá fronta* (1953); *My 47* (1947); *Nár. a Stavovské divadlo* (1924–27); *Nár. listy* (1937–41, příl. *Nár. kultura*); *Nár. osvobození* (1924, 1927); *Nár. politika* (1942); *Nová svoboda* (1926–30); sb. *Nové české divadlo 1930–1932* (1932); sb. *Od Klicpery k Stroupežnickému* (1942); *Ochotnické divadlo* (1956, 1960); *Panoráma* (1929–38); *Práce* (1946–49); *Prager Presse* (1930); *Pramen* (1925–27); *Právo lidu* (1930–36); sb. *Příspěvky k dějinám řeči a literatury anglické 3* (1928, studie *Filozofie Shawových her a předmluvy*; in edice *Práce z vědeckých ústavů*, sv. 21); *Přítomnost* (1928–31, 1937); *Rozhledy po literatuře a umění* (1932–34); *Rozpravy Aventina* (1929–34); *Růst* (1948); *Studentský časopis* (1923–24, 1934, 1941); *Svět v obrazech*; *Světozor*; *Telegraf* (1937); *Třídna* (1924–27; 1925 aktovka *Nová revue*); *Tvorba* (1925–26); *Uboj* (1942); sb. *Vůdce generací* (1932); *Živá tvorba* (1942). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o divadle*: *Filozofie Shawových her a předmluvy* (studie, 1926); *Shaw. Ideologie a dramatika* (monografie, 1929; upr. vyd. 1948 s tit. *Bernard Shaw, spolutvůrce socialistického dneška*); *Evino nedůstojné povolání* (D 1935, prem. 1934, pseud. Josef Vydral; hráno též s tit. *Nedůstojné povolání a Zrada vzdělců*); *Veřejný nepřítel* (D 1936, prem. 1935, hráno též s tit. *Redaktor Landa*; upr. vyd. 1949); *Diagnóza* (D 1936, i prem.); *Svět, který stvoříš* (D 1937, i prem.); *Milostná mámení* (D 1938, i prem.); *Ztracená tvář* (D 1940, prem. 1939, hráno též s tit. *Žít svůj život*); *Člověk nemá jen sebe* (D 1940, i prem.); *Život není sen* (D 1940, i prem.); *Zpovědník* (D 1941, i prem.); *Zápas draků* (D 1941, prem. 1955 s tit. *Don Manuel a Marie Luisa*); *Drama i jeho svět* (EE 1942; upr. vyd. 1948); *Křivdy napravovati* (D 1942); *Úsměvy a kordy* (D 1942, i prem.; upr. 1962 jako opereta s tit. *Ztřeštěné námluvy*, rozmnož., prem. 1950, hudba V. Brázda, texty písní J. Seifert); *Znamení býka* (D 1943, prem. 1958); *Orlí štít* (D 1944); *K ránu přichází smrt* (R 1947); *Křest ohněm* (PP 1947); *Krvavá fuga* (PP 1947); *Sedmero zástav* (EE 1947); *Znamení kotvy* (film. scénář, 1947, rozmnož., s J. Drdrou); *Východní kampaň* (D 1948, prem. 1947 pouze v rozhlasové úpravě); *Vlajky v plamenech* (D 1948, prem. 1948 pouze v rozhlasové úpravě; 1958 upr. vyd., rozmnož., s tit. *Vlajka v ohni*); *Atentát* (D 1949, rozmnož., i prem.); *Invaze do Chramostína* (D 1950, rozmnož., s B. Mathesiem); *Ledoborec Krasin* (D pro ml., b. d., 1952, rozmnož.; upr. vyd. 1953, rozmnož., t. r. upr. vyd. kniž., i prem., též na motivy próz F. Běhouňky); *Ženich* (D 1953, rozmnož., i prem.); *Zapomenutý porub* (D 1954, rozmnož.); *Není bulač jako bulač* (D 1954, rozmnož.); – posmrtně: *Tažení proti pánům* (D 1957, rozmnož.); *Průvod s pochodněmi* (R 1968); *Setba krve* (D 1969, rozmnož.). –

Dramatizace: E. Vachek: Krev nevolá o pomstu (1935, prem. 1933, s E. Vachkem). – *Úprava*: J. K. Tyl: Pražský flamendr (1944). – *Překlady*: G. B. Shaw: Svatá Jana (1924) + Trakař jablek (1932, prem. 1929 s tit. Americký císař) + Milionářka (1936) + Na úskalí (1936, s V. Vendyšem) + Ženeva (1938) + Caesar a Kleopatra (1946) + Léčení hudbou (1951, rozmnož.) + Domy pana Sartoria (1953, rozmnož.) + Záblesk pravdy (1953, rozmnož.) + Čertovo kvítko (1954, rozmnož.; 1960 s tit. Pekelník, rozmnož.) + Živnost paní Warrenové (1956, rozmnož.) + Pygmalion (1956, rozmnož.) + Hry 1, 2 (1956, obs. Vdovcovy domy, Živnost paní Warrenové, Čertovo kvítko, Záblesk pravdy, Androkles a lev, Pygmalion, Svatá Jana, Na úskalí, Milionářka, též red. se Z. Vančurou a K. Maryškovou) + Druhý ostrov Johna Bulla (1958, rozmnož.); E. O'Neill: V ponorkovém pásmu (1925) + Farma pod jilmy (1927) + Anna Christie (1927) + Velký bůh Brown (1928) + Milionový Marco (1931) + Pod karibským měsícem (1939) + Podivná mezihra (1963, rozmnož., prem. 1930); G. K. Chesterton: Kamarád Čtvrtek (1926); J. Galsworthy: Útěk (1927); A. L. Langley: Lev je v ulicích (1946); B. Bhattacharya: Hlad se valí do Indie (1950, s A. Humplíkem); M. Gorelik: Pohodlné živobytí (1950, rozmnož.); A. Maltz: Vojín Hicks (1951, rozmnož.); G. B. Shaw, A. Rodin, J. Froissant: Měšťané calaisští (1951, rozmnož.); W. Shakespeare: Mnoho povyku pro nic (1953, rozmnož., prem. 1944); M. Brand: Větrělci (1954, rozmnož.); O. Wilde: Ideální manžel (1954, rozmnož., prem. 1932, pseud. Václav Řada). ■ SCÉNICKÝ. *Hra*: Prodá se Karlštejn (1954, s V. Blažkem). – *Překlady*: O. Goldsmith: Pokořila se, aby zvítězila (1925); E. O'Neill: Císař Jones (1925) + Chlupatá opice (1929) + Smutek sluší Elektře (1934) + Pramen věčného mládí (1935) + Parník Glencairn (1940, obs. aktovky Pod karibským měsícem, Plavba do Cardiffu a Daleká cesta domů) + Smích Lazarův (1946); S. Howard: Věděli, co chtějí (1926) + Mateřství paní Phelpsové (1928); S. N. Behrman: Ten druhý (1929); E. J. Mayer: Bouřlivák (1933); L. Robinson: Modré z nebe (1933, pseud. Josef Schwarz); F. Jackson: Škola manželů (1935); I. Shaw: Mrtvé pohřbívatí (1937, s V. Vendyšem); E. Rice: Postranní ulice (1938); P. Hare: Žena v bílém (1940). ■ REDIGOVAL *časopisy*: Apollon (1924–25, s jinými), Městská divadla pražská (1936–41); *sborník*: České umění dramatické 1. Činohra (1941, s F. Götzem); *knížnici*: Knížnice dramatické tvorby (1946, 1 sv.). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: sb. Čtvrtstoletí Městského divadla na Královských Vinohradech (1932, s jinými); sb. Divadlo bojující (1952, s jinými); sb. Hry lidového jeviště (1954, s jinými). ■

LITERATURA: sb. O díle F. T. (1964; mj. přisp. E. Janský, J. Träger, zde též soupis T. díla). ■ ● ref. Filozofie Shawových her a předmluv: F. Chudoba, LidN 23. 3. 1929; K. (F. V. Krejčí), PL 14. 4. 1929; Ot. F. (Fischer), PL 2. 2. 1930 ●; ● ref. Shaw: G.

(F. Götz), NO 24. 12. 1929; O. V. (Vočadlo), Naše doba 37, 1929/30, s. 624; Tg. (J. Träger), Studentský časopis 9, 1929/30, s. 208; Z. Vančura, ČMF 16, 1929/30, s. 276 ●; ● ref. Evino nedůstojné povolání (insc.): AMP. (A. M. Píša), PL 8. 12. 1934 → Stopami dramatu a divadla (1967); kd. (E. Konrád), NO 8. 12. 1934; jtg. (J. Träger), Čin 1934, s. 1223 ●; ● ref. Krev nevolá o pomstu: Ot. F. (Fischer), LidN 29. 3. 1935; kd. (E. Konrád), NO 29. 3. 1935 ●; ● ref. Veřejný nepřítel: kd. (E. Konrád), NO 15. 12. 1935; AMP. (A. M. Píša), PL 15. 12. 1935 → Stopami dramatu a divadla (1967); H. Jelínek, Lumír 62, 1935/36, s. 179; A. Sk. (Skála), Rozhledy 1936, s. 105 ●; AMP. (A. M. Píša): ref. Diagnóza, PL 17. 11. 1936; ● ref. Svět, který stvoříš: AMP. (A. M. Píša), PL 1. 11. 1937 → Stopami dramatu a divadla (1967); M. Rutte, NL 2. 11. 1937; kd. (E. Konrád), LidN 2. 11. 1937; Č. J. (Jeřábek), LidN 1. 1. 1938; Milný (M. Novotný), LitN 10, 1937/38, č. 5–6 ●; ● ref. Milostná mámení: AMP. (A. M. Píša), PL 8. 3. 1938; kd. (E. Konrád), LidN 8. 3. 1938 ●; ● ref. Ztracená tvář (insc.): kd. (E. Konrád), LidN 2. 12. 1939; amp. (A. M. Píša), Nár. práce 2. 12. 1939; A. M. Brousil, Venkov 2. 12. 1939 ●; ● ref. Člověk nemá jen sebe: kd. (E. Konrád), LidN 15. 2. 1940; amp. (A. M. Píša), Nár. práce 15. 2. 1940 ●; ● ref. Život není sen: B. (E. Bass), LidN 21. 11. 1940; amp. (A. M. Píša), Nár. práce 21. 11. 1940 → Stopami dramatu a divadla (1967); A. M. Brousil, Venkov 21. 11. 1940 ●; M. Rutte in sb. České umění dramatické 1 (1941); ● ref. Zpovědník: jd. (J. Drda), LidN 10. 12. 1941; B. (E. Bass), LidN 12. 12. 1941; p. (A. M. Píša), Nár. práce 14. 12. 1941 ●; J. Kopecký: ref. Zápas draků, KM 1941, s. 251; ● ref. Drama i jeho svět: p. (A. M. Píša), Nár. práce 23. 10. 1942; J. Kopecký, KM 1942, s. 314 ●; G. (F. Götz): ref. Křest ohněm, NO 8. 6. 1947; -zdk- (Z. Koňák): ref. Krvavá fuga, NO 22. 7. 1947; G. (F. Götz): ref. K ránu přichází smrt, NO 11. 1. 1948; ● nekrology: F. Vrba, LitN 1954, č. 51; jtg. (J. Träger), Svob. slovo 17. 12. 1954; V. Semrád, Ochotnické divadlo 1955, s. 33; A. J. Urban, Divadlo 1955, s. 180 ●; jtg. (J. Träger): ref. Don Manuel a Marie Luisa, Svob. slovo 8. 1. 1955; E. Janský: Znamení dramatika, Programy Městských divadel pražských 1955, č. 45; D. Čeporanová: Nad dílem F. T., Ochotnické divadlo 1958, s. 276; E. Janský: Dramatik, kterého znáte, Amatérská scéna 1964, č. 12; K. Kraus: Dvojí setkání s F. T., tamtéž 1968, č. 8; S. Bartůšková: ref. Průvod s pochodněmi, HD 1969, č. 2; (Gm). (P. Grym): Patnáct let bez F. T., LD 15. 12. 1969; (VM) (V. Müller): Připomínka F. T., LD 30. 3. 1973; J. Kazda: Vzpomínka na F. T., Svob. slovo 15. 12. 1984; L. H. Augustin (L. Hlaváček): Syntetik dramatu a poezie, LD 18. 3. 1993; M. Vojtková: Boj o dílo, Divadelní revue 1998, č. 3.

mv

Jindřich Teuchner

* 29. 10. 1901 *Slepotice* u Holic† 23. 12. 1985 *Prosečnice* (Křhanice)
u Týnce nad Sázavou

Autor zejména básnických lyrizovaných próz, básník; grafik, typograf.

V matrice zapsán Teichner (tak veden i úředně), podepisoval se výhradně Teuchner (též na parte; jednou doloženo Tauchner). Pseudonym Jiroutka zvolil podle matky svého strýce J. Jirouta, soc. demokratického novináře. Na úmrtním oznámení uvedeno 24. 12. oproti matričnímu záznamu 23. 12. – Otec, průvodčí vlaků, pobýval v Terstu (nyní Itálie) a Pule (nyní Chorvatsko), po návratu do Čech se stal zřízcem dráhy (při úrazu přišel o nohu). T. vyrůstal v chudých poměrech (otec socialisticky orientován), v osmičlenné rodině, která se mnohokrát stěhovala (Holicko, Orlické hory, Plzeňsko). Vychodil pět tříd obecné a čtyři třídy měšťanské školy, poté navštěvoval v Praze grafické učiliště Rokyta, kde se patrně vyučil typografem a ovlivněn svým učitelem našel cestu k literatuře. Od 1921 pracoval v tiskárně jako grafický dělník, sazeč a typograf (údajně v Čes. grafické Unii). Při této práci se přiotrávil olovem, na léčení pobýval opakovaně u moře v Dalmácii a v horách. Podle vlastního tvrzení procestoval Sovětský svaz od Krymu po Čínu, Balkán, navštívil Cařihrad, 1931 Paříž (lyrická próza *Vzpomínka na pouť do Paříže za uměním*) a Bretaň, ve 30. letech se vracel do Dalmácie, což výrazně ovlivnilo část jeho literární tvorby. Přátelské styky udržoval s K. Bieblem, J. Karáskem ze Lvovic, E. Lešehradem, celoživotně s básníkem F. Schlöglem-Merzinem, I. Olbrachtem. Před válkou (od 1925) byl členem proletářské organizace Rudá pomoc, Klubu umělců v Praze Mánes a od 1945 Syndikátu čes. spisovatelů. 1942 se oženil. Ve stáří žil osaměle, přivydělával si pomocnými pracemi v tiskárně a v nakladatelství, střídavě pobýval v Praze-Nuslích a v Kunraticích. Zemřel v Prosečnici-Křhanicích v tuberkulózní léčebně; kremace se konala v Praze. – O T. životě existuje málo faktických informací a svědectví, některá T. sdělení (cestování, přátelské styky aj.) mohla být součástí autorské stylizace.

T. dílo se vyznačuje receptivností vůči rozličným poetikám moderního básnictví 20. století, zvláště poetismu, exotismu, surrealizující aso-

ciativnosti, silné lyrizaci, jež se projevila v básních, v próze, lyrizovaných pásmech či vzpomínkové črtě; T. podléhal i fantasknosti drobných tajemných próz J. Karáska ze Lvovic. V jeho knihách se pojilo slovesné umění s výtvarným, většinu svých děl, často vyzdobených vlastními grafikami či díly předních výtvarníků, vydával bibliofilsky v malých nákladech. Ve své poněkud eklektické tvorbě se T. pokoušel uskutečnit ideu syntetického díla pro všechny smysly, mísil žánry, z prózy přecházel v hymnickou báseň, esej či úvahu, proud básnické řeči přetěžoval často až k nesrozumitelnosti. Již ve 20. letech napsal větší množství děl (část patrně nedochována). Debutoval drobným bibliofilským tiskem *Bílí koně...*, wolkovskou pohádkovou prózou stylizovanou jako dětské vyprávění. S vlivem poetismu se vyrovnával v básni v próze *Mořský kostel*, líčící setkání dvou přátel v exotické Dalmácii. O symfonii tónů vyjádřenou jazykovými prostředky se pokusil v expresivní erotické básni v próze *Hudba vrcholného léta*, k níž poněkud neústrojně připojil reflexe o povaze uměleckého díla. Klasické fabulované próze se nejvíce přiblížil v barokizující legendě *Panna a satanáš* ovlivněné J. Durychem. Lyrizovaný příběh oslavující rodnou zemi a májovou přírodu *Krásá země bojuje* T. umístil do Orlických hor. V mystické básni v próze *Lazar...*, přetížené digresemi z dějin umění, zobrazil dějinný spor bohatých s chudými, jenž kulminoval do extatického vzývání kolektivismu. Pro mládež T. volně převyprávěl Andersenovy pohádky (*Pohádky s Andersenem*). Poté se patrně literárně odmlčel. – V LA PNP je uložena část rukopisné pozůstalosti; vedle rozsáhlého souboru dopisů (v různých fondech, mj. J. Portmana) zahrnuje fragment větší studie o dvou starých pověrách kletby zlata a pověry duše, pamfletickou apologii komunistické ideologie, lyrizovanou prózu z 1928–29 Kouzelné veselí lesů a ranou báseň v próze Dobrodružství očí a šarlatu.

PSEUDONYM: Jiroutka (časopisy). ■ PŘÍSPĚVKY in: Bibliofil (Uher. Hradiště 1931–33; 1933 stať o čes. a franc. krásné knize *My – oni*); Československá republika; sb. Emanuelu Lešehradovi k 15. listopadu 1937 (1937); Fronta (1933–34; 1933 lyrický cestopis ze Srbska Modrá země); Gentleman (1927); K. Dyrnk: Pravidla typografické sazby (1948, předml., an.); Krása našeho domova (1932, črta Poetická básníková mapa krásy krajů republiky Československé); Lid. noviny (1943, sloupek Májová slůvka nad K. H. Máchou); Lumír (1932, 1938; 1932 úryvek

P Hudba nejvyššího léta, knižně s tit. Hudba vrcholného léta, 1938 P Antická kamej; Marginálie (1951, stař Severský mistr pohádky H. Ch. Andersen); Nová doba (Plzeň); Typografia; – posmrtně: ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Bílý koně, Hráč aneb báseň o lidském štěstí ó! a neštěstí čili bílý kůň a hráč (P 1930, bibliof. s vlastní grafikou); Mořský kostel (P 1930, bibliof.); Vzpomínka na pouť do Paříže za uměním (P 1934, bibliof.); Hudba vrcholného léta (P 1935, bibliof.); Panna a satanáš (P 1943); Krása země bojuje (P, B 1945); Lazar, zápas s andělem nad jedovatým lékem o jiskřivý život v boží dlaní (P 1947, bibliof.); Pohádky s Andersenem (PP 1950). ■

BIBLIOGRAFIE: G. Erhart: Chronologický sled knih J. T., Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 1986, s. 39. ■ LITERATURA: ● ref. Hudba vrcholného léta: Sk. (F. Skácelík), Samostatnost 18. 2. 1937; Kp. (J. Knap), Venkov 11. 9. 1937; B-a. (J. V. Bečka), NR 1938, s. 148 ●; J. Karásek ze Lvovic in J. T.: Panna a satanáš (1943); ● ref. Panna a satanáš: kp. (K. Polák), Nár. práce 24. 6. 1944; J. M. (Machoň), LidN 7. 11. 1944 ●; F. Schlögel-Merzin in J. T.: Krása země bojuje (1945, text na obálce); ● ref. Krása země bojuje: E. Lešehrad, LD 8. 8. 1945; V. Nop, Marginálie 1946, s. 109 ●; J. Zelenka: ref. Pohádky s Andersenem, LidN 24. 6. 1951; G. Erhart: Asketický bohém, Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 1986, s. 37.

vfr

Felix Téver

* 15. 12. 1852 *Praha*

† 16. 6. 1932 *Praha*

Prozaička a dramatička; autorka romanticko-realistických próz, námětově těžších především z nešťastných ženských osudů a z pražského měšťanského prostředí 2. poloviny 19. století. Tvůrkyně salonu soustřeďujícího osobnosti pražského kulturního i vědeckého života několika generací.

Vl. jm. Anna Lauermannová, roz. Mikschová, podepisovala se i Anna Lauermannová-Mikschová; pseudonym, v překladu „šťastný Tiber“ (it. řeka Tevere), zvolila 1888 po návratu z Říma, psán byl též Téver. Rok narození je uváděn různě: za jejího života 1855, na úmrtním listě 1854, zcela chybně též 1832. – Otec M. Miksche (1799–1874), původem z chorvatského rodu (Mikšić), pocházel z Polné (za univerzitních studií si poněmčil rodné jméno Mikší), byl významným pražským lékařem-porodníkem; rodina náležela k vlasteneckému pražskému patriciátu, přátelila se zejména s Riegrovými

a F. Palackým. A. Mikschová navštěvovala nejdříve německý výchovný ústav, od 1867 pokračovala na Vyšší dívčí škole; ovládala němčinu, francouzštinu, italštinu, učila se malovat u A. Mánesové, časem však zcela převládly sklony literární. Od dětství se důvěrně přátelila s M. Riegrovou, provd. Červinkovou (pobývala mj. i na jejich letním sídle v Malči). 1875 se provdala za J. Lauermanna (1844–1907), vnučka J. Jungmanna, diletanta ve vědách i uměních; progresse jeho psychické choroby zničila manželství (rozvedeno až po deseti letech) i její zdraví. Na podzim 1885 odjela s matkou, dcerou a chůvou na léčení do Švýcarska k Ženevskému jezeru, pak pobývala na francouzské Riviéře a v Itálii, nejdéle v Římě. Na jaře 1888 se vrátila do Prahy, znovu se zapojila do společenského života a zahájila literární činnost, podnícena k ní M. Červinkovou-Riegrovou a historikem A. Gindelym, podporována blízkým přítelem J. Zeyerem i svým prvním redaktorem S. Čechem. Kontakty s kulturním, politickým a vědeckým prostředím, vrozená činnost a majetkové poměry jí umožnily (příležitostně již počátkem 80. let z podnětu F. L. Riegra) zřídit proslulý salon (nejdříve v domě na Jungmannově nám., čp. 22, od 90. let i ve vile v Praze-Libci u obory Hvězda, odkoupené od bratrů Zeyerových), kde se na nedělních čajových besedách i při jiných příležitostech scházela rozmanitá společnost několika generací od lumírovců až po meziválečné pragmatiky (manželé Bráfovi, sestry Braunerovy, manželé Červinkovi, J. Durdík, J. Fanta, M. Gebauerová, rodina Gollova, F. Herites, L. Heyrovský, J. Hilbert, K. Hoch, manželé Hostinských, F. V. Jeřábek, R. Jesenská, sestry Kalašovy, manželé Kamprovi, J. Kvapil, J. Lier, manželé Maudrovi, F. Pokorný, G. Preissová, A. Rezek, J. V. Sládek, L. Stroupežnický, F. A. Šubert, manželé Vrchliční, J. Zeyer; A. Bačkovský, B. Benešová, F. Bořek Dohalský, M. Calma, sourozenci Čapkovi, J. Fastrová, bratři Fischerové, I. Grégrová, V. Hružová, manželé Jelínkovi, J. Karásek ze Lvovic, J. Kodíček, E. Konrád, J. B. Kozák, A. V. Kraus, R. Medek, manželé Novákoví, J. Pekař, A. Procházka, M. Pujmanová, M. Rutte, manželé Sekaninovi, K. Scheinpflug, O. Štorch-Marien, O. Theer, manželé Thonovi, A. M. Tilschová, V. Vondráček, rodina Votočková a mnozí další). Byla členkou různých společenských a literárních spolků (mj. Nakladatelské družstvo Máje), ak-

tivistkou různých podniků (prohlášení spisovatelů 1918, přípravný výbor Penklubu 1925 atp.), připomínky jejího působení se často objevují v memoárech a korespondenci jejích přátel, vrstevníků i mladších hostů. Žila v Praze (počátkem století podnikla cesty do Dalmácie a Bretaně, 1929 ještě do Itálie), pohřbena byla na Olšanských hřbitovech. – Její dcerou byla prozaička O. Votočková-Lauermannová.

Kulturní patricijské prostředí Prahy 2. poloviny 19. století vtisklo znamení celé T. prozaické tvorbě, nepřehlédnutelný je však i vliv volnomyšlenkářské výchovy a projevy moderního, idealisticky socialistického světonázoru a sympatií s úsilím o ženskou emancipaci. V počátečních prózách, ovlivněných zejména tvorbou K. Světlé a J. Zeyera, byly patrné též romantické sklony a silné zaujetí motivy rozporu snu a skutečnosti v životě ženských postav. Realistické ladění převažovalo u prvotiny *Povídky* (s nejrozsáhlejší prózou *Švadlena*). V následujících knihách novel a povídek byl žánrový realismus klouben s romantizující stylizací konfliktů, nejčastěji milostných, nezřídka končících naprostou deziluzí (*Pan básník, Duše nezakotvené, Na dvojí struně, Bílá a rudá...*). V konstrukci zápletek, psychologizujícím vysvětlování motivací i v detailním líčení prostředí lze sledovat i působení artistního eklekticismu (patrně v souvislosti s autorčíným dočasným sblížením s okruhem umělců kolem *Moderní revue*). Počínaje souborem povídek *U božího oka* se T. prózy vracely do staropražského prostředí, evokovaly výraznou povahokresbou a přesvědčivým zachycením dobové atmosféry svět mládí, případně se zabývaly podstatou střetu s nastupující generací (román *Děti*). Kronikářský styl je nejvýraznější v románu *V hradbách* (torzu zamýšlené trilogie), vracejícím se až do období bachovského absolutismu. Reminiscence na mizející měšťanský svět se prolínají s novodobými poměry i v románu *Černý Lohengrin*, příběh je však opět rozvíjen v romaneskním duchu, stejně jako spleť děj prózy *Prapodivná historie* s detektivními a zároveň autobiografickými prvky. T. divadelní hry, vznikající od konce 90. let vesměs s náměty podobnými drobným prózám, byly pojednány tradičními postupy (*Pohostinsku, V podruží síly* aj.). Inscenovány byly s nevelkým úspěchem, poslední hra *Ozdravovna Na smíchu* byla pokusem přizpůsobit se dobovým divadelním trendům. V po-

smrtně vydaném souboru *Lidé minulých dob* shrnul M. Rutte autorčiny časopisecky publikované vzpomínky, črty, fejetony atp. věnované osobnostem 19. století, s nimiž se v mládí poznala, blízkým přátelům a hostům svého salonu. Pro časopisy psala též kulturní publicistiku, medailony, příležitostně literární referáty. – V pozůstalosti zůstaly deníky, korespondence a fragmenty literárních děl (část v LA PNP, část v soukromém vlastnictví).

PSEUDONYM: Mikuláš Ryvín. ■ PŘÍSPĚVKY in: Bytová kultura (1924); Cesta (1918–22, 1924–25); alm. Jesle (Ml. Boleslav 1904); Kalendář paní a dívek českých na rok 1904 – ...1912); Květy (1888–89, 1893, 1899, 1905, 1907; debut P. Lutrář); Lada; Lid. noviny (1921, 1924, 1930, 1941); Lit. noviny; Lumír (1893–95, 1897, 1903, 1918, 1920); Máj (1903–07, 1910); ant. Matka (1925); Moderní revue (1912); sb. Na paměť Otakara Theera (1920); Národ (1917); Nár. listy (1918, 1920–30, 1934 i příl.); Nár. osvobození (1924); sb. Nůše pohádek 1, 2 (1918, 1919); Osvěta (1910–12, 1915); Pestrý týden (1929–30); Pramen (1920–21); sb. Riegrův památník (Semily 1928); Rozpravy Aventina (1926–31); Samostatnost (1911, příl. Naše neděle); Světozor (1890, 1898); Topičův sborník (1913–16, 1919); Zlatá Praha (1907, 1916–19); Zvon (1920); Ženské listy (1912); Ženský obzor (1930); Ženský svět (1901, 1908, 1917–20, 1926–30). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Povídky (b. d., 1894); Pohostinsku (D 1899, pseud. Mikuláš Ryvín); Její mladší bratr (P 1900); V soumraku (PP b. d., 1902); Duše nezakotvené (PP b. d., 1908); Pan básník, Silnější než smrt (PP b. d., 1910); Na dvojí struně (R b. d., 1912 ← Osvěta 1910 s tit. Na levém břehu Vltavy); Bílá a rudá a jiná próza (b. d., 1918); U božího oka. Povídka z let čtyřicátých minulého století a jiné povídky (1919); U nás v Nerušíně, Odvážný (DD 1920; 1920 in Pět aktovek); Rudé kafiátiky, Duha (DD 1920; 1920 in Pět aktovek); V podruží síly (D 1920, prem. 1907; 1920 in Pět aktovek); Děti (R 1921); V hradbách (R 1924); Černý Lohengrin, Poválečná písnička (R, P 1927); Ozdravovna Na smíchu (D 1931); – posmrtně: Prapodivná historie (R 1932); Lidé minulých dob (vzpomínky, 1940, ed. M. Rutte). ■ SCÉNICKY. *Hra*: Za zlatem (1923). ■ KORESPONDENCE: in sb. O Bábušce. Na památku paní Anny Lauermannové – F. T. (A. Novákovi z 1918, 1928 a 1929, M. Ruttemu z 1917 a 1931, E. Svobodovi z 1918, též úryvky dopisů jiným; 1935, ed. M. Rutte, K. Scheinpflug); in Karel Čapek. Přijatá korespondence (z 1924–25; 2000, ed. M. Dandová, M. Chlěbcová). ■

LITERATURA: sb. O Bábušce. Na památku paní Anny Lauermannové – F. T. (1935, ed. M. Rutte, K. Scheinpflug; obs. bibliografii knižní tvorby F. T., vzpomínku A. Lauermannové: Z historie mých čajových konvíček ← Pestrý týden 1929, přísp. O. Fischer, H. Jelínek, E. Konrád, R. Medek, A. Novák,

G. Preissová, K. Scheinpflug, E. Svoboda, A. M. Tilšchová, O. Votočková-Lauermannová aj., i přetisky, M. Rutte: Portrét z mizejících dob. Život a dílo Anny Lauermannové – F. T., i samost. (1935); Z. Kulová: Anna Lauermannová-Mikschová (1852–1932). Soupis osobního fondu (LA PNP 2002); R. Sak: Salon dvou století. Anna Lauermannová-Mikschová a její hosté (2003). ■ ● ref. Povídky: J. Karásek, Lit. listy 16, 1894/95, s. 199; jv. (J. Vodák), Niva 5, 1894/95, s. 290 + Rozhledy 4, 1894/95, s. 619; F. Holeček, Hlídky lit. 1895, s. 421; an., Lumír 24, 1895/96, s. 35 ●; L. Jeřábek: O společenském životě českém, Hlas národa 9. 2. 1896, příl. Nedělní listy; ● ref. Pohostinstku: P., Světzor 33, 1898/99, s. 239; Nemo (K. B. Mádl), Zlatá Praha 16, 1898/99, s. 240; F. X. Š. (Šalda), Lumír 27, 1898/99, s. 240 → KP 4 (1951); K. (F. V. Krejčí), Rozhledy 8, 1898/99, s. 629; F. Zákrejs, Osvěta 1899, s. 460; K. K. (Kamínek), MR 1899, sv. 10, s. 32 ●; ● ref. Její mladší bratr: k, Besedy Času 6, 1900/01, s. 46; E. P., Ženský svět 1901, s. 7; A. Novák, Obzor lit. a umělecký 1901, s. 74 ●; ● ref. V soumraku: J. Rowalski (A. Bačkovský), Lumír 31, 1902/03, s. 196; -S- (F. Sekanina, dub.), Máj 1, 1902/03, s. 710; M. Marten, MR 1903, sv. 14, s. 78; Ž (J. Spáčil), Zvon 3, 1902/03, s. 546; E. Sokol (K. Elgart S.), Rozhledy 13, 1902/03, s. 724; P. Maternová, Ženský svět 1903, s. 46 ●; ● ref. V podruží síly (insc.): O. Theer, Lumír 35, 1906/07, s. 231; J. Karásek ze Lvovic, MR 1906/07, sv. 19, s. 289; Hký (K. Horký), Nár. obzor 1, 1906/07, č. 10; J. Hilbert, Venkov 15. 2. 1907 ●; ● ref. Duše nezakotvené: K. H. Hilar, Pokroková revue 4, 1907/08, s. 543 + Nár. obzor 1908, č. 43; P. Maternová, Ženský svět 1908, s. 239; J. Rowalski (A. Bačkovský), Venkov 25. 12. 1908, příl.; F. V. Vykoukal, Osvěta 1909, s. 562; F. Sekanina, Zvon 10, 1909/10, s. 157 ●; ● ref. Pan básník, Silnější než smrt: J. Karásek ze Lvovic, MR 1909/10, sv. 22, s. 580; -ejč- (J. Krejčí), Naše doba 17, 1909/10, s. 927; F. Sekanina, Zvon 10, 1909/10, s. 477; -il., LidN 21. 3. 1910; O. P., Osvěta 1910, s. 420; P. Maternová, Ženský svět 1910, s. 108 ●; ● ref. Na dvojí struně: P. Maternová, Ženský svět 1912, s. 309; Ant. Veselý, Čes. kultura 1, 1912/13, s. 377, 409; M. (V. Martínek), MSIR 9, 1912/13, s. 208; F. Sekanina, Zvon 13, 1912/13, s. 234; -der. (V. Dresler), Venkov 22. 1. 1913; F. V. Vykoukal, Osvěta 1913, s. 308 ●; ● ref. Bílá a rudá...: G. P. (Pallas), Zlatá Praha 35, 1917/18, s. 552; Kaz. (F. S. Procházka), Zvon 18, 1917/18, s. 641; Z. Hásková, Ženský svět 1918, s. 184; -tr., PL 8. 9. 1918; K. H. (Hikl), Naše doba 26, 1918/19, s. 69; M. Rutte, Cesta 1, 1918/19, s. 77 + NL 10. 4. 1919; J. V. Sedlák, Kmen 2, 1918/19, s. 219; K. Sezima, Lumír 47, 1918/20, s. 223 ●; ● ref. U božího oka: J. Folprecht, Čes. revue 12, 1918/19, s. 421; J. Krecar, MR 1918/19, sv. 34, s. 422; Kaz. (F. S. Procházka), Zvon 19, 1918/19, s. 334 ●; ● ref. Pět aktovek: E. S. (K. Elgart Sokol), LidN 17. 6. 1920; MN (M. Novotný), Nové Čechy 4, 1920/21, s. 194 ●; ● ref. Děti: Kaz. (F. S. Procházka), Zvon 21, 1920/21, s. 630; A. Vyskočil, Čes. revue 1921, s. 309; Ant. Veselý, Pramen 1921, s. 274; K. Č. (Ča-

pek), LidN 3. 5. 1921 → O umění a kultuře 2 (1985); M. Rutte, NL 20. 5. 1921; J. H. (Hora), RP 29. 5. 1921; M. Pujmanová-Hennerová, Tribuna 26. 6. 1921; K. H. (Hikl), Naše doba 29, 1921/22, s. 369 ●; ● ref. insc. Za zlatem: Ha., Zvon 23, 1922/23, s. 279; -D- (J. Čapek), LidN 23. 1. 1923 ●; ● ref. V hradbách: jv. (J. Vodák), Čes. slovo 12. 6. 1924; J. Volf, Kulturní zpravodaj 1924, č. 5–6; J. O. Novotný, PL 21. 12. 1924 + Cesta 7, 1924/25, s. 17; A. N. (Novák), LidN 25. 12. 1924; J. Staněk, Čes. osvěta 21, 1924/25, s. 308; B. Benešová, Tribuna 4. 1. 1925; J. Karasová, Ženský svět 1925, s. 245 ●; ● ref. Černý Lohengrin: B. Jedlička, Nové Čechy 10, 1926/27, s. 281; vz. (V. Zelinka), Zvon 27, 1926/27, s. 600; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 27. 2. 1927; M. Pujmanová-Hennerová, Tribuna 27. 2. 1927; D. Raisová, Ženský svět 1927, s. 93; V. Brtník, Venkov 19. 5. 1927; A. N. (Novák), LidN 18. 9. 1927; AMP. (A. M. Píša), Dělnická osvěta 1927, s. 283; E. M. (Masák), Archa 1927, s. 135; V. Ch. (Cháb), Čes. osvěta 24, 1927/28, s. 64 ●; H. Jelínek: Literární historik..., Lumír 57, 1930/31, s. 555; ● ref. Ozdravovna Na smíchu: nr. (A. C. Nor), Telegraf 16. 9. 1931; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 17. 9. 1931; Ot. F. (Fischer), LidN 17. 9. 1931; kd (E. Konrád), NO 17. 9. 1931; J. H. (Hilbert), Venkov 17. 9. 1931; J. Hübsch, Samostatnost 1931, č. 38; O. Š. M. (Štorch-Marien), RA 7, 1931/32, s. 15 ●; M. Rutte: F. T., sb. Nové české divadlo 4 (1932); ● nekrology: H. Jelínek, Lumír 58, 1931/32, s. 550; O. Štorch-Marien, RA 7, 1931/32, s. 313; E. Svoboda, Čes. slovo 17. 6. 1932; jv. (J. Vodák), tamtéž; an., LidN 17. 6. 1932; K. Č. (Čapek), tamtéž → Ratolest a vavřín (1947) a O umění a kultuře 3 (1986); M. Rutte, NL 17. 6. 1932 + Nár. politika 17. 6. 1932; p. (A. M. Píša), PL 17. 6. 1932; an., Prager Presse 17. 6. 1932; K. Scheinpflug, LidN 18. 6. 1932; J. John, Pestrý týden 25. 6. 1932; n. (M. Novotný), Rozhledy 1932, s. 94 ●; ● ref. Prapodivná historie: jv. (J. Vodák), Čes. slovo 18. 8. 1932; vr. (V. Ryba), PL 20. 11. 1932; -or. (A. C. Nor), Rozhledy 1932, s. 124; vz. (V. Zelinka), Zvon 33, 1932/33, s. 42; V. Brtník, Venkov 12. 1. 1933 ●; M. Rutte: Kronikářka zašlých časů, Panoráma 10, 1932/33, s. 81 + Lidé starých dob, Rozhledy 1934, s. 89; ● ref. O Bábuše: H. Jelínek, Lumír 61, 1934/35, s. 237; AMP. (A. M. Píša), PL 13. 1. 1935; A. N. (Novák), LidN 21. 1. 1935 ●; G. (F. Götz): Vývoj životopisné metody v naší literární kritice, NO 17. 2. 1935; M. Rutte: První český literární salon, NL 21. 4. 1940 + Paní Anna Lauermannová-Mikschová F. T. a Poznámka vydavatele, in A. L.-M.: Lidé minulých dob (1940); ● ref. Lidé minulých dob: M. Rutte, LitN 1940, s. 210; jd (J. Drda), LidN 10. 10. 1940; A. V. (Ant. Veselý), Kolo 1940, s. 516; K. Sezima, NL 15. 12. 1940; J. Š. Kvapil, LidN 10. 2. 1941; B. Novák, LidN 29. 4. 1941; amp. (A. M. Píša), Nár. práce 13. 2. 1941; S. V. (Verner), Naše doba 48, 1940/41, s. 377; drb. (J. Borecký), Zvon 41, 1940/41, s. 697 ●; H. Jelínek in Zahučaly lesy (1947, s. 348); kk (F. Kautman): První literární salon, Svob. slovo 16. 6. 1973; M. Šulcová: Karel Čapek Anně Lauermannové... (s úryvky

z koresp.), LD 23. 1. 1988; L. Bobíková: Kdybych měla doutník aneb Počátek ženské emancipace, RP 4. 12. 1993, příl. Čtení na sobotu; an.: Pozvání do literárního salonu, Týdeník Rozhlas, 1997, č. 42; T. Riedlbauchová: Společnost na přelomu století z pohledu zapomenuté spisovatelky, Dějiny a současnost 1999, č. 5; M. L. Neudorfllová in České ženy v 19. století (1999, s. 235 aj.); B. Plánská: Povídky F. T., sb. Perla v hrubé kazajce (2005).

ls, jip

Karel Ignác Thám

* 4. 11. 1763 *Praha*

† 7. 3. 1816 *Praha*

Autor první česky psané obrany českého jazyka, sestavovatel slovníků, gramatik a učebnic češtiny, překladatel divadelních her a drobných osvětových spisů z francouzštiny a němčiny.

Uváděn i jako Karel Hynek T. – Narodil se v Praze na Starém Městě. Otec byl kuchařem, matka bývalou komornou hraběnky Valdštejnové; mladší bratr Václav (dále V. T.) vynikl jako obrozenský dramatik a vydavatel první sbírky novočeských básní. 1775–80 studoval T. na Akademickém gymnáziu na Starém Městě (vliv prof. I. Cornovy, později působícího na pražské univerzitě, jenž přednášel o českých dějinách a osvícenské filozofii). 1780–82 absolvoval tzv. filozofii, 1782–83 pomáhal správci klementinské univerzitní knihovny K. R. Ungarovi při budování zvláštního českého oddělení. Po studiích se všestranně věnoval buditelské a literární práci a celý život těžko sháněl stále zaměstnání. Živil se zprvu jako soukromý učitel češtiny, němčiny a francouzštiny, 1784 se bez úspěchu zúčastnil konkursu na místo učitele češtiny na Tereziánské rytířské akademii ve Vídni, 1789 krátce zastával místo praktikanta u bankální důchodkové správy v Praze a zároveň pomáhal bratru V. T. redigovat Schönfeldské c. k. pražské noviny, 1792 a 1801 se neúspěšně zúčastnil konkursu na místo profesora českého jazyka a literatury na pražské univerzitě. Jako učitel češtiny působil kolem 1800 na gymnáziu v Brně a 1802 soukromě ve Vídni; 1803 získal povolení k veřejnému vyučování české řeči a literatury na Akademickém a malostranském gymnáziu v Praze (zahájil řeč *Über den Charakter der Slawen...*). Po několika letech tohoto zaměstnání pozbyl a bez úspěchu si podal 1811 žádost o místo pomoc-

ného zaměstnance, 1815 kustoda nebo skriptora v univerzitní knihovně v Praze. Živil se vydáváním svých slovníků a gramatik a překlady spisů z němčiny a francouzštiny; žil v bídě, zemřel na tuberkulózu v nemocnici Milosrdných bratří na Starém Městě a o pohřeb se postaral jeho celoživotní kritik J. Dobrovský.

T. je autorem prvního česky psaného apologetického spisu *Obrana jazyka českého proti zlobivým jeho utrhačům...* Strukturou výkladu se dílo neliší od ostatních dobových „obran“: první část porovnává „zlatý“ věk českého jazyka (16. století) se soudobým stavem, druhá je nadšenou chválou mateřštiny podepřenou četnými jazykovými argumenty. Výjimečnost T. práce spočívala v radikálnosti, s níž obviňovala za úpadek češtiny šlechtu a jezuitský řád. T. původní beletristická tvorba je nerozsaahlá (*Píseň na smrt císaře Josefa Druhého*); časopisec-ky otiskl několik překladů německých básní. V 80. letech se T. podílel na budování českého divadla úvahou o jeho významu pro výchovu lidu a pro šíření českého jazyka (předmluva k překladu Makbetha z 1786) a třemi překlady klasických her světové dramatiky: Shakespeara Makbetha (přes něm. úpravu F. J. Fischera), Schillerových Loupežníků a Gotterovy Medey. Oproti dosavadnímu repertoáru české scény, orientovanému na lidové publikum, sledovaly T. překlady pozvednutí jeho umělecké úrovně. Nejrozsáhlejší část T. díla představovaly slovníky, dále gramatiky a učebnice českého jazyka, kritizované mj. pro některé odchylky od veleslavínské normy (F. M. Pelcl, J. Nejedlý). Vycházely během T. života i po jeho smrti v mnoha reedicích, často s pozměněnými tituly a s dodatky. Při sestavování slovníků se T. většinou opíral o vzory starších českých lexikografických prací (J. A. Komenský, K. Vusín aj.) nebo o soudobé slovníky zahraniční. Nevyhnul se přitom chybám, pro něž byl už ve své době kritizován (svědectví o ostré polemice s J. Dobrovským podávají tři T. spisky z 1798 *Antikritik oder Rechtfertigung...*, *Zwote Antikritik...* a *Dritte und letzte Antikritik...*); přesto jsou T. slovníky cenným a ve svém zaměření často jedinečným (právníká terminologie, soupisy vlastních jmen) tezaurem české slovní zásoby raného obrození a byly využity i pro slovník Jungmannův. Osvícenskou myšlenku výchovy a vzdělávání lidu sledoval T. několika překlady německých a francouzských spisků týkajících se náboženství, morálky a vedení hospodářství.

ŠIFRY: K. T., K-t. (dub.), K.-T.-m., T. K.-m. (dub.). ■ **PRÍSPĚVKY in:** Das Pragerblättchen (1785); Kramériusovy c. k. vlastenské noviny (1792, překl. řeči J. Dobrovského O stálé věrnosti, kterouž se národ slovanský domu rakouského po všechem čas přidržel → 1926 knižně, ed. V. A. Francev); Schönfeldské c. k. pražské noviny (1790, též překl. něm. básní). ■ **KNÍŽNĚ.** *Původní beletrie a práce o literatuře:* Svátek českého jazyka na den provozování Štefanového Odběhlce v pražském Vlastenském divadle. Dne 20. ledna 1785 (B 1785, s V. T. a V. Stachem → in M. Kačer: V. T., 1965); Svátek českého jazyka na den druhého provozování Štefanového Odběhlce v pražském Vlastenském divadle od Bondynské společnosti německých herců, dne 25. ledna 1785 (B 1785, s V. T. a V. Stachem); Píseň na smrt císaře Josefa Druhého (B 1790 ← Schönfeldské c. k. pražské noviny 1790); Literární návštěví (1791, s V. T.). – *Překlady:* W. Shakespeare: Makbet (1786, prem. 1793); F. Schiller: Loupežníci (1786); F. W. Gotter: Medea (1787); an.: Popsání života Josefa II. slavné paměti (1790, výt. nezjišť.); an. (G. I. Wenzel): Truchlící přirozenost, když Rakous Ozdoba a naděje Alžběta... zesnula (b. d., 1790, výt. nezjišť.); an.: Poděkování za loučení Josefa od jednoho starého vojáka obětovaného (1790, výt. nezjišť.); an.: Stoletý kalendář od r. 1797 až do 1900 (Brno b. d., 1796); K. von Eckartshausen: Bůh jest nejčistší láska (1798); J. Medlín: Postille oder Auslegung aller sonn- und festtäglichen Episteln und Evangelien für das ganze Jahr (1798–99, překl. do něm., s V. T.); F. S.: Všeobecné nařikání na služebné děvečky zvláštně, a na čeledíny vesměs (1804); an.: Zkušenosti stvrzené i vyzkoumané prostředky k zahánění much, štěnic, molů (1806); J. Rangheri: Poučení o dobývání hedbáví (hedbávnictví) v Čechách (1813); Marie de Prince de Beaumont: Kniha pro chudé řemeslníky, čeledí a lid venkovský (1813) + Vyučování v křesťanské víře a dobromravenosti 1, 2 (1813, 1818). – *Jazykovědné práce:* Obrana jazyka českého proti zlobivým jeho utrhačům, též mnohým vlastencům v cvičení se v něm liknavým a nedbalým... (1783; nové vyd. 1918, ed. K. Kačer); Kurzgefasste böhmische Sprachlehre... (1785; další vyd. s tit. Böhmisches Grammatik zum Gebrauche der Deutschen 1798, 1800, 1801, 1804, 1821 s tit. Böhmisches Sprachlehre zum Gebrauche der Deutschen); Deutsch-böhmisches Nationallexikon (1788, s předml. J. Ch. Adelunga; rozšíř. vyd. ve 2 dílech 1799 s tit. Neues ausführliches und vollständiges deutsch-böhmisches Nationallexikon); Nachricht von meinem neuen vollständigen deutsch-böhmischen Nationallexikon (b. d., 1792); Antikritik oder Rechtfertigung... (b. d., 1798); Zwote Antikritik... (b. d., 1798); Dritte und letzte Antikritik... (b. d., 1798, an.); Kleines deutsch-böhmisches Wörterbuch, oder Sammlung der zum Böhmischesprechen nötigen Wörter, Redensarten und Sprichwörter zum Behufe der Deutschen (1799; 1804 s tit. Neues kleines deutsch-böhmisches Wörterbuch oder auserlesene Sammlung..., dodatek

k Böhmisches Grammatik...); Neues deutsch-böhmisches topographisch-geographisches Wörterbuch oder Zeitungslexikon (1800, doplněk ke 2. vyd. Deutsch-böhmisches Nationallexikon); Leichte und gründliche Methode in kurzer Zeit echt böhmisch auszusprechen, zu lesen und zu schreiben... (1800); Über den Charakter der Slawen, dann über den Ursprung, die Schicksale... der böhmischen Sprache (1803, úvodní přednáška na Akademickém gymnázium); Erster gründlicher Unterricht in der böhmischen Sprache nebst Leseübungen für Deutsche (1804); Neuestes ausführliches und vollständiges böhmisch-deutsches synonymisch-phraseologisches Nationallexikon oder Wörterbuch... nach Veleslavins Sylva quadrilinguis 1 (1805, 2. d. 1807 P-Ž napsal F. J. Tomsa); Nejnovější úplný česko-německý slovník aneb Příhodný vejběrek slov... dle Veleslavínova Nomenclatora quadrilinguis zřízený (s paralelním něm. tit. Neuestes vollständig böhmisch-deutsches Wörterbuch...) 1, 2 (1807, 1808); Okus česko-německého právnického a jednatelského slovníku (s paralelním něm. tit. Versuch eines böhmisch-deutschen juristischen... und geschäftsmännischen Lexikons...) (1808); Böhmisches und deutsche Gespräche, oder Gründliche Anleitung in der möglichsten Geschwindigkeit böhmisch sprechen zu lernen (1811); Neueste gründliche und leichtfassliche Methode in möglichster Geschwindigkeit böhmisch richtig lesen und schreiben zu lernen (1811, dodatek k Böhmisches und deutsche Gespräche...); Zpráva o druhém zmnoženém a zlepšeném vydání Básni v řeči vázané (1812); Neuestes möglichst vollständiges deutsch-böhmisches und böhmisch-deutsches Taschenwörterbuch nach dem... Strassburger und Pariser Nouveau Dictionnaire de poche... und mehrern andern frei bearbeitet (1814); Neuester möglichst ausführlicher und vollständiger deutsch-böhmischer geographisch-topographisch-mythologischer Taschen-Nomenclator oder Nenner eigener Namen... (1815); Kunst in drei Monaten böhmisch lesen, verstehen, schreiben und sprechen zu lernen (1815); – posmrtně: Lehrbuch für Anfänger in der böhmischen Sprache in grammatischen und syntaktischen Übungen (1817); Neuestes möglichst vollständiges, und zweckmässig eingerichtetes böhmisch-deutsches und deutsch-böhmisches Taschenwörterbuch nach (Aquensis) Cellarius, Komenius, Kropf, Loderecker, Roschel, Rohn, Tomsa, Veleslavin, Vodňan, Vusín und mehrern andern frei bearbeitet (1818, 2. d. k Neuestes möglichst vollständiges... Taschenwörterbuch z 1814). ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL:** G. Stephanie ml.: Odběhlec z lásky synovské (1785, s V. T.; přel. K. Bulla); J. A. Komenský: Janua linguarum reserata aurea (b. d., 1805, s předml.); V. Stach: Starý veršovec pro rozumnou kratochvíli (1805); F. J. Tomsa: Neuestes ausführliches... böhmisch-deutsches Nationallexikon... 2 (1807); an.: Rada všelijakých zvířat (1814, s předml. J. Dobrovského); List Jana Žižky a zřízení vojenské okolo roku 1423 od něho... sepsané (1817, 3. vyd.). ■

BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 16 139 – 16 171. ■ LITERATURA: B. Pražáková: K. I. T. (1763–1816), V. T. (1765 – cca 1816). Soupis osobního fondu (LA PNP 1986; (polemiky): an. (J. Dobrovský): Ankündigung eines Deutsch-böhmischen Lexikons (1798) + Zweites Zehend zur richtigen Beurteilung des Thamischen Deutsch-böhmischen Nationallexikons (1798) + Drittes, viertes und fünftes Zehend zur richtigen Beurteilung des Thamischen Deutsch-böhmischen Nationallexikons (1798); J. N-ý (Nejedlý): Kritische Revision der Thamischen Grammatik (b. d., 1798); F. M. Pelcl: Nota (1798). ■ an. (J. Dobrovský): ref. Kurzgefasste böhmische Sprachlehre..., Allgemeine Literatur-Zeitung (Jena) 1785, sv. 2, s. 292 + (pod vl. jm.) ref. Obrana jazyka českého..., Literarisches Magazin von Böhmen und Mähren 1786, s. 143; F. M. Pelcl in Grundsätze der böhmischen Grammatik (rozšíř. vyd. 1798); an. (J. Dobrovský): ref. Böhmische Grammatik zum Gebrauche der Deutschen (vyd. 1801), Annalen der Literatur und Kunst 1802, sv. 2, č. 68 + ref. Böhmische Grammatik... (vyd. 1804), Annalen der Literatur und Kunst 1804, sv. 2, č. 127 + ref. Neuestes ausführliches und vollständiges... Nationallexikon, tamtéž 1808, sv. 1, s. 284, a Slovanka 1814, s. 236; an.: ref. překl. K. von Eckartshausen, Protiny pěkných umění 1816, č. 18; V. Zelený: Václav Stach, „starý veršovec“, Osvěta 1873, sv. 2, s. 842; F. Chalupa: Obrany jazyka a národnosti české, Ruch 1883, s. 182; F. V. Vykoukal: O rodišti bratří T., Světozor 1886, s. 534; F. X. Prusík: Bratří T. a soudruzi jejich, Světozor 1886, s. 724; V. Flajšhans: Spory Dobrovského s T., Lit. listy 17, 1895/96, s. 299 a pokr.; O. Fischer: Makbeth v Čechách, Naše doba 1916, s. 490 → K dramatu (1919); A. Lisický: O prvních českých zpracováních dramat Shakespearových, Osvěta 1916, s. 486; F. Frýdecký: O překladu knížky o služebných děvečkách a čeledínech, Zvon 19, 1918/19, s. 642; V. A. Francev in Řeč Josefa Dobrovského... (1926); A. Fenc: První české překlady ze Shakespeara, ČMF 24, 1937/38, s. 161; F. Bařha: K. I. T. a Univerzitní knihovna, Ročenka Univerzitní knihovny v Praze 1959 (1961); J. Hanzal: Jazyková otázka ve vývoji obrozenského školství, ČsČH 1968, s. 317; L. Kusáková: Nejedlého kritika T. české gramatiky z r. 1798, NR 1985, s. 135; M. Wirtz in Josef Dobrovský und die Literatur (Mnichov, Drážďany 1999); F. Kutnar in Obrozenské vlastenectví a nacionalismus (2003).

lk

Václav Thám

* 26. 10. 1765 *Praha*

† 1816 neznámé místo v *Haliči*

Spoluzakladatel Vlastenského divadla, plodný dramatik a překladatel a upravovatel německých divadelních her, herec a divadelní teoretik, pořadatel první novočeské básnické sbírky a básník.

Křtěn Václav Jan Šimon. Podepisoval se i Wenzel Thám. Bývá uváděno i jiné datum (25. 10.) a místo (Přelouč) narození. – Syn kuchaře a bývalé komorné hraběnky Valdštejnové. Mladší bratr lexikografa, gramatika a autora Obrany jazyka českého... Karla Ignáce T. (dále K. I. T.). 1775–80 studoval T. na Akademickém gymnáziu na Starém Městě v Praze (vliv I. Cornovy), 1780–82 absolvoval tzv. filozofii na pražské univerzitě; z doby studií se dochoval T. přepis staročeských památek (List statečným hauptmanům a obci města Domažlického, Zřízení vojenské Jana Žižky z Trocnova aj., jež později vydal K. I. T.). 1783–84 pomáhal při katalogizaci bohemik (vedené K. R. Ungarem) univerzitní knihovny. Z důvodu hmotného zabezpečení vstoupil 1784 do služeb staroměstského policejního úřadu (po dvou letech jmenován policejním komisařem), v říjnu 1789 byl nucen místo opustit údajně pro zpronevěru. Od 6. 6. 1789 byl po M. V. Krameriovi redaktorem Schönfeldských c. k. pražských novin, v dubnu 1790 z redakce odešel po stížnostech čtenářů na špatnou úroveň listu. V té době se už cele věnoval literatuře a divadlu: 1785 vydal první novočeský básnický almanach Básně v řeči vázané a překládal hry pro českou scénu Nosticova divadla, 1786 se významně podílel na založení Vlastenského divadla v Boudě, v němž od počátku působil jako dramatik, překladatel a archivář. Po zrušení Boudy 1789 přešel se souborem na scénu v hyberském klášteře, kde působil deset let jako uznávaný herec (hrdinských a milovnických rolí), dramatik, dramaturg, režisér a spoluredaktor časopisu Journal des k. k. priv. vaterländischen Theaters im Hybernergebäude (s několikaměsíčními přestávkami 1793, kdy byl propuštěn pro vystoupení v podnapilém stavu, a z neznámých důvodů 1796). 1793 se oženil s dcerou divadelního herce L. Heima Josefou (zemřela asi 1799), znovu se oženil s německou herečkou J. Groisingerovou, dcerou peštského měšťana. Po rozpadu Vlastenského divadla 1799 opustil T. se ženou a několika herci Prahu, spolu s oblíbeným komikem V. Svobodou (1772–1822) založil divadelní společnost a začal německy hrát v Liberci a Hrádku n. Nisou; podnik, v němž hodlal realizovat své představy o umělecky náročném divadle, však pro finanční obtíže 1800 opustil. 1801–02 vystupoval na Moravě (Šternberk, Brno), asi 1804 vstoupil do Mihulovy herecké společnosti v Opavě, po

jejmým rozpadu 1805 se stal režisérem a předním hercem společnosti J. Sartoryho v zámeckém divadle v Plessu (Pszczyna) ve Slezsku (do 1807); 1809 hrál v Bratislavě a v Györu, 1810 v Budíně a v Pešti, 1811 byl hercem a režisérem u společnosti J. Siegeho ve Znojmě a Jihlavě; jako německy hrající herec osvícensko-klasicistické orientace byl T. 1800–11 vysoce hodnocen. Na přelomu 1806/07 navštívil v záležitosti dědictví po otci Prahu (sešel se s J. N. Štěpánkem, jehož – podle zápisu v jeho památku – pokládal za svého nástupce v českém divadelnictví, předal mu patrně některé rukopisy svých dramát a překladů). 1812 T. vstoupil do malé divadelní společnosti J. Kronese (1812 Polná, 1813 Lanškroun, Králupy, Dolní Rakousy), po jejím rozpadu 1815 do podřadné skupiny K. Via (T. naposled doložen ve Stockerau v Dolních Rakousích); zemřel pravděpodobně 1816 (nebo krátce poté) někde v Haliči. Beletristicky zpracoval T. životní osudy A. Jirásek v románu F. L. Věk (1–5, 1886–1906).

T. uspořádal a 1785 vydal dvoudílný almanach *Básně v řeči vázané* (záměr vydat třetí se neuskutečnil pro nezáměr předplatitelů), v němž se představila první novočeská básnická družina; sám přispěl překlady i původními básněmi, zpravidla příležitostnými, inspirovanými významnými událostmi v českém divadle. Profil díla výrazně ovlivnilo zařazení barokní poezie, jímž byla vyjádřena kontinuita českého básnictví, zároveň se však úpravami těchto textů (původní duchovní obsah veršů převáděly do roviny idylické erotiky) almanach přihlásil k soudobé německé anakreontské poezii. T. působení bylo spjata především s počátky českého divadelnictví. V povídce *Kníže a divadlo* (prvním českém ohlasu Schillerovy přednášky *Was kann eine gute stehende Schaubühne eigentlich wirken* z 1784, 1793 přeložené P. Šedivým) vyzdvihl rozhodující úlohu divadla pro šíření a vzdělávání české řeči a pro mravní výchovu lidu. T. úsilí o umělecky náročné divadelnictví dosvědčují jeho recenze zejména v časopisu *Das Pragerblättchen* (vyslovoval se např. proti deklamativnímu herectví a žádal projev založený na napodobení skutečnosti), kde také uveřejnil první pokus o dějiny českého divadla (zamýšlený rozsáhlý spis *Dramaturgia* nerealizoval). Referáty a zprávy o českých představeních, jež pravidelně psal v sezoně 1789/90 do Schönfeldských novin, jsou často jediným zdrojem informací

o podobě tehdejšího divadla. Ve funkci archíváře Vlastenského divadla shromažďoval, překládal a psal původní české hry, záměr vydávat je tiskem, naznačený už v předmluvě k almanachu *Básně v řeči vázané*, se však neuskutečnil. T. původní i překladatelská tvorba pokrývala 1785–93 třetinu, 1793–99 téměř polovinu veškeré české divadelní produkce; zachovalo se však jen několik tisků, dále T. rukopis překladu Schikanederovy *Kouzelné flétny* (*Kouzedlná píšťala*, 1794), několik opisů překladu jeho zpěvohry *Loutníci aneb Veselá bída* a opis překladu prvního dílu Steinsbergovy lokální frašky *Honza Kolohnát z Přelouče*. Z ostatních T. her jsou známy jen tituly (a data provozování), podle nichž byly jádrem jeho divadelní tvorby vlastenecké hry s náměty z české minulosti (např. první novočeská původní hra *Břetislav a Jitka*), reprezentující nejvýznamnější dramatický žánr repertoáru Vlastenského divadla s výrazně buditelskou funkcí; početnou složku T. původní produkce pak tvořily veselohry. V jeho četných překladech a úpravách byli zastoupeni téměř všichni ve své době oblíbení němečtí dramatikové (K. F. Hensler, A. W. Iffland, A. Kotzebue, J. Perinet, E. Schikaneder, K. F. Guolfinger von Steinsberg, Ch. A. Vulpius aj.); v prvním údobí Vlastenského divadla využíval T. překlady k manifestaci josefínské ideologie (P. Weidmann: *Štěpán Fedinger neb Sedlská vojna*). Mezi přeloženými hrami se objevila i lokální fraška s hudbou a zpěvy, dále v české tvorbě rozvinutá P. Šedivým. T. přeložil i libreta německých (vídeňských i pražských) singspielů (autory hudby byli K. Ditters von Dittersdorf, F. X. Gerl a B. Žák, V. Mašek, W. A. Mozart, W. Müller, F. V. Tuček, A. Vojtíšek aj.; knižně vydal výběr z árií *Zpěvy z nejvýbornějších zpěvohr...*). Sporné je autorství překladu Goethova dramatu *Klavígo*, připisované i P. Šedivému (J. Jungmann: *Historie literatury české*).

PSEUDONYM, ŠIFRY: Klaudius (dub.); T-M, T-m., T-V-m, T-W-m, V-l T-m, V. m-T, W-l T-M, W-m-T, W.-T., W-T-m, W. T.-m. ■ PŘÍSPĚVKY in: *alm. Básně v řeči vázané* (1785); *Das Pragerblättchen* (1785, mj. *Kurze Geschichte der Prager Schaubühne* → čes. překl. in M. Kačer: V. T., 1965); *Journal des c. k. priv. vaterländischen Theaters im Hybernergebäude* – *Journal c. k. privilegiovaného Vlastenského divadla U hybernů* (1791–92); *Schönfeldské c. k. pražské noviny* (1789–90; 2. 1. 1790 P *Kníže a divadlo*); – posmrtně: sb. *Lit. archiv* 5 (1970, překl. E. Schikaneder:

Kouzedlná píšťala). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: Svátek českého jazyka na den provozování Štefanového Odběhlce v pražském Vlastenském divadle. Dne 20. ledna 1785 (B 1785, s K. I. T. a V. Stachem → in M. Kačer: V. T., 1965); Svátek českého jazyka na den druhého provozování Štefanového Odběhlce v pražském Vlastenském divadle od Bondynské společnosti německých herců, dne 25. ledna 1785 (B 1785, s K. I. T. a V. Stachem); Literární návštěví (1791, s K. I. T., jednolist). – *Překlady*: G. F. Seiler: Náboženství nedospělých (1785); P. Weidmann: Štěpán Fedinger neb Sedlská vojna (1785); A. W. Ifland: Friedrich Rakouský neb Věrmost českého národu (1792); E. Schikaneder: Zpěvy z Kouzedlné píšťaly (b. d., 1794); Zpěvy z nejvýbornějších zpěvohér českých... (1799); J. Medlín: Postille oder Auslegung aller sonn- und festtäglichen Episteln und Evangelien für das ganze Jahr (1798–99, překl. do němčiny, s K. I. T.). ■ SCÉNICKY. *Hry*: Břetislav a Jitka aneb Únos z kláštera (1786); Martinův rohlík a martinůska husa (1787); Mikulášovo nadělení nebo Punčocha za oknem (1787); Vlasta a Šárka aneb Dívčí boj u Prahy (1788); Šťastné brání na vojnu (1788); Kulhavý, koktavý a hluchý aneb Pouta, houpáčka a paš (1789); Ponocný z Brandeja aneb Ošizený rychtář (1789); Strašidlo ve vsi neb Vojáci na dovolené (1789); Šťastný den (1789); Brunsvíkova neštěstí a smrt (1790); Bublák (1790); Koblihy aneb Zkažený masopust (1790); Kutnohorský horníci nebo Kdo se vynasnaží, netrpí nouzi (1790); Václav Nábožný, vévoda český (1790); Václav Albrecht z Valdštejna, vévoda frýdlantský (1790); Brunsvíkova cesta do Prahy (1791); Meluziny historie 2. díl (1792); Jako čarodějnice k upálení odsouzená a šťastně zachráněná vdova (1792); Švédská vojna v Čechách aneb Udatnost pražských měšťanů a studentů (1792); Vyvýšení do rytířského stavu anebo Turnaj u Brandeja (1792); Povýšení českého knížectví na království (1792); Kravavý duch pod Vyšehradem (1792); Masopustní blázni (1793); Albert a Konstance (1795); Český rekruta (1796); Poselství míru (1797); Radost knížat nad štěstím poddaných (1797); Kašpárek jako Turek (1797); Chudoba a láska (1797). – *Překlady a úpravy*: J. J. Engel: Vděčný syn (1785); an.: Hospodář (1786); an.: Nádeník neb Nálezek (1786); an.: Nádeník od stavu (1786); an.: Nový Řím (1786); G. Eckert: Svrlivý aneb Spravedlivá dědička (1786; i s tit. Štěkavec); L. Erdmann: Petrovští (1786); E. von Kleist: Seneca (1786); J. Mayer: Julina neb Otcové hleďte svých dětí (1786); Molière: Don Žuan neb Kamenná hostina (1786); F. Š. Rautenstrauch: Pravovec a sedlák (1786); F. L. Schröder: Strejček v Lizabonu (1786); A. W. Ifland: Vlastenská láska a vděčnost (1786) + Myslivci (1796); E. Schikaneder: Loutníci aneb Veselá bída (1786; i s tit. Šumaři...) + Poctivý rolník (1793) + Kouzedlná píšťala (1794) + Kámen moudrosti anebo Očarováný ostrov (1795) + Zrcadlo z Arkádie (1795) + Sluneční slavnost brahmínů (1796) + Jan z Domažlic (1797) + Oba Kašpárkové (1797) +

Kouzedlný buben (1797) + Přirozený zázraky aneb Svatba na zelené louce (1798) + Pohodělý dům neb Šťastné navštívení (1798); an.: Zámek podvádí mistra aneb Ptáček není v kleci (1787); an.: Zamyšlení mudrci (1787); H. Braun: Venkovská škola (1787); E. Günther: Život a smrt znamenitého pytláka bavorského Hiesla nebo Tak se trestají zločiny (1787); G. Paisiello: Il re Teodoro (1787, překl. chóru); an.: Ludvík Skočec (1788); an.: Oklamaný mudrc (1790); A. Törring-Seefeld: Anežka Bernauerová (1790); J. Perinet: Dvě sestry z Prahy (1790) + Vesele, jen zvesela (1797) + Kouzedlná citara (1797) + Krejčovská svatba (1798); L. da Ponte: Così fan tutte (1790/91); an.: Lesník aneb Oběť lidí v Indii (1792); an.: Silný Samson, soudce izraelský (1792); an.: Zámečník (1792); F. Eberl: Paruky v Konstantinopoli (1792); J. N. Kalchberg: Anežka, hraběnka habsburská (1792); A. H. Niemayer: Abraham na hoře Morea (1792); Ch. A. Vulpius: Jarolím Držgrešle (1792); J. N. Komarek: Marie z Montalbanu aneb Lanassa 2. díl (1792) + Čech a Lech anebo Vyvolení Kroka za vévodu českého (1793); A. Kotzebue: Dítě lásky (1792) + Chytrá držgrešle aneb Lest nad lest (1798); an.: Čarodějnice Popelka (1793); J. W. Goethe: Clavigo (1795, dub., jako překladatel uváděn též P. Sedivý); W. Shakespeare: Hamlet (1795); F. Ch. Schlenksert: Hrabě Wipprecht z Groyč (1795); K. F. Hensler: Rytíř Vilibald aneb Zlatý pohár (1795) + Všudybyl nikam nedošel (1797) + Hezká markytánka aneb Je mír (1797); K. F. Guolfinger von Steinsberg: Konrád z Helfenfeldu aneb Rytíř Starkenberg (1795) + Honza Kolohnát z Přelouče aneb Dostaveníčko v Nových alejích (1796) + Svátek Pražanů (1797) + Jednoruký voják (1797) + Ponocný liběšovský (1798) + Strejček z Podskalí (1798); an.: Don Juan bezbožník aneb Kašpárek jako hrobník (1796); an.: Ševcovský svatvečer (1796); an.: Kašpárek v Turecku aneb Štěstí je kulaté (1797); an.: Pražský švindl (1797); K. M. Plümicke: Lanassa (1797); J. M. Czapek: Honza Kolohnát z Přelouče 2 (1797); an.: Kníže Brunvík na cestách (1798); V. Hafner: Krejčí a jeho syn (1798); H. G. Schmieder: Zemětřesení v Messině (1798); P. Weidmann: Jílovští havíři nebo Rozbořená šachta (1798) + Žebravý student (b. d., dub.). ■ KORESPONDENCE: J. Jakubec: Dopis Václava Stacha z r. 1785 a V. T. z 1787 Jiřímu Ribayovi, LF 1924, s. 286; F. Batha: Dopis V. T. Josefu V. Zlobickému (z 1787), ČLit 1954, s. 289. ■ REDIGOVAL *periodika*: Schönfeldské c. k. pražské noviny (1789–90), Journal des k. k. priv. vaterländischen Theaters im Hyberngebäude – Journal c. k. privilegovaného Hyberského divadla U hybernů (1791–92, s J. N. Merunkou, výt. nezjist.). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: alm. Básně v řeči vázané 1, 2 (1785; rozšíř. vyd. 1812, ed. K. I. T.; krit. vyd. 1916, ed. V. Brtník); G. Stephanie ml.: Odběhlce z lásky synovské (1785, s K. I. T.; přel. K. Bulla); Zpěvy z nejvýbornějších zpěvohér českých na císař. král. Pražském vlastenském divadle představených a z němčiny přeložených... (1799). ■

BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 16 172, 16 173. ■
 LITERATURA: M. Kačer: V. T. Studie divadelně historická (1965, obs. i výbor T. prací, část v překl.); B. Pražáková: K. I. T. (1763–1816). V. T. (1765 – cca 1816). Soupis osobního fondu (LA PNP 1986). ■
 K. Sabina in Počátkové novějšího českého básnictví, Lit. příloha k NL 1865, s. 33 → Články literárnědějepisné (1912); F. V. Vykoukal: O rodišti bratří T., Světozor 1886, s. 534; F. X. Prusík: Bratři T. a soudruzi jejich, tamtéž, s. 724; J. Vlček in První novočeská škola básnická (1896); F. A. Šubert: Počátky české dramaturgie na rozhraní věku 18. a 19., Obzor lit. a umělecký 1899, s. 57; V. Brtník in ed. alm. Básně v řeči vázané (1916); A. Získal: První redaktoři Schönfeldských novin po Krameriovi, ČMF 7, 1919/21, s. 129, 209; Č. Zíbrt: Honza Kolohnát z Přelouče, ČL 1925, s. 201 + Honza Kolohnát v Přelouči, ČL 1925, s. 306; V. K. Blahník: Příspěvek k dějinám českého divadla, Rozhledy 1933, s. 132; V. Jirátko: Dvě thámovská výročí, Divadlo 1940, s. 234; F. Bařha: V. T., zakladatel českého divadla v době obrození, Slovesná věda 1952, s. 127; B. Indra: V. T. v Opavě r. 1802, Slezský sborník 1952, s. 569; J. Vondráček in Bouda, Vlastenské divadlo v Novém Městě na Koňském trhu (1953) + in Dějiny českého divadla. Doba obrození 1771–1824 (1956); F. Bařha: Dva dokumenty k historii počátků českého divadla v Praze, Divadlo 1958, s. 750 + Česká představení na pražských jevištích v letech 1792–1793, Bulletin Divadelního ústavu 1961, s. 30 + Postava V. T. u Aloise Jirásky, Sborník NM v Praze, ř. C – lit. hist., 1961, č. 3–4 + První opera provedená v českém jazyce (T. překlad Kouzelné flétny), LD 28. 8. 1965; M. Kačer in sb. Dějiny českého divadla 2 (1969); F. Bařha: Kouzelná flétna v překladu V. T., sb. Lit. archiv 5, 1970, s. 52; K. Morav: Malá mezeira v životě V. T., Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci 1970, s. 17; R. Pražák: Čeští divadelní umělci na německém divadle v Budíně a v Pešti na přelomu 18. a 19. století, sb. Otázky divadla a filmu 1. Theatralia et cinematographica, SPPF Brno 1970; M. Laiske: Z životních osudů V. T. Jeho pobyt v Liberci a Hrádku nad Nisou 1799–1800, M. Otruba: První mystifikace v novočeské poezii, obojí Sborník NM v Praze, ř. C – lit. hist., 1971, č. 2; J. Víšková: Na okraj edice T. Kouzelné píšťaly, sb. Lit. archiv 6, 1971, s. 301; M. Cesnaková: Co prozrazují budapeštské prameny (k životopisu V. T.), LD 18. 3. 1972; R. Brabcová: T. Básně v řeči vázané, sb. Stati k národnímu obrození (1972); M. Laiske: V. T. dramatikem píšcím také německy?, ČMF 1974, příl. Philologica Pragensia, č. 4; F. Bařha: Zakladatel života (návrh na pamětní desku na rodném domě), Svob. slovo 6. 2. 1976 + V. T. na Liberecku, Vpřed (Ústí n. Lab.) 1. 9. 1978; B. Indra: Po stopách V. T. v Severomoravském kraji, Vlastivědné listy Severomor. kraje 7, 1981, s. 21; A. Scherl: Typičnost životní dráhy V. T., sb. Vznik českého profesionálního divadla (1988, s. 75) + V. T. a zámecké divadlo ve Pštině, Divadelní revue 1998, č. 4; F. Kutnar in Obrozené vlastenectví a na-

cionalismus (2003); A. Scherl: První obrozené překlady Kouzelné flétny, sb. Jeden jazyk naše heslo buď 3 (2005).

lk

Otokar Theer

* 16. 2. 1880 Černovice (Černovcy)
 v Bukovině (Ukrajina)

† 20. 12. 1917 Královské Vinohrady (Praha-V.)

Básník, dramatik a prozaik, navazující na podněty modernismu 90. let a posléze blízký předválečné moderně (zejména úsilím o výrazovou dynamičnost a užívání volného verše); v metafyzicky laděné lyrice s extrémním individualismem a posléze až s titánským gestem tematizoval milostné a životní deziluze, niterné konflikty a zápas o vlastní osobnost a vnitřní sílu; literární, divadelní a výtvarný kritik, esejista, překladatel.

Pokřtěn Otokar. – Otec byl rytmistrem dragounského pluku umístěného v Bukovině; 1880 rodina přesídlila do Nymburka, odkud rodiče pocházeli. Po otcově smrti (1881) vyrůstal s matkou v prostředí její zámožné patricijské rodiny, od 1890 v Praze. Studoval klasické gymnázium v Žitné ul. (mat. 1899), soukromě francouzštinu a francouzskou literaturu. Prázdniny pravidelně trávil v Nymburce nebo cestoval s přáteli: s J. z Wojkowicz 1894 do Krkonoš a 1897 na Šumavu, 1898 (znovu 1902) s O. Šimkem po Slovákku a Slovensku. Od 1897 publikoval, stýkal se mj. s F. X. Šaldou (který jej uvedl do Lit. listů a Lumíra), s R. Svobodovou aj. a účastnil se salonního života. Na matčino přání se 1899 zapsal na právnickou fakultu a absolvoval tři semestry. 1901 přestoupil na filoz. fakultu a studoval osm semestrů (do 1905) obecnou historii a srovnávací literatury; zimní semestr 1902/03 studoval v Paříži na filoz. fakultě, především balzacovskou literaturu, psal též o francouzském uměleckém dění pro čes. časopisy (Máj, Lumír, Zvon, Čes. revue aj.). 1902 byl spoluzakladatelem Kruhu čes. spisovatelů (člen výboru), několik let působil jako knihovník lit. odboru Umělecké besedy. V létě 1905 navštívil severní Itálii. 1906 získal doktorát filozofie prací *H. de Balzac a Lidská komedie* a (na doporučení J. Golla) nastoupil do pražské univerzitní knihovny, kde pracoval až do své smrti, nejprve jako praktikant a od 1913 asistent. 1907 vstoupil

do Nár. strany svobodomyšlné. 1909 byl (za propagaci francouzské kultury) jmenován důstojníkem francouzské Akademie. 1910 zanechal kritické činnosti, odešel do ústraní, stýkal se a korespondoval hlavně s nejbližšími přáteli (O. Fischerem, A. Novákem, O. Šimkem a J. z Wojkowicz). V létě obvykle pobýval v Klášterci n. Orlicí, později na Hluboké, s oblibou jezdil do hor; podnikl rovněž řadu zahraničních cest: 1908 do Bavorska, Švýcarska a Itálie (provázel jej H. Verne, jehož studie T. překládal pro Lumír a s nímž též převedl do francouzštiny některé Vrchlického verše), 1910 do tyrolských Alp, 1912 po Skandinávii, 1913 na Krym (s V. Tillem, za K. Kramářem). 1913 se přestěhoval z matčina vinohradského bytu do domu sester Kalasových na Hradčanech. Byl iniciátorem Almanachu na rok 1914. V prosinci 1916 se zúčastnil jako svědek vídeňského procesu s K. Kramářem. 1917 spolupodnímal manifest čes. spisovatelů, podílel se přípravách časopisu *Národ*. Trpěl častým nervovým a fyzickým vyčerpáním (zvláště silně v závěru 10. let a za války 1916) z únavné úřednické práce a vlivem utajené zhoubné choroby žláz, která se plně projevila poté, co v dubnu 1917 (krátce po premiéře dramatu *Faëthon* v Nár. divadle) T. ve svém bytě spadl se žebříku; na její následky (spolupůsobil zánět pohrudnice) po prázdninovém pobytu v Chotěboři zemřel v nemocnici na Vinohradech; pohřben byl v Nymburce.

První verše a básnické prózy (od 1896, v rukopisech užíval pseud. Georgius Rallan, V. S. Orličný, V. S. Zárecký) psal T. především pod vlivem dekadentního symbolismu, již ve svých časopiseckých prvotinách (1897) jej částečně nahrazoval příklonem k hédonismu a k životním kladům (pod vlivem francouzského naturismu a Louýsova paganismu). V milostné lyrice souboru *Háje, kde se tančí* své směřování stvrzoval v některých básních pohanské bezprostřednosti a živelné, radostné energie, modifikoval je v předmluvě (v níž oproti široce chápanému romantismu vyzdvihl vystupňovanou senzitivitu a syntetizující lyrismus), zároveň a převážně je však popíral zaznamenáváním jemných odstínů nálad marné touhy a stesku, snovým laděním i strojeností projevu a užitím exotických dekorací. Ve sbírce *Výpravy k Já* se otevřeně přihlásil k březinovské inspiraci, svůj panerotismus dovedl k deziluzivnímu pojetí ženství a lásky, přešel od spon-

taneity k intelektuálnosti. Svou individualitu a výlučnost T. postupně nadřadil nad všední realitu a vnější prožitky, zaměřil se na otázky záhad bytí a životního smyslu a zvláště se soustředil na tajemství a rozpory svého nitra. Psal meditativní lyriku vycházející z kontroverzních smyslových prožitků a zachycující vlastní duševní svět a souvislý myšlenkový vývoj, natrvalo charakteristickou metafyzickým laděním (na základech důsledného dualismu, skeptického iluzionismu a schopenhauerovského pojetí vůle), tematizací četných střetů: mezi člověkem a přírodou, životem a smrtí, skutečností a snem, mezi citem, smysly a rozumem, štěstím a poznáním, mezi potřebou řádu, romantickou touhou a nedůvěřivou askezí. Niterné konflikty, vědomí nenaplněnosti a současně pocity nezdaru vykupoval estetickou tvořivostí, zastíňoval stylizací odlišnosti a voluntaristické vzdornosti, překonával pojetím jsooucího jako ustavičného dění a nekončícího nepokoje, odmítáním prostřednosti a stádnosti, sebeuvědomováním v odhodlání k vnitřní síle a kázni. Ozvukem jeho ideového a tvůrčího zápasu byl hutný, komplikovaně konstruovaný a dramatizující básnický projev, zpravidla volný verš přerušovaného rytmu, plný kontrastů. Neklidný básnický subjekt v knize *Úzkosti a naděje* (po jedenáctileté odmlce, kdy T. publikoval verše jen sporadicky, především v Lumíru) dospěl přes mnohotvárné odlesky životních bolestí k pochopení neštěstí jako zkoušky a výzvy k osobní vyrovnanosti a rylosti, k hrdému spočinutí v kruhu osamění a nihilismu, v útočišti poezie a absolutní krásy. Sugestivně živelná a sebetřýznivá zpověď, symbolizující básníkovo osobní drama, vrcholila v souboru *Všemu navzdory* (přes některé vlastenecké verše motivované národním osudem, z nichž je známa zejména báseň *Mé Čechy*), v němž osobitě vyhrazený individualismus zvítězil nad pochybnostmi, zavrhl veškeré materiální a společenské souvislosti a s patosem duchovní a mravní svobody vyústil v titánském gestu směřování k nadlidství a přes subjektivní pojetí boha až k sebezbožštění. V atmosféře světové války T. napsal dramatickou báseň *Faëthon* podle starořecké báje o vzpouře proti bohům, o osamělé a tragické vůli po velikosti a božství, metaforu lidské touhy po volnosti a vzpoury proti přírodnímu i přízemnímu lidskému řádu a osudu. Rozpracovanou tragédií z byzantských dějin (*Nikefo-*

ros a Theofano) již nedokončil. – Na počátku století se T. věnoval soustavně próze. Přes programovou snahu o (realisticky založenou) předmětnost publikoval především dušezpytné povídky, zachycující znovu svár smyslovosti a intelektu a rozkládající se milostné vztahy, zvýrazňoval (často s ironií) momenty individualistické skepsy a erotické deziluze. Do výběru časopiseckých povídek v knize *Pod stromem lásky* zahrnul rovněž básnické skici, drobné kresby, groteskně laděné fejetonistické črty. V obdobném duchu se T. pokoušel i o rozměrnější prózy (např. *Příchod ženy* v Lumíru), jež však většinou nedokončil (mj. autobiografický román *S puklým srdcem*). – V teoretických článcích zprvu proklamoval nutnost obrození české prózy v tvarech syntetizujících dokumentárnost a psychologičnost (pod vlivem balzacovského studia), opakovaně odmítal dekadenci, symbolismus i parnasistní formalismus, zdůrazňoval živý styk umění se skutečností, zvláště v souvislosti s vystoupením předválečné moderny v Almanachu na rok 1914; s mladší generací jej sblížoval zejména bergsonovský iracionalismus, zájem o duchovní i výrazový dynamismus a o volný verš (T. byl jedním z jeho průkopníků v české poezii, své metrické zásady formuloval též teoreticky). Literární kritice se věnoval na přelomu století (Literární listy, Nový kult, Srdce aj.), 1906–10 pak soustavně (nejvýrazněji v Lumíru, povzbuzován přítelem V. Hladíkem, dále v Čes. revui a v Přehledu), přičemž se snažil o analýzu textu na základě porozumění jeho organismu a nalezení jednotící ideje, psal interpretační studie (O. Březina, A. Sova, Z. Winter aj.); působil také jako referent divadelní (Lumír, Čes. revue, Pražská lid. revue, Přehled) a výtvarný (Lumír) a fejetonista (Nár. listy aj.). Psal též cestopisné črty, systematicky sledoval francouzské umění, své překlady uveřejňoval knižně i časopisecky (mj. P. Adam, Leconte de Lisle, P. a V. Margueritte, O. Mirbeau, J. Renouard).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: O. Gulon, Otto Gulon (do maturity), Sezam, Sězam (výtvarné ref.); O. O. T., Ot. T., T. T. O. ■ PŘÍSPĚVKY in: Almanach dámského odboru pro Prahu (1903); Almanach na rok MCM (1899); Almanach na rok 1914 (1913); Besedy Času (1907); Besedy lidu (1902, 1904); ČČM (1902, 1904); Čes. mysl (1900–01, 1907); Čes. revue (1903); Čes. revue (1907–11, 1915–16); Čes. artista (1910, kabaret. improvizace Překvapení); Čes. svět (1904); sb. Čeští

spisovatelé vdovám a sirotkům našich vojnů (1916); Dámské besedy (1902); Das Magazin für Litteratur (Berlín 1902); Divadelní list Máje (1908); Hlas národa (1901–04, příl. Nedělní listy); Ilustrovaný svět (1902–04); Kalendář Čes. demokracie (1904); Kalendář paní a dívek českých (1903, 1914, 1916); Květy (1905, 1910–11, 1914–15); Le festin d'Esopo (Paříž 1904); Letáky (1902); Lit. listy (1898–99, 1903–04 část disertace o H. de Balzacovi); Lumír (1898–1916; 1901 R Příchod ženy a článek K psychologii nejmladších; 1916 1. dějství D Faëthon, i sep.); ant. Lyrický rok 1913 (1913); Máj (1902–04; 1904 P Mateřský stud); sb. Mladé sdružení (1903); Mor. revue (Brno 1899); Národ (1917, též 2. dějství D Faëthon); Nár. listy (1905–13; 1913 F Dvě generace); Nár. obzor (1907); Nár. politika (1917); ant. Nová česká poezie (1907); Nový kult (1898–99); Občanské listy (Nymburk); Obzor lit. a umělecký (1902); sb. Památník (Nymburk 1910); Pokroková revue (1910); Právo lidu (1901); Pražská lid. revue (1905–07); Premie Umělecké besedy na rok 1908; Přehled (1907–11, 1913 přednáška Mladá česká poezie); Radikální listy (1900); Rozhledy (1900–01); Rudé květy (1901); Salon odmítnutých (1897, debut); Samostatnost (1913); Scéna (1914); Snaha (1911–12); Srdce (1901–04); Topičův sborník (1914–15); sb. 36. Šibřinky Sokola pražského (1902); Umělecký měsíčník (1914); Věstník Čes. akademie (1916); Vyšehrad (1902); sb. Z českých mysliven (1913); Zlatá Praha (1902–07); alm. Zlatý věk (1904); Zvon (1902–03); – posmrtně: Das Riff (Bratislava 1920); Lid. noviny (1932); Lumír (1918, 1922; 1922 novela Tušení); sb. Na paměť O. T. (1920); Národ (1918); Nár. práce (1939); Naše zprávy (1940); Topičův sborník (1918); Zlatá Praha (1918). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Háje, kde se tančí (BB a PP 1897, pseud. O. Gulon; rozšíř. vyd. 1920); Výpravy k Já (BB b. d., 1900; upr. vyd. 1914; dopln. vyd. 1923, ed. A. Novák); Pod stromem lásky (PP 1903); Úzkosti a naděje (BB b. d., 1911); Špatné dítě (P b. d., 1916, in 1000 nejkrásnějších novel, sv. 99); Všem u navzdory (BB 1916; dopln. vyd. 1947, ed. A. Novák; B Mé Čechy bibliof. samost. 1931 a 1938, 1936 in Vlast – Tři básně O. T., A. Sovy a V. Dyka, ed. P. Eisner); – posmrtně: Faëthon (D 1916, ve skut. září 1918, prem. 1917); Básnická pozůstalost (1924, ed. A. Novák). – *Překlady*: O. Wilde: Salome (b. d., 1905, i prem.); P. Loti: Paní Chryzantéma (1905). – *Výbory*: Neumann, T., Šrámek (z BB, 1931, ed. F. Pala); Hořká idyla (z BB a PP, 1980, ed. M. Suchomel). – *Souborná vydání*: Básnické spisy (Aventinum, 1924, 1 sv.; Výpravy k Já, Úzkosti a naděje, Všem u navzdory a BB i překl. z 1898–1917, ed. A. Novák); Básnická pozůstalost (Aventinum, 1924, 1 sv.; ed. A. Novák); Dílo O. T. (Aventinum, 1930–31, 3 sv.: Básnické spisy, ed. A. Novák; Próza 1, 2, ed. A. M. Píša). ■ SCENICKY. *Překlady*: P. Hervieu: Záhada (1905); H. Bataille (L. N. Tolstoj): Vzkříšení (1908). ■ KORESPONDENCE: List O. T. T. Novákové (z 1912), Lumír 54, 1927/28 s. 403; sb. Na paměť

O. T. (S. Hanušovi z 1912, A. Novákovi z 1910–16, O. Šimkovi z 1907–17, J. z Wojkowicz z 1911–17; 1920); Ot. F. (Fischer): Český básník o 2. dílu Fausta (Fischerovi z 1914), PL 8. 4. 1928; J. z Wojkowicz: O. T. o své návštěvě u O. Březiny (z Wojkowicz z 1916), Nár. politika 9. 4. 1929; O. Šimek: O. T. před dvaceti lety (Šimkovi z 1909–11), Lit. rozhledy 14, 1929/30, s. 209; J. z Wojkowicz: Dokumenty k vydání 1. sv. O. T. Básnických spisů (z Wojkowicz z 1896–97), RA 6, 1930/31, s. 172; Poslední léta O. T. (O. Šimkovi z 1916–17), Lumír 64, 1937/38, s. 178 a pokr.; Hledání a jistota (vzáj. koresp. s O. Březinou z 1899–1916, O. Šimkovi z 1916, J. z Wojkowicz z 1916; 1946, ed. J. Kabeš); Z dopisů A. Jiráskovi (z 1901), Var 1948, s. 518; J. Knap: Zrození Almanachu na rok 1914 (O. Fischerovi z 1913), Sborník NM v Praze, ř. C – lit. hist., 1962, s. 107; in Karel Čapek. Přijátá korespondence (Čapkoví z 1912; 2000, ed. M. Dandová a M. Chlábčová); J. Lach: Šustovy italské pobyty a jejich odraz v románu Cizina (J. Šustovi z 1914), sb. Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska 2000. Světová putování a česká knižní kultura (2000). ■

BIBLIOGRAFIE: A. M. Piša in O. T. 1, 2 (1928, 1933). ■ LITERATURA: sb. Na paměť O. T. (1920, ed. O. Fischer, A. Novák a O. Šimek; stati: O. Fischer, A. Novák; nekrology a vzpomínky: V. Dyk, H. Jelínek, A. Lauermannová-Mikschová, M. Rutte, K. Sezima, O. Šimek, J. Vodák, R. Weiner aj.); A. M. Piša: O. T. 1, 2 (1928, 1933); J. Kirschnerová: O. T. (1880–1917). Lit. pozůstalost (LA PNP 1989). ■ ● ref. Háje, kde se tančí: an. (A. Procházka), MR 1897/98, sv. 7, s. 127; an. (J. Kvapil), Zlatá Praha 15, 1897/98, s. 132; Kj. (F. V. Krejčí), Rozhledy 7, 1897/98, s. 424; P. Kunz (F. X. Šalda), Lit. listy 19, 1897/98, s. 148 → KP 4 (1951) ●; ● ref. Výpravy k Já: Amicus (J. Vrchlický), Zvon 1, 1900/01, s. 58; J. Karásek, Srdce 1, 1901/02, s. 24 → Impresionisté a ironikové (1903); M. Marten, tamtéž, s. 24; O. Viglic (V. Otomar), tamtéž, s. 25 ●; M. Marten: K otázce českého románu 3 (k T. článku K psychologii nejmladších v Lumíru), Srdce 1, 1901/02, s. 108; ● ref. Pod stromem lásky: J. Rowalski (A. Bačkovský), Lumír 32, 1903/04, s. 143; -ský, Zvon 4, 1903/04, s. 307; E. Sokol (K. Elgart S.), Rozhledy 14, 1903/04, s. 499; an. (A. Procházka), MR 1903/04, sv. 15, s. 359 → Díář literární a umělecký (1919); V. O., Přehled 2, 1903/04, s. 662; Z. (J. Laichter), Naše doba 11, 1903/04, s. 786; K. Z. K. (Klíma), LidN 29. 1. 1904; J. Vodák, Čas 7. 2. 1904; J. Havlasa, ČČM 1904, s. 176; R. B. Mácha, NŽ 1904, s. 153; F. V. Vykoukal, Osvěta 1904, s. 266 ●; ● polemika k T. kritice Melancholiků H. Jelínka (Lumír 36, 1907/08, s. 331); an. (F. X. Šalda), Novina 1908, s. 288 a 351 → KP 7 (1953); O. T., Lumír 36, 1907/08, s. 384 ●; ● ref. Úzkosti a naděje: V. Dyk, Samostatnost 17. 12. 1911; A. Novák, NL 24. 12. 1911 → Mužové a osudy (1914); O. Fischer, Přehled 10, 1911/12, s. 213; an. (K. Horký), Stopa 2, 1911/12, s. 405; Ant. Veselý, Čes. revue 5, 1911/12, s. 248; K. Fiala, MR 1911/12,

sv. 25, s. 36; B. Polan, Pokroková revue 8, 1911/12, s. 168; B. B-ová (Benešová), Novina 5, 1911/12, s. 154; -ejč- (J. Krejčí), Naše doba 19, 1911/12, s. 382; J. Thon, Umělecký měsíčník 1, 1911/12, s. 170; K. (F. V. Krejčí), PL 7. 1. 1912; an. (J. Vodák), Čas 4. 2. 1912; an., Venkov 28. 2. 1912; H. Siebenschein, Čechische Revue 1912, s. 190; J. Kodíček, Lumír 41, 1912/13, s. 219 ●; ● polemika k T. F. Dvě generace (NL 9. 7. 1913): A. P. (Procházka), MR 1913, sv. 27, s. 276; O. T., Přehled 12, 1913/14, s. 78; A. P. (Procházka), MR 1913/14, sv. 28, s. 97; P. Buzková: Ze současných sporů o nové umění, Čas 2. 10. 1913 ●; A. Veselý: ref. Výpravy k Já (2. vyd.), NL 27. 12. 1914; J. z Wojkowicz: O. T., Lumír 1915, s. 418 a pokr.; ● ref. Všem navzdory: J. B. (Borecký), Topičův sborník 3, 1915/16, s. 330; O. Fischer, Květy 37, 1915/16, s. 743; G. P. (Pallas), Zlatá Praha 33, 1915/16, s. 384; D., LidN 15. 2. 1916; E. Saudek, Vídeňský deník 20. 2. 1916; K. (F. V. Krejčí), PL 2. 4. 1916; A. Novák, Lumír 1916, s. 124; K. Fiala, MR 1916, sv. 30, s. 64 ●; F. Balej: Dvě Golgaty (T. a Machar), Vídeňský deník 19. 3. 1916 → Kniha fejetonů (1920); A. Novák: Česká lyrika válečná, Národ 1917, s. 51 + Řečtí bohové na naší půdě (o Faëthonovi), Venkov 29. 3. 1917; J. Král: Nový rytmus (o volném verši D. Faëthon), LF 44, 1916/17, s. 342; ● ref. insc. Faëthon: J. B. (Borecký), Topičův sborník 4, 1916/17, s. 379; K. Engelmüller, Zlatá Praha 34, 1916/17, s. 359; K. (F. V. Krejčí), PL 15. 4. 1917; J. Hilbert, Venkov 15. 4. 1917; K. M. (K. B. Mádl), NL 15. 4. 1917; jv. (J. Vodák), LidN 17. 4. 1917; O. Fischer, Národ 1917, s. 53 → (rozšíř.) K dramatu (1919); Alap (A. Procházka), MR 1917, sv. 31, s. 188 → Díář literární a umělecký (1919); H. J. (Jelínek), Lumír 1917, s. 330 → Z prvního balkonu 1 (1924); M. Majerová, Ženský svět 1917, s. 200; F. P. (Pujman), Kmen 1, 1917/18, č. 10 ●; ● nekrology (mimo přetištěné in Na paměť O. T.): A. Novák, Venkov 21. 12. 1917; an., PL 21. 12. 1917; an., Národ 1917, s. 702; O. Fischer, Lumír 46, 1917/18, s. 112; L. N. Zvěřina, Lípa 1, 1917/18, s. 222; A. Novák (i o vztahu T. k výtvarnému umění), Volné směry 19, 1917/18, s. 186 ●; J. Karásek ze Lvovic: Lyrika O. T., MR 1917/18, sv. 32, s. 229 → Tvůrcové a epigoni (1927); A. Novák: Záhada smrti v básnickém díle O. T., Lumír 46, 1917/18, s. 97 → Křajané a sousedé (1922); F. X. Šalda: O. T., Kmen 1, 1917/18, č. 47 → KP 10 (1957); B. Polan: Básnická osobnost O. T., Nové Čechy 1918, s. 63; O. Fischer: Nikeforos a Theofano (o náčrtcích k dramatu), Osvěta 1918, s. 225; ● ref. Faëthon: J. Hilbert, Venkov 10. 10. 1918; L. N. Zvěřina, Lípa 2, 1918/19, s. 142; K. Čapek, Červen 1, 1918/19, s. 256 → O umění a kultuře 1 (1984) ●; ● ref. Na paměť O. T.: K. Č. (Čapek), NL 23. 4. 1920 → O umění a kultuře 2 (1985); J. Hora, Kmen 4, 1920/21, s. 54 ●; J. z Wojkowicz in Háje, kde se tančí (1920); ● ref. Háje, kde se tančí (2. vyd.): O. Šimek, LidN 22. 10. 1920; A. M. Piša, Orfeus 1921, s. 78 → Soudy, boje a výzvy (1922) ●; ● ref. insc. Faëthon: O. Fischer, NL 21. 4. 1922; J. H. (Hilbert), Venkov 28. 4. 1922; Kazetka (K. Z. Klíma), LidN 28. 4. 1922;

K-ček. (J. Kodíček), *Tribuna* 28. 4. 1922; K. Pražáková, *Jevišťe* 1922, s. 235 ●; J. Klepetář: O. T., *Apollon* 1, 1923/24, s. 128; F. Götz: O. T., nevládní syn boží, *Kritika* 1924, s. 180 → Jasnící se horizont (1926) + ref. Básnická pozůstalost O. T., *NO* 16. 11. 1924; J. z Wojkowicz: O. T. a rodná půda jeho kořenů, *Občanské listy* (Nymburk) 24. 9. 1927 a pokr.; A. Novák: O. T. na křižovatkách české lyriky, *Lumír* 54, 1927/28, s. 395 → *Duch a národ* (1936) a *Česká literatura a národní tradice* (1995); ● k 10. výr. úmrtí: K. Č. (Čapek), *LidN* 20. 12. 1927 → *Ratoolest a vavříni* (1947) a *O umění a kultuře* 3 (1986); J. Knap, *Venkov* 20. 12. 1927; V. Dyk, *Lumír* 54, 1927/28, s. 436; J. z Wojkowicz, *tamtéž*, s. 405; O. Fischer, *Lit. svět* 1, 1927/28, č. 6–7; A. M. Píša (též o vztahu T. a F. X. Šaldy), *RA* 3, 1927/28, s. 91 → *Dvacátá léta* (1969); O. Fischer, *RA* 3, 1927/28, s. 92; O. Šimek, *tamtéž*, s. 92; A. Novák, *tamtéž*, s. 111 ●; F. X. Šalda: O. T., *Signál* 1, 1928/29, s. 3 → *KP* 13 (1963); F. Götz: O. T., *NO* 16. 2. 1930 → (rozšřf.) *Básnický dnešek* (1931); E. Lešehrad: O. T., *RA* 5, 1929/30, s. 233 → *Básnické životy* (1935); O. Šimek: *K padesátinám O. T.*, *RA* 5, 1929/30, s. 243; J. z Wojkowicz: O. T. jako moderní typ básníka a umělce, *tamtéž*, s. 244; O. Šimek: *Definitivní vydání básnického díla O. T.*, *Lumír* 57, 1930/31, s. 385; J. B. Čapek: *O souboru T. poezie*, *Čin* 2, 1930/31, s. 338 → *Záření ducha a slova* (1948); J. Mukařovský: *Eufonie T. Výprav k Já*, *LF* 1931, s. 167, 326 (i sep.) → *Kapitoly z české poetiky 2* (1948); k tomu polemika: J. V. Sedláček: *Eufonie v poezii O. T.*, *Lumír* 58, 1931/32, s. 334; F. Pala in Neumann, T., *Šrámek* (1931); F. X. Šalda: *Básnické dílo O. T.*, *ŠZáp* 3, 1930/31, s. 352 + *Píšova monografie o O. T.*, *ŠZáp* 5, 1932/33, s. 357; O. Králík: *Setkání básníků (o Brežněnově vlivu na T.)*, *Lumír* 60, 1933/34, s. 199 a pokr.; J. Mukařovský: *O rytmu v moderním českém básnictví*, *Čin* 1934, s. 531 → *Kapitoly z české poetiky 2* (1948); G. (F. Götz): *O. T. po dvaceti letech*, *NO* 21. 12. 1937; B. Knoesl: *Glosa k T. osobnosti (o vztahu k hudbě)*, *Lumír* 64, 1937/38, s. 149; J. z Wojkowicz: *Tajemné v životním osudu a v díle O. T. a V. Dyka*, *Lumír* 64, 1937/38, s. 306; B. Václavěk: *Meditace nad O. T.*, *LidN* 16. 2. 1940 → *Tvorba a skutečnost* (1980); M. Hlávka: *O. T., básník nového češství*, *Venkov* 10. 3. 1940; A. Lauermannová-Mikschová in *Lidé minulých dob* (1940); J. Müldner: *MLádí O. T.*, *Zvon* 41, 1940/41, s. 418; J. Hájek: *Básník O. T.*, *LidN* 20. 12. 1942; J. Kabeš in *Hledání a jistota* (1946); J. Nováková: *Od jáství k množství (ref. Hledání a jistota)*, *Marginálie* 1947, s. 49; B. Balajka: *30 let od smrti O. T.*, *LD* 20. 12. 1947; -jb- (J. Brabec): *O. T.*, *LitN* 1959, č. 50; E. Strohsová in *Zrození moderny* (1963); I. Slavík: *Slovo o O. T.*, *Plamen* 1965, č. 3 → *Tváře za zrcadlem* (1996); V. Černý: *Bergsonovo výročí a česká poezie*, *LD* 12. 12. 1965 → *V zúženém prostoru* (1994); J. Hrabák in *sb. To Honor R. Jakobson* (1967) → *O charakter českého verše* (1970); P. Kovařík: *Faëthon české poezie*, *Svob. slovo* 15. 2. 1980; M. Suchomel in *O. T.: Hořká idyla* (1980); E. Štědroňová:

O. T., *Lit. měsíčník* 1988, č. 2; J. Mourková in *Buřiči a občané* (1988); J. Kudrnáč: *Drobná próza české secese*, ant. *Vteřiny duše* (1989); jm (J. Med) in *Slovník básnických knih* (1990, *Všemu navzdory*); *Dopis K. Čapka S. K. Neumannovi*, *LitN* 1992, č. 45 → *Korespondence 1* (1993); K. Balmont: *Básník Živlů – O. T. (z 1930)*, *ČLit* 1995, s. 635; M. Červenka in *Dějiny českého volného verše* (2001); L. Merhaut in *Polemika – spojení a odloučení: K charakteristice literární generace devadesátých let*, sb. *Komunikace a izolace v české kultuře 19. století* (2002); D. Vojtěch in *Polemičnost a strategie: k proměně české literární kritiky po roce 1900*, *ČLit* 2002, s. 149; Z. Smolka: *Nováková pojetí básníka. O. T.*, *SPFF Brno, Bohemica litteraria*, ř. V – lit. vědná bohemistická, roč. 51–52, 2002/03 (2004), č. 5–6; P. Kovařík in *Literární mýty, záhady a aféry* (2003); J. Pospíšil: *T. koncepce síly jako pokusy o emancipaci od dekadence*, sb. *Docela i sborník. Jiřímu Brabecovi k narozeninám* (2004); in *O. Březina: Korespondence 2* (2004).

lm

Antonín Thein

* 19. 11. 1870 *Praha*

† 9. 10. 1944 *Praha*

Prozaik, autor humoristických románů vesměs parodujících venkovský a politický život po 1918; účastník hnutí Katolické moderny, výtvarník; autor homiletických textů.

Podepisoval se též kombinací vl. jména a pseudonymu Runié (dle rodného jména své babičky, francouzské porevoluční emigrantky). – Vystudoval gymnázium a bohosloví v Praze. Za studií začal projevovat umělecké sklony a pokusil se navázat kontakty s okruhem *Moderní revue*, ideově mu ovšem byla bližší *Katolická moderna* (zejména J. Š. Baar, F. Bílek, K. Dostál-Lutinov, F. B. Vaněk), s jejímž uměleckým snažením spjal své literární začátky a především výtvarné dílo: mj. se jako ilustrátor a tvůrce obálek výrazně podílel na výtvarné podobě časopisu *Nový život*. Po vysvěcení (1896) působil po celý život jako katolický kněz. Nejprve byl kaplanem a několika farnostech v okolí Prahy (Pyšely, Dolní Jirčany, Netvořice), 1906 byl jmenován farářem v Mešně u Rokycan, 1909 přešel na faru v Klobučkách u Slaného, 1920 se stal farářem v Ořechu u Prahy (v posledních dvou působistích střídal svého přítele J. Š. Baara). 1930 byl povolán spravovat faru u Sv. Apolináře v Praze; byl též

arcibiskupským vikářem a konzistorním radou. Pohřben byl v Ořechu.

Do literatury T. vstoupil 1896 v měsíčníku *Nový život*. V jeho prvních čtyřech ročnících publikoval básně (modlitby ap.) a krátké básnické či psychologizující prózy převážně s náboženskou tematikou (např. *Světlo umírajících*, *Smrt sv. Gottharda*, *Andanti*). Těžiště jeho literární tvorby tvoří humoristické romány (nejprve zpravidla otiskovány na pokračování v Lid. listech, s nimiž T. dlouhodobě spolupracoval). Zaměřil se v nich na kritiku poměrů po převratu 1918 a ve většině z nich parodoval aktivity zejména socialistických politických stran na českém venkově v okolí Prahy. V románu *Hubokrutý* podal karikaturu vesnické organizace českosl. socialistů, již spojení s místním židovským obchodníkem vede k zániku; v románu *Klerikální vydra* podobně vyličil stranu pokrokovou a v románu s titulem *Koranda* (jméno ústřední postavy radikálního vesnického učitele přecházejícího z jedné strany do druhé) stranu komunistickou. Znalost venkovského prostředí rovněž uplatnil v příběhu o podvodníkovi, který pod záminkou ubytování vojenské posádky využil naivitu vesničanů a jejich politických předáků k snadnému obohacení (*Ubytovatel*). Naopak vliv pražského prostředí na soudobý společenský i rodinný život satiricky zobrazil v románu *Pan Vondráček*. Hlubšího postižení změn veřejného i soukromého života po roce 1918 dosáhl v psychologicky laděném vyprávění o bezohledném získávání majetku na úkor druhých (*Jouzek*). T. realisticky založené prózy s rozbíhavým, ale jistě vedeným dějem a s výraznými lidovými typy (vystiženými i specifickou mluvou) charakterizuje pozorovatelský zájem, sdílnost prostá mravoučných výkladů (občas vyjadřující mírný antisemitismus) a nenásilný laskavý humor spíše groteskního než ostře útočného vyznění. T. literární činnost doplňovala drobná fejetonistika pro katolické noviny a časopisecky i knižně publikovaná kázání.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Antonín (A., Ant.) Runié (též varianty Runie, Runiee, Runieé), Ideál; RUN, Th. ■ PŘÍSPĚVKY in: Archa (Prostějov, Olomouc); Čech; Dětský svět; Kazatelna (1903–10); Lid. listy (od 1922); Neděle (Brno); Nový život (1896–1905); Rajská zahrádka; Úřední věstník farní osady hořešovické, klobucké, pozdeňské a vranské; – posmrtně: ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Hubokrutý

(R 1924); Klerikální vydra 1, 2 (R 1926); Jouzek (R 1927); Pan Vondráček (R b. d., 1928); Ubytovatel 1, 2 (R 1929); Koranda 1–4 (R 1930–31). – *Ostatní práce* (homiletické texty): *Passio Christi*–salva me!, *K srdci i rozumu*, *Šest řečí postních* (1904); Křesťanská cvičení pro jednotlivé stavy v postě (1910); *Srdce naše podle srdce Panny Marie* (1910). ■ REDIGOVAL *časopis*: Úřední věstník farní osady hořešovické, klobucké, pozdeňské a vranské (1912–16). ■

LITERATURA: B. Konařík-Bečvan: Antonín Runié (1934). ■ ● ref. Hubokrutý: Kšk., Vlast 41, 1924/25, s. 331; B. J., Archa 1925, s. 269; V. Brtník, Venkov 25. 7. 1925 ●; ● ref. Klerikální vydra 1, 2: an., Vlast 42, 1925/26, s. 455; an., Vlast 43, 1926/27, s. 234; E. M. (Masák), Archa 1927, s. 135 ●; an.: ref. Jouzek, Vlast 44, 1927/28, s. 287; B. J.: ref. Koranda, Archa 1931, s. 161; an., k sedmdesátinám, Venkov 24. 11. 1940; ● nekrology: an., Lid. listy 11. 10. 1944; an., Nár. politika 13. 10. 1944 ●; in kat. Zajatci hvězd a snů. Katolická moderna a její časopis Nový život (2000); A. Filip, R. Musil: Křesťanský symbolismus ve výtvarném díle A. T.-R., sb. Bůh a bohové (2003, s. 330).

pš

Vladimír Thiele

* 14. 2. 1921 *Potštejn*

† 20. 7. 1997 *Praha*

Autor veršů s dělnickou tematikou, knížek pro děti, sbírek anekdotických vyprávění a rozhlasových her.

Narodil se v úřednické rodině. V devíti letech ztratil matku a byl vychováván v československém sirotčinci v Čermné (Č. n. Orlicí). Po ukončení základní a měšťanské školy se 1935–39 učil v Dobříši truhlářem. Již tehdy začal psát a publikovat verše (1937 časopisecký debut). Během války byl totálně nasazen v Hallendorfu u Hannoveru, odkud po několika měsících utekl, a až do osvobození se ukrýval jako truhlářský dělník v nemocnici na Bulovce v Praze. Po absolvování vojenské služby byl 1946–48 redaktorem Svobodných novin (1947–48 redigoval také časopis Nový hlas); potom pracoval v ČKD dva roky jako úředník a 1950–58 jako truhlář. 1958–60 působil ve Svobodném slově, pak se do 1963 živil jako propagační textař, poté až do odchodu do důchodu (1981) měl svobodné povolání; věnoval se literatuře, zabýval se také výtvarným uměním a spolupracoval s rozhlasem.

V mládí vydával T. sbírky veršů ovlivněné jeho dělnickým povoláním. Obměňoval a rozvíjel v nich prostým a melodickým veršem, tíhnoucím k sentimentu a poplatným poezii J. Seiferta, téma chudého chlapce živícího se prací svých rukou. Mezi jejich základní motivy patří láska k zemřelé matce, stesk po domově, trpké životní zkušenosti, vztah k práci a vzpomínky na mrtvé přátele. V dobově oceňované sbírce *Hoch v modrém* chápe T. úděl dělníka sociálně, avšak bez bojovného akcentu, spíše jako pokornou, ač hrdou proletářskou solidárnost. Seifertův vliv se projevil zejména v intimně elegických básních (sbírky *Stisky*, 9. květen) a v poetisticky hravé obraznosti milostných čtyřverší, sonetů a pantumů (*Paleta lásky*). Na přelomu 40. a 50. let a pak ještě počátkem 60. let vydával T. drobné bibliofilie a příležitostné tisky (mj. několikrát v odborářském klubu ČKD, kde pracoval) s básněmi osobního a vyznavačského charakteru, inspirovanými někdy i tvorbou výtvarných umělců (popř. psanými na jejich počest při jubileích), s výzdobou J. A. Švengsbíra, F. Koblihy aj. (*Jen jednou, Jen tobě, maminko, Navečer, Pantumy malé kuchaře, Pět zpěvů pro Cyrila Boudu* aj.). – Jediná kniha povídek (*Střídavě oblačno*) evokuje bez výraznější osobitosti sled všedních i tragických událostí z dělnického a venkovského prostředí. Postupně se T. orientoval na tvorbu pro mládež s úmyslem seznámit děti se světem techniky (*Lokomotiva Fu-Fu, Jak se dělá kniha*) nebo je poučit o lidském těle (*Mé zázračné já*). Z řetězce drobných epizod z všedního a prázdninového života dvou bratrů školáků a jejich rodinného zázemí s otcem spisovatelem je složena volná trilogie *Báchorky Admirála Machorky, Krásné léto v Orlím srubu* a *Jak to všechno dobře dopadlo*. Místy vleklé vyprávění s převahou výchovné složky nad estetickou zdůrazňuje spíše vnější stránku událostí než psychologické prokreslení postav. V řadě souborů (*Fůra humoru o známých lidech, Úsměvy Jana Masaryka, Úsměvy stříbrného plátna* aj.) zpracovával T. anekdotické historky ze života herců, spisovatelů a politiků bez většího důrazu na uměleckou stránku vyprávěného. Dvě takto zaměřené, údajně vydané práce (*Úsměvy Jaroslava Kociana*, 1983; *Úsměvy z Lambaréné*, 1989) nejsou bibliograficky doloženy. – T. byl též autorem rozhlasových her (*Nová krev*, 1949; *Kutálek si zacvičí*, 1955), několik her pro mládež připravil podle

cizích námětů (*Velrybí domov*, 1962, podle R. Hughese; *Nejmladší voják*, 1962, podle J. Mareše; *Briga Tři lilie*, 1964, podle O. Mattsona; *O třech prasátkách*).

ŠIFRY: Th, vl, VLT, vt., VT. ■ PŘÍSPĚVKY in: sb. Básníci o knize (1942); Bidlova čítanka (1959); Čes. dělník (1941–43); Dělnická osvěta (1942); sb. František Halas: Čára obzorů (1992); Hlas revoluce (1977); Květy; Lid. noviny (1938, 1943–44); Lit. kruh (Mor. Ostrava); Lit. noviny; Magazín Haló soboty (1972, 1974); Mladý svět (1983); sb. Na dobré hodince 5 (1962); Nár. politika; Nár. práce (1941, 1943–44); Naše obrana (Příbram 1937, debut); Nový hlas (1947–48); Práce (1971, 1973); Sedmihlásek (1945–46); Signál (1966); Svět v obrazech (1966); Svob. noviny (od 1946); Svob. slovo (od 1958); Umění a řemesla (1962, 1964, příl.); Večerní Praha (1983); sb. Výkřik mlčení. In memoriam Vladimíra Tůmy (1946); sb. Za Karlem Vokáčem (1946); Zeměd. noviny (1965, 1967–69, 1972–73); Zlatý máj (1961); Zpravodaj (Příbram); Zvon (1938–41); – posmrtně: ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Pokorná pouť (BB 1940; upr. vyd. 1947); Karkulka ve smutku (BB 1941); Střídavě oblačno (PP 1941); Hoch v modrém (BB 1942; 1942 vyd. rozšíř. o sbírku Pokorná pouť); Ohlédnutí (BB 1943); 9. květen (BB 1945); Třesu, třesu z rukávu (BB pro ml., 1945, pod obrázky F. Bidla); Paleta lásky (BB 1947; upr. vyd. 1986); Duše hroznů (BB b. d., 1948); Jen tobě, maminko (BB b. d., 1948); Lešek a Pešek na cestách (BB pro ml., 1948); Pantumy malé kuchaře (BB b. d., 1948); Robinson Věna Kuk (BB pro ml., 1948, obrazový doprovod – komiks F. Roleček); Stisky (BB 1948); Dřevěná kniha (E 1950); Lokomotiva Fu-Fu (P pro ml., 1950); Pět zpěvů pro Cyrila Boudu (BB 1951); Navečer (B 1952); Jen jednou (BB b. d., 1952); O městě slavném rydlo zpívá (BB b. d., kolem 1955); Man (BB b. d., kolem 1955); Jak se dělá kniha (P pro ml., 1957); Fůra humoru o známých lidech (vyprávění a anekdoty, 1960; upr. vyd. 1974); Mangunnegara (BB 1963); Smíchu plná paleta – to je knížka tahleta (vyprávění a anekdoty, 1963); Báchorky Admirála Machorky (P pro ml., 1966); Krásné léto v Orlím srubu (P pro ml., 1966); Dům U veselé slzičky. Pohádky strýčka Jedličky (1967, s A. Jedličkou); Jak to všechno dobře dopadlo (P pro ml., 1969); Úsměvy Jana Masaryka (vyprávění a anekdoty, 1969; upr. vyd. 1991); Anekdoty o spisovatelích (1970, podp. Jaroslav Thiele); I v pohádce se přechází jen na zelenou (P pro ml., 1971); Mé zázračné já (P pro ml., 1974); Pan Shaw a pan Twain (vyprávění a anekdoty, 1975; část přeprac. 1995 s tit. Mark Twain zblízka); Vesele o bratřech Kotasových (vyprávění a anekdoty, 1982); Úsměvy stříbrného plátna (vyprávění a anekdoty, 1986; upr. vyd. 1992); Klaunovo pozdní odpoledne. Úsměvy Jana Wericha (vyprávění a anekdoty, 1987); 50x Vlasta Burian (vyprávění a anekdoty, 1993); Jan

Werich zblízka (vyprávění a anekdoty, 1994). – *Překlady*: L. Pervomajskij: První linie (1954); R. L. Stevenson: Dítě tak samo (1956). – *Adaptace*: Z. M. Kuděj: Šťastný greenhorn (1970, podle K. románu Sid). – *Ostatní práce*: Josef Čapek a kniha (1959, soupis knižní grafiky); Karel Svobinský a kniha (1968, soupis knižních ilustrací). ■ REDIGOVAL *časopis*: Nový hlas (1947–48, s J. Roubíčkem). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Kladno v básních a próze (1941, s P. Paškem); Básníci o knize (1942); Výkřik mlčení. In memoriam Vladimíra Tůmy (1946); Žalují (dokumenty z pankrácké věznice, 1946, s R. Karlem, tj. K. Ramešem); Bidlova čítanka (1959); Boxerské povídky (1968); W. Saroyan: Léto na krásném bílém koni (1981). ■

LITERATURA: ● ref. Pokorná pouť: K. P. (Polák), Nár. práce 8. 1. 1841; M. Maralík, LidN 20. 1. 1941; vbk. (V. Běhounek), Dělnická osvěta 1941, s. 87; jšr. (J. Šnobl), Čes. osvěta 38, 1941/42, s. 23 ●; ● ref. Střídavě oblačno: jšr. (J. Šnobl), Čes. osvěta 38, 1941/42, s. 124; Ns. (J. Nečas), Naše doba 49, 1941/42, s. 120 ●; jšr. (J. Šnobl): ref. Karkulka ve smutku, Čes. osvěta 38, 1941/42, s. 130; ● ref. Hoch v modrém: jšr. (J. Šnobl), Čes. osvěta 38, 1941/42, s. 282; Ns. (J. Nečas), Naše doba 49, 1941/42, s. 442; vbk. (V. Běhounek), Dělnická osvěta 1942, s. 145; V. Martínek, Nár. práce 12. 4. 1942; h. (J. Heyduk), LidN 26. 4. 1942, příl.; J. Červinka, Řád 1942, s. 261; (2. vyd.): J. K. (Kopecký), LidN 18. 9. 1942; K. P. (Polák), Nár. práce 27. 9. 1942 ●; kp. (K. Polák): ref. ed. Básníci o knize, Nár. práce 17. 1. 1943; ● ref. Ohlédnutí: J. Machoň, LidN 28. 2. 1944; kp. (K. Polák), Nár. práce 10. 3. 1944 ●; ● ref. 9. květen: vbk. (V. Běhounek), Práce 22. 9. 1945; kp. (K. Polák), PL 3. 10. 1945; J. Hájek, RP 6. 11. 1945; motr. (M. Otruba), Mladé archy 2, 1945/46, s. 136; R. Konečný, List Sdružení mor. spisovatelů 1946, s. 54 ●; ● ref. Třesu, třesu z rukávu: J. Janů, Svob. noviny 28. 12. 1945; -ov- (B. Březovský), NO 9. 1. 1946 ●; ● ref. Paleta lásky: A. M. Píša, Kulturní politika 2, 1946/47, s. 43; mo. (J. Morák), Mladá fronta 18. 6. 1947; jj. (J. Janů), KM 1947, s. 368 ●; jh: Rozhovor s básníkem V. T., Mladé proudy 29. 6. 1947; jšk. (J. Š. Kvapil): ref. Stisky, Naše doba 55, 1948/49, s. 184; D. Tomášek: ref. Nová krev, Kulturní politika 1949, č. 18; ● ref. Lokomotiva Fu-Fu: B. Uher, Komenský 76, 1951/52, s. 77; F. Holešovský, Štěpnice 5, 1951/52, s. 222 ●; jrp. (J. Pícka): ref. Jak se dělá kniha, Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 1957, č. 1; ● ref. Fůra humoru o známých lidech: MS (M. Schulz), LitN 1960, č. 50; -Petr- (J. Petrmichl), RP 5. 2. 1961 ●; J. Voráček: ref. Báchorky Admirála Machorky, Impuls 1966, s. 602; ● ref. Krásné léto v Orlím srubu: V. Vařejková, ZM 1967, s. 641; V. Mayer, Impuls 1967, s. 519 ●; -gs- (O. Sus): ref. ed. Boxerské povídky, Rovnost 21. 9. 1968 + (pod. vl. jm.) Směsi, ambice a svědectví (mj. ref. Úsměvy Jana Masaryka), HD 1970, č. 1; V. Kubálek: ref. Dům U veselé slzičky, ZM 1968, s. 350; M. Nyklová: Knihy nepůjčují, zvlášť tobě ne! (rozhovor), Domov 1976, č. 5; ih: k šedesátinám, Svob. slovo 20. 2. 1981; (AFU): ref. Klaunovo pozdní

odpoledne, Dramatické umění 1988, sv. 2; (kut) (J. Kutina): k sedmdesátinám, Svob. slovo 23. 7. 1991 + Léčitel humorem, in J. Werich zblízka (1994); J. Šimandl: ref. Úsměvy Jana Masaryka (2. vyd.), Čeština doma a ve světě 1995, s. 27; red: Zemřel V. T., LidN 6. 8. 1997.

sb

Josef Thomayer

* 23. 3. 1853 *Trhanov*

† 18. 10. 1927 *Praha*

Autor přírodních a cestopisných črt, causerií a fejetonů, vzpomínkových próz a novinových žánrů, často s medicínskými tématy.

Psán též Thomajer. – Syn zahradníka zaměstnaného u hraběte R. Stadionu, majitele trhanovského panství. Pocházel z pěti dětí. Bratr František T. (1856–1938), zahradní architekt, mj. zakladatel pražských sadů, se prosadil jako tvůrce české zahradnické terminologie a vydavatel a redaktor prvního Časopisu čes. zahradníků; napsal mj. knihy Flora (1886) a České ovoce (1894), publikoval práce z oboru pomologie a zahradní architektury. 1859 ukončil J. T. dvojtřídní školu v Trhanově a po soukromé přípravě u místního kaplana složil 1863 zkoušky ke studiu na gymnáziu v Klatovech (mat. 1871). Vyučoval ho mj. A. V. Šmilovský; 1869 přibyl do Klatov E. Frida a zájem o literaturu oba svedl ke snaze publikačně uspět pod společným pseudonymem Jaroslav Vrchlický, jež si Frida ponechal (T. redigoval i Vrchlického první sbírku básní); T. neúspěšně zasílal příspěvky podepsané též Kamil Měřický, později zvolil pro svou beletristickou tvorbu fonetický anagramonym R. E. Jamot). Od 1871 T. studoval na pražské lékařské fakultě, 1876 složil rigorózní zkoušky a byl promován. Po roce vojenské služby v Praze (1876) praktikoval na patologii interního a chirurgického oddělení Pražské všeobecné nemocnice a v ústavu pro choromyslné v Praze. 1880 se stal asistentem B. Eiselta na 3. interní klinice, na podzim 1881 přešel na 1. interní kliniku, od 1886 byl přednostou pražské univerzitní polikliniky. 1883 se habilitoval pro vnitřní lékařství na nově zřízené české lékařské fakultě Karlo-Ferdinandovy univerzity. 1886 byl jmenován mimořádným, 1897 řádným profesorem. Od 1902 řídil 2. interní kliniku. Absolvoval odborné stáže

v Paříži (1879, 1884; ovlivněn J. M. Charcotem prosazoval neurologické obory v Čechách), Berlíně (1883) a Londýně (1884), později procestoval téměř celou Evropu (přednášky, konzultace i soukromě). Významně se podílel na ustavení českého lékařského školství (pedagogická činnost, učebnice, terminologie) a novodobé organizaci odborného života (spolky, sjezdy, konference, charita ap.), proslul jako vynikající diagnostik a internista opírající se o patologicko-anatomickou a fyziologickou základnu se zřetelem k psychosomaticce, jeho žáky byly četné osobnosti moderní české medicíny (J. Pelnář, L. Syllaba, V. Vondráček aj.). Byl zakladatelem, členem či funkcionářem četných profesních a společenských organizací (mj. od 1873 Umělecké besedy, od 1890 Svatoboru, od 1889 Máje, od 1895 ČAVU, Spolku čes. lékařů, Společnosti Jaroslava Vrchlického, Purkyňovy společnosti, 1917 výkonného výboru Nár. rady čes. spisovatelstva). Od studijních let navazoval kontakty v uměleckých kruzích: v Akademickém čtenářském spolku např. s A. Nevšimalem, G. Eimem a B. Jelínkem, od prvního příspěvku do Lumíru (1873) získal přízeň J. Nerudy a V. Hálka, sblížil se s J. V. Sládkem (navštěvoval jeho kursy angličtiny), K. M. Čapkem Chodem, S. Čechem, J. V. Myslbekem, J. Zeyerem, patřil k intelektuální stolní společnosti zvané Dlouhý stůl (J. Anýž, J. Arbes, J. Baše, J. Červenka, J. Hlava, A. Chittussi, M. Jiránek, B. Kaminský, J. Kvapil, J. Lieh, E. K. Liška, J. S. Machar, J. V. Slukov, J. Tulka, A. Wiehl aj.), 25 let působil v redakční radě časopisu Zvon, přátelství ho pojilo s M. Alšem, A. Jiráskem, K. V. Raisem, J. Vrchlickým, Z. Wintrem; stal se též předobrazem literárních postav. 1922 zohlednil příznaky nemoci a odešel do penze. Zemřel po dlouhodobé nemoci (patrně rakovina tlustého střeva). Pohřeb byl vypraven z Panteonu Nár. muzea v Praze, urna s popelem je uložena v Trhanově. Pozůstalost dílem zničil, dílem odkázal Nár. muzeu a Ústřední matici školské.

V souladu se svým pozitivistickým vědeckým přesvědčením preferujícím indukci i s nesentimentálním praktickým založením vycházel T. i ve své tvorbě vždy z empirie. Jeho základním literárním projevem se stala transformace vlastních zážitků a postřehů v drobnější literárně-publicistické útvary (obrázek, črta, fejton, causerie, rozvedený aforismus, glosa či anekdota; svůj žánr balancující na jejich pomezí nazval paběrek), bránící se orna-

mentálnosti a nadbytečné emocionalitě. Při reflexi přírodních výjevů, spolehlivě odpozorovaných a zdařile jazykově charakterizovaných (*Příroda a lidé*), vnesl do české literatury osobitý přístup (příbuzný H. D. Thoreauovi), založený na konkrétnosti a důrazu na zákonitost přírodního dění (na tuto linii přírodní prózy později navázali např. J. Mahen, J. Tomeček a J. Vrbu). Črtami o lidech z periferie společnosti (*Příroda a lidé, Z pamětí lidí nepatrných a jiné práce, Z lidské biologie*), příznačnými názornou obrazností, smyslem pro typičnost a epickým spádem, prosazoval dosud opomíjenou námětovou oblast i její nedojímavé pojetí. Cestopisné obrázky (*Vedle cesty, Po různých stezkách* aj.) jsou zájmem o všední život, kritickým smyslem pro skutečnost, přesným viděním detailu a lakonickým vtípem blízké Nerudovu stylu. Svěbytným útvarem jsou T. diagnózy historických osobností a žurnalistické žánry s medicínskou tematikou (*Studie a vzpomínky, Kulturněhistorické obrázky..., Různé příběhy, V ovzduší Aeskulapově*), v nichž zábavnou až lehce ironickou formou přibližoval exaktní poznatky laické veřejnosti; sám však akcentoval spíše pozoruhodnost tématu vybízejícího k úvaze než popularizační poučování. Nemalou hodnotu dokumentární a literárněhistorickou mají T. vzpomínky na dětství a mládí a přátele z uměleckých kruhů i komentáře soudobého života (*Po různých stezkách, Pestré kapitoly, Z pouti životní, Ze zápisů starého lékaře*), prostředkující zároveň T. střídmy úsudek, mravnou vůli a zdrženlivý cit.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Bohuslav Černý, Bohuslav Filip Tvrdý, Bohuslav Tvrdý, Filip Tvrdý, Majordomus, Majordómus, R. E. Jamot, Tomáš Mayer; Dr. Th., Dr. Thr. J., J. T., J. Th., -r, R. E. J., -Thr. ■ PŘÍSPĚVKY in: Almanach na oslavu 25letého trvání Akademického čtenářského spolku pražského... (1874); Almanach vzpomínek bývalých žáků gymnázia klatovského (Klatovy 1912); Athenaeum (1884–85); Besedy lidu (od 1899); Čas (1883); Časopis lékařů českých (1878–1923, četné sep. odb. prací); Čes. revue (1902); Čes. včela (1879); Čes. lid (1923–24); Dlouhý stůl (soukr. tisk, 1899 → Lid. noviny 1933); Hlas národa (1903); Květy (od 1879); Lékařské rozhledy (od 1902); Lid. noviny (1927); Lit. listy (1880–85); Lumír (1873–98); Malý čtenář (1911–13, 1918–19); alm. Národ sobě (1880); Nár. listy (1875–79); Nár. osvobození (1925); Osvěta (1887, 1903); Ottův literární almanach (1912); Oznamovatel druhého sjezdu lékařů a přírodovědců českých v Praze roku 1882 (1882); Oznamovatel sjezdu čes-

kých lékařů a přírodozpytců v Praze (1880); Paleček (1887); Pamětní list slavnostní sjezdu všesokolského v Praze (1887); Pokrok; Politik (1880); Prager Presse (1922); Praktický lékař (1921); Pramen (1920–22); Pražská lid. revue (od 1909); Rozhledy; Samostatnost (1926); Sborník klinický (1899–1906, i sep. odb. prací); Sborník lékařský (od 1887, i sep. odb. prací); Sborník poliklinický (1898); Střední škola (1923); Světozor (od 1872, debut); Šotek; Švanda dudák (1891); Věstník 3. sjezdu českých přírodozpytců a lékařů v Praze (1901); sb. Vzpomínky členů Máje (1903); sb. Zdravotnická čítanka (1921); Zlatá Praha (od 1892); Zvon (1900–27); Ženský svět (1925); Živa (od 1891) a četné odborné práce v zahraničních lékařských časopisech, zejména rakouských a německých; – posmrtně: Lid. noviny (1931, 1933). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie, literárněpublicistické a žurnalistické práce*: Příroda a lidé (PP 1880, pseud. R. E. Jamot → P Kramáři samost. in Dva obrázky, b. d., 1913, s P K. Starého Jestřáb); Čtení o pěti smyslech člověka (1880, pseud. R. E. Jamot); Vedle cesty (1895, pseud. R. E. Jamot); Po různých stezkách (1902, pseud. R. E. Jamot); Žloutne listí (1905, pseud. R. E. Jamot); Kulturněhistorické obrázky z oboru lékařského (b. d., 1911); Paběrky (1911, pseud. R. E. Jamot); Z pamětí lidí nepatrných a jiné práce (b. d., 1913); Přírodopisné procházky (b. d., 1913, s PP jiných); Z lidské biologie (1915; 1920 rozšř. vyd. s tit. Z lidské biologie a jiná próza, Sebrané spisy..., sv. 4); Pestré kapitoly (1919, Sebrané spisy..., sv. 1); Z pouť životní (1920, Sebrané spisy..., sv. 3); Různé příběhy, V ovzduší Aeskulapově (1921, Sebrané spisy..., sv. 7); Studie a vzpomínky (1922, Sebrané spisy..., sv. 10); Ze zápisků starého lékaře (vzpomínky, 1925, Sebrané spisy..., sv. 11). – *Ostatní práce*: Úvod do drobné praxe lékařské (1886; rozšř. vyd. 1900); Bezvědomí a jeho diagnostický význam (b. d., 1889); Slovník zdravotní (1889, s K. Choudounským; přeprac. a rozšř. vyd. s tit. Zdravotní slovník, b. d., 1901); O přetížení prací zvláště ve školách (b. d., 1890); Patologie a terapie nemocí vnitřních (1893; rozšř. vyd. 1896–97 a 1909); Vliv civilizace na nervy člověkovy (1901); Dva případy spánku patologického (1905); Klinické výklady 1–3 (1905–06); Nebezpečí života (1918) a další odborné práce, zejména v knižnici Sbírka přednášek (a rozprav) z oboru lékařského (1888–1925) a v Eiseltově Odborné patologii a terapii (1879–89). – *Výbory*: Život v trávě (1975, ed. O. Mohyla); Ze zápisků lékaře (1977, ed. O. Mohyla). – *Souborné vydání*: Sebrané spisy z oboru lehké prózy (Čes. grafická Unie, 1919–25, 11 sv.; obs. i upr. verze a poprvé publikované texty, ve sv. 10 index). ■ KORESPONDENCE: J. T.: Některé dopisy psané Jaroslavu Vrchlickému (z 1871–72), Zvon 23, 1922/23, s. 5 a 19; L. Syllaba in Profesor dr. J. T. † (Syllabovi z 1894, 1897, 1910, 1912; 1927 ← Časopis lékařů českých 1927, s. 1702). ■ REDIGOVAL *časopisy*: Sborník lékařský (1887–93, s J. Hlavou), Sborník klinický (1899–1906, i s jinými); *sborník*:

Sborník poliklinický (1898); *vestníky*: Oznamovatel sjezdu českých lékařů a přírodozpytců v Praze (1880), Oznamovatel druhého sjezdu lékařů a přírodozpytců českých v Praze roku 1882 (1882); *knižnici*: Sbírka přednášek z oboru lékařského (1888–1903, 100 sv.; 1894–98 s tit. Sbírka přednášek a rozprav z oboru lékařského). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Věstník 3. sjezdu českých přírodozpytců a lékařů v Praze (1901, s O. Schrutzem). ■

LITERATURA: J. V. Sedláček: J. T. (1923); L. Syllaba: Prof. dr. J. T. † (1927); M. Borotová: J. T. – lit. pozůstalost (1959). ■ ● ref. Příroda a lidé: S., Květy 1880, sv. 2, s. 117; J. V. S. (Sládek), Lumír 1880, s. 240; an., Ruch 1880, s. 285; J. N. (Neruda), NL 9. 7. 1880 → Literatura 3 (1966, s. 118); F. Schulz, Osvěta 1881, s. 478 ●; X.: Dr. J. T., Světozor 18, 1883/84, s. 436; an. (J. Neruda): Dr. J. T., Humorist. listy 1884, s. 26 → Pdobizny 2 (1952, s. 232); an.: Prof. dr. J. T., Zlatá Praha 3, 1885/86, s. 809; ● ref. Vedle cesty: A. Nový (A. Procházka), Lit. listy 16, 1894/95, s. 375; F. V. V. (Výkoul), Světozor 29, 1894/95, s. 587; ergo (I. Hořica), NL 28. 6. 1895; an., LidN 8. 9. 1895; C. (B. Chaloupka), MR 1895, sv. 2, s. 120 ●; ● 25 let lékař. praxe: J. Pelnář in T. jubilejní sborník (1901, s. 1, s bibliografií odb. prací); L. Syllaba: tamtéž, s. 246; V. Bartoníček, LidN 15. 12. 1901; J. Císlar, Zlatá Praha 19, 1901/02, s. 82; -a-, Zvon 2, 1901/02, s. 167 ●; ● ref. Po různých stezkách: -r. (R. J. Kronbauer), Hlas národa 16. 11. 1902, příl. Nedělní listy; KMČ. (K. M. Čapek Chod), Zvon 3, 1902/03, s. 98; M. Marten, MR 1902/03, sv. 14, s. 80; ech (V. Štech), Máj 1, 1902/03, s. 154; G., Rozhledy 13, 1902/03, sv. 1, s. 361 ●; ● k padesátinám: -a-, Zvon 3, 1902/03, s. 363; MÁJ, Máj 1, 1902/03, s. 393; b., Samostatnost 1903, s. 136; -r. (R. J. Kronbauer), Hlas národa 29. 3. 1903, příl. Nedělní listy ●; S. Heller: Z literárních vzpomínek, Lumír 34, 1905/06, s. 304; ● ref. Žloutne listí: -r. (R. J. Kronbauer), Hlas národa 24. 12. 1905, příl. Nedělní listy; an., Čas 31. 12. 1905; V. Kol. (V. Červinka), Zvon 6, 1905/06, s. 237; Ds (J. D. Konrád), Máj 4, 1905/06, s. 288; P. (J. Pelcl), Rozhledy 16, 1905/06, s. 186; an., Přehled 4, 1905/06, s. 367; A. N. (Novák), tamtéž, s. 741; -ýr-, NL 12. 1. 1906; D. P. (Panýrek), Časopis lékařů českých 1906, s. 55; P., Venkov 24. 8. 1906 ●; an. (S. K. Neumann): Puklý Zvon, Mor. kraj 22. 12. 1906; V. Mrštík: Z literatury 6, MSIR 6, 1909/10, s. 407; J. S. (Stránský): Pan ředitel Tůma (o pseudonymu Jaroslav Vrchlický), LidN 7. 6. 1910; ● ref. Kulturněhistorické obrázky z oboru lékařského: Dr. P. (D. Panýrek), Máj 9, 1910/11, s. 220; KMČ (K. M. Čapek Chod), Zvon 11, 1910/11, s. 301; A. M. (Macek), Akademie 15, 1910/11, s. 527 + PL 17. 9. 1911; Č. Zíbrt, ČČM 1911, s. 403 ●; ● ref. Paběrky: V. Řezníček, ČČM 1911, s. 401; V. K., Pražská lid. revue 1912, s. 21 ●; ● k šedesátinám: D. P. (Panýrek), Máj 11, 1912/13, s. 325; K. M. Čapek Chod, Zlatá Praha 30, 1912/13, s. 333; F. Sekanina, Zvon 13, 1912/13, s. 361; an., Rudé květy 12, 1912/13, s. 161; an., Časopis lékařů českých 1913, s. 342 ●; ● ref. Z pamětí lidí nepatrných a jiné práce: F. Sekanina, Zvon 13, 1912/13,

s. 401; R. (V. Červinka), Zlatá Praha 30, 1912/13, s. 407; G. W. (Winter), PL 6. 4. 1913, 2. příl.; F. V. Vykoukal, Osvěta 1913, s. 384 ●; -och. (F. S. Procházka): ref. Z lidské biologie, Zvon 16, 1915/16, s. 192; K. Č. (Čapek): V posledních číslech Zvonu..., Cesta 1, 1918/19, s. 521; F. Sekanina: Básník – učenec, Zvon 19, 1918/19, s. 315; ● ref. Pestré kapitoly (Sebrané spisy... 1): Kaz. (F. S. Procházka), Zvon 19, 1918/19, s. 350; J. Folprecht, Čes. revue 12, 1918/19, s. 373; K. S. (Sezima), Lumír 47, 1918/20, s. 237; E. Č. (Čapek), Nové Čechy 1919, s. 165; P. F. (Fingal), Vzlet 1919, s. 174; F. Strejček, ČČM 1919, s. 282 ●; ● ref. Sebrané spisy... 2 (Paběrky, Chuť a čich): -es-, PL 28. 9. 1919; J. Vrba, Pramen 1920, s. 34 ●; ● ref. Z pouti životní (Sebrané spisy... 3): Kaz. (F. S. Procházka), Zvon 20, 1919/20, s. 251; A. Novák, Venkov 20. 1. 1920; F. Strejček, ČČM 1920, s. 64; M. Hýsek, Naše věda 4, 1921/22, s. 66 ●; ● ref. Sebrané spisy... 4 (Z lidské biologie...): Kaz. (F. S. Procházka), Zvon 20, 1919/20, s. 349; J. H. (Hora), PL 26. 5. 1920 ●; ● ref. Sebrané spisy... 5 (Viděné a slyšené): J. V. S. (Sedlák), Tribuna 6. 6. 1920; J. H. (Hora), PL 27. 6. 1920; Kaz. (F. S. Procházka), Zvon 20, 1919/20, s. 614; O. Šimek, LidN 26. 8. 1920 ●; ● ref. Sebrané spisy... 6 (Dojmy poetické): R. I. (Illový), PL 24. 10. 1920; Kaz. (F. S. Procházka), Zvon 21, 1920/21, s. 83; J. V. S. (Sedlák), Tribuna 30. 1. 1921; F. Strejček, ČČM 1921, s. 73 (i ref. Viděné a slyšené) ●; ● ref. Sebrané spisy... 7 (Různé příběhy, V ovzduší Aeskulapově): Kaz. (F. S. Procházka), Zvon 21, 1920/21, s. 349; J. V. S. (Sedlák), Tribuna 27. 3. 1921 ●; ● ref. Sebrané spisy... 8 (Příroda a lidé): -btk- (V. Brtník), Zvon 21, 1920/21, s. 461; K. Sezima, Lumír 1921, s. 207; M. Novotný, Cesta 4, 1921/22, s. 242 ●; B. Jedlička: Dopis J. Vrchlického Kutnohorským (o pseudonymu Jaroslav Vrchlický), Nové Čechy 5, 1921/22, s. 26; J. Pelnář: Profesor dr. J. T., Časopis lékařů českých 1921, s. 365; ● ref. Sebrané spisy... 9 (Kulturněhistorické obrázky z oboru lékařského): Kaz. (F. S. Procházka), Zvon 22, 1921/22, s. 239; Sk. (F. Skácelík), LidN 8. 2. 1922 + Lumír 1922, s. 447 ●; ● ref. Sebrané spisy... 10 (Studie a vzpomínky): Kaz. (F. S. Procházka), Zvon 22, 1921/22, s. 377; A. Vyskočil, Čes. revue 1922, s. 356; J. V. S. (Sedlák), Tribuna 25. 3. 1922; F. Strejček, ČČM 1922, s. 199 ●; A. N. (Novák): Deset svazčků... (ref. Sebrané spisy...), ČČH 1922, s. 261; ● k sedmdesátinám: -vb- (V. Brtník), Topičův sborník 10, 1922/23, s. 281; K. V. Rais, Zvon 23, 1922/23, s. 353 a 370; L. Syllaba, tamtéž, s. 365 a 383; V. Řezníček, Naše kniha 1923, s. 19; R. Vanýsek, LidN 23. 3. 1923; A. Nečásek, Venkov 23. 3. 1923; J. Pelnář, NL 23. 3. 1923; Š. Jež, Tribuna 23. 3. 1923 ●; ● ref. Ze zápisů starého lékaře (Sebrané spisy... 11): vz. (V. Zelinka), Zvon 26, 1925/26, s. 166 + (pod vl. jm.) Čes. osvěta 22, 1925/26, s. 348; V. Brtník, Venkov 28. 1. 1926 ●; ● nekrology: an., Nár. politika 18. 10. 1927 (odp.); an., Tribuna 18. 10. 1927 (večer) a 20. 10. 1927; F. Skácelík, LidN 18. 10. 1927 (odp.) + (šifra Sk) 19. 10. 1927 + (pod vl. jm.) Samostatnost 21. 10. 1927; A. Novák, LidN 19. 10.

1927 → Nosiči pochodní (1928, s. 185); Dr. D., NL 19. 10. 1927; -vh- (M. Hýsek), NL 19. 10. 1927; K. Weber, NO 19. 10. 1927; R. Vanýsek, LidN 19. 10. 1927 + Naše věda 9, 1927/28, s. 85; Prof. dr. Švehla, Venkov 19. 10. 1927; L. Syllaba, Časopis lékařů českých 1927, s. 1625; L. Syllaba, J. Císlar, Prof. Šamberger, J. Pelnář, F. S. Procházka, vše tamtéž, s. 1693 a pokr.; R. Raše, NO 20. 10. 1927; Dr. T., Venkov 20. 10. 1927; M. Míšková-Raisová, Venkov 23. 10. 1927, Pestrá příloha; B. Prusík, Praktický lékař 1927, s. 782; zvláštní příl. k č. 6, Zvon 28, 1927/28; J. V. Sedlák, Naše věda 9, 1927/28, s. 86 ●; J. S. Machar: O J. T., Tribuna 6. 11. 1927; M. Míšková-Raisová: Památce velkých lidí, Ženský svět 1927, s. 313; L. Klumpar: Ještě něco o profesoru dr. T. a o společnosti Dlouhých stůl, Tribuna 15. a 16. 11. 1927; J. Vrba: Několik vzpomínek na prof. dr. J. T., Čes. slovo 4. 12. 1927; V. Červinka: Moje examen u prof. T., Zvon 28, 1927/28, s. 105; M. Míšková-Raisová: Ze vzpomínek, Lit. rozhledy 12, 1927/28, s. 242 a 265; L. Syllaba: Prof. dr. J. T., Almanach ČAVU 1928, s. 147; J. Fišerová: V Tomajerce r. 1908, Zvon 30, 1929/30, s. 508; A. Klášterský: A všechny odešly ty staré, družné tváře..., LidN 2. 11. 1929; J. Vrba in Otokar Březina a jiní přátelé v mé paměti (1932, s. 331); M. N. (Novotný): Z akt působnosti Dlouhého stolu, LidN 30. 3. 1933; ● k 10. výr. úmrtí: A. N. (Novák), LidN 18. 10. 1937; B. Prusík, Chodsko 1937, č. 3; V. Bitnar, tamtéž ●; K. R. T. – lékař, spisovatel, mecenáš, Venkov 18. 10. 1941; F. X. Bucha: Z čeho nám vyrostl prof. dr. T., Věstník čes. lékařů 1942, č. 7–8; J. Vinař in Zachránci lidstva (1943); ● k 90. výr. nar.: D., LidN 23. 3. 1943; ps., Venkov 23. 3. 1943 ●; ent: Vrchlického pseudonym, LidN 28. 9. 1944; sf.: Dvacet let bez T., NO 23. 10. 1947; F. Sekanina: Vzpomínka na J. T., LD 23. 5. 1948; E. Rozsivalová: Mikuláš Aleš a J. T., Časopis lékařů českých 1952, s. 1189 + O poměru J. T. k Aloisu Jiráskovi, tamtéž 1953, s. 925; M. Matoušek: Mládí a studentská léta J. T., Časopis lékařů českých 1953, s. 526 + Cesta J. T. od doktorátu k habilitaci, tamtéž, s. 701; A. Pražák in Vrchlický v dopisech (1955); ● k 30. výr. úmrtí: R. Deyl, Večerní Praha 26. 10. 1957; P. E. (Eisner), Svob. slovo 18. 10. 1957; fn (J. Hofmann), LD 18. a 24. 11. 1957 ●; E. Rozsivalová: K 100. výročí Spolku čes. lékařů a Časopisu lékařů českých, Zdravotnické noviny 1962, č. 42; hey (J. Heyduk): Český Thoreau, LD 23. 3. 1973; V. Vondráček: Vztah J. T. k lékařské psychologii a psychiatrii, Českosl. psychiatrie 1973, s. 264 + in Lékař vzpomíná (1973); O. Mohyla in J. T.: Život v travě (1975); ● ref. Život v travě: J. Čábel, Nové knihy 27. 8. 1975; J. Jung, O knihách a autorech 1975, léto; iz (I. Zítková), Zeměd. noviny 27. 9. 1975 ●; O. Mohyla in J. T.: Ze zápisů lékaře (1977); V. Vondráček: Před 50 lety zemřel J. T., Časopis lékařů českých 1977, s. 1308; kp: Lékař a spisovatel, LD 23. 3. 1983; J. M. (Musilová): Fejeton za pětku, Nové knihy 1986, č. 11; ko: Syn trhanovského zahradníka, Pravda 17. 10. 1987; V. Votruba: Významný lékař a spisovatel, Kulturní rozvoj 1987, č. 18; S. Bartůšková: Jamot

aneb Nikoli jen hříčka obraznosti, Tvorba 1987, příl. Kmen, č. 45; J. Dubová a J. Valouch: Doslov in O. Dub: Rytíř ducha. J. T. – lékař a spisovatel (1993, nedokonč. životopis. R); J. Kumpera: J. T., Plzeňský deník 8. 9. 2001; R. Khel: Venkovem Josefa T., Nový venkov 2004, č. 3; J. Havlík: Obraz J. T. (1853–1927) v očích jeho přátel a následovníků i v jeho vlastních, AUC Praha 2003. Historia Universitatis Carolinae Pragensis 43/1–2 (2004, s. 107).

sb, jip

Jan Thon

* 28. 5. 1886 *Golčův Jeníkov*

† 16. 12. 1973 *Praha*

Knihovník, editor, literární historik a kritik, vedle prací věnovaných problémům i dějinám knihovnictví publikoval zejména studie a edice sabinovské.

Syn lékárníka. Po absolvování gymnázia v Čáslavi (1905) a jednoroční vojenské služby vystudoval češtinu, němčinu a pak i francouzštinu na pražské filoz. fakultě (doktorát 1912, disertace *Karel Sabina jako kritik a literární historik*). V této době publikoval (po básnickém debutu) první divadelní a literární referáty (zejména v časopisech *Přehled*, *Snaha* a *Umělecký měsíčník*, blízkých předválečné moderně, s níž T. posléze vystoupil i jako básník na recitačním večeru *Snahy* 1913) a také studie z českého obrození v odborných listech. Zároveň byl už od 1910 zaměstnán v Knihovně hl. m. Prahy. Zde se 1920 stal ředitelem a inicioval přebudování této instituce v druhou nejvýznamnější knihovnu nového státu s rozsáhlým působením lidovýchovným i odborným; v této funkci působil (s přerušením 1942–45) až do odchodu do důchodu 1948. Budování ústřední knihovny spolu s celou sítí poboček, spojené s řadou úkolů organizačních i osvětových (přednášky, výstavy atd.), odvedlo T. na čas od práce literárněhistorické a ediční; po řadu let však souběžně se svou funkcí vedl kulturní rubriku *Nár. listů* (1921–33). Od počátku 20. let rovněž přednášel knihovníkům na Státní škole knihovnické a v knihovnických kurzech při filoz. fakultě; zde se také po válce habilitoval (prací *Osvětou k svobodě*, 1946) a jako docent pro dějiny novější české literatury se zvláštním zřetelem ke knihovědě zde působil až do 1959. Ve 20. a 30. letech se podílel na hnutí svobodných zednářů (spoluzakladatel lóže *Národ*; 1947 předseda výboru pro její zno-

vuobnovení, po 1948 však rád opustil). Patřil k organizátorům Literárněhistorické společnosti (1934–54) a k spoluzakladatelům jejího orgánu *Slovesná věda*; 1937 byl zvolen předsedou Spolku čes. bibliofilů, inspiroval vydávání časopisu *Knihy a čtenáři* (vyd. od 1937 Městskou knihovnou) a vyvíjel i další kulturní aktivity. – Jeho manželka Růžena T. působila jako publicistka a překladatelka z francouzštiny a z němčiny.

I když se T. od počátku své literárněvědné dráhy pravidelně věnoval i literární a divadelní kritice (jen v kulturní rubrice *Nár. listů* publikoval na tisíc referátů a glos), těžiště jeho práce leží v literární historii, jmenovitě v pracích o českém literárním obrození, a v knihovědě. Východiskem mu byly jeho edice: *Máchova cestopisného deníku* (K. H. Máche cesta do Itálie) a trojsvazkových *Vybraných spisů K. Sabiny*, z nichž zejména svazek *Básní* byl jejich první soubornou edicí a které jako celek byly významným edičním počinem. Odtud se odvíjela řada T. sabinovských studií, které po válce dovršil stručným knižním medailonem (*O Karlu Sabinovi*) a biografickou studií spojenou s edicí Sabinových dopisů dceři a zeťovi E. Vávrovi z let 1870–76 (*Rodinné listy Karla Sabiny*); v obou převažuje mravní soud nad pokusem postihnout složitou a rozporuplnou Sabinovu osobnost. Vedle Sabiny a Máchy se T. zabýval i dalšími obrozenskými osobnostmi (K. Kuzmány, Š. Hněvkovský, M. V. Kramerius, K. Havlíček Borovský aj.); poprvé sebral a knižně vydal v dvojím souboru básnické dílo J. E. Purkyně (výbor *Básnický glosář J. E. Purkyně* a souborné vydání *Básně* a překlady v *Sebraných spisech*). Druhý okruh T. odborné činnosti je věnován knihovědě; vedle prací spojených bezprostředně s funkcí knihovníka a konkrétně ředitele Městské knihovny (její dvacetileté historii 1918–38 věnoval knihu vzpomínek a úvah *O městské knihovně, knihách a také lidech*) obracel se i tady do historie, zejména do dějin obrození a 2. poloviny 19. století. Od monografických, často objevných portrétů knihovníků, knihkupců a nakladatelů (*Nakladatel Jan Laichter, Z nakladatelského ovzduší let devadesátých, Knihovníci a knihomilové*) dospěl k širší historii českého lidového knihovnictví v 19. století (*Osvětou k svobodě*), v níž jsou literární dějiny sledovány z osobitého zorného úhlu: z hlediska osudů české knihy a její cesty ke čtenáři. Opožděná básnická

prvotina *Opuštěné stopy*, upomínající na autorův vstup do literatury, zůstala jen pokusem na okraji díla; na souvislost s předválečnou modernou ukazuje spíše T. zájem výtvarný, zejména pořádání a uvádění výstav (V. Hofman, Knižní ilustrace M. Alše, K. H. Mácha a výtvarné umění aj.).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Jan Jílek, J. Jílek, Karandaš; J. T., J. Th., -n., -n-, -o-, on, -on-, Th, Th., Th-, -th-. ■ **PRÍSPĚVKY in:** Cesta (1926–28); sb. Congrès international des bibliothécaires et des amis de livre tenue à Prague (1928, ref. Organizace městské knihovny pražské); Časopis českosl. (čes.) knihovníků; ČČM, pokr. ČNM (1921, 1946, 1964); Časopis Společnosti přátel starožitností... (1961); Čes. literatura (1954–55, 1964); Čes. osvěta (1911, 1913, 1946); Čes. revue (1910, 1914); Čes. časopis filologický (1944–45); Čes. lid (1908–09); Čin (1929); Čtenář; Dnešek (1931); sb. Hollar (1941, příl. č. 4: P Semínko zlatodolské, i sep.); sb. Jan Evangelista Purkyně, badatel-národní buditel (1955); sb. Jan Laichter. Život a dílo (1935, hl. stať Nakladatel Jan Laichter, i sep.); Jihočes. kraj (Tábor 1913, Z jihočeského knihovnictví, i sep.); sb. Karel Hynek Mácha (1937); sb. Kniha a národ 1879–1939 (1939, Z nakladatelského ovzduší let devadesátých, sep. 1940); Knihy a čtenáři (1937–48); Lid. noviny (1933–35, 1938); Listy filologické (1910–12, 1951; 1910 ed. K. H. Máchy Cesta do Itálie, i sep.; 1912 stať J. F. Fries učitelem K. Kuzmányho, i sep.); Lit. noviny (1935, 1938); Lit. rozhledy (1925, 1928); Lit. svět (1928); Lumír (1911, stať K. Sabina o Máchovi); Magazin DP (1933); Národ (1917–18); Nár. listy (1919–33); Nová svoboda (1934); Novina (1908); Panoráma (1929); Přehled (1907–10); Rozpravy Aventina (1927–30); Rudé právo (1937); Sborník NM v Praze (1966); Slavia (1958, stať Cesta V. Hálka do Krakova a Pešti r. 1862, i sep.); Slovanská knihovna (1934–47; 1934 stať Knihovnický pokus K. Havlíčka Borovského, i sep.; 1935 stať K studiu dějin nakladatelstva a knihkupectva českého, i sep.; 1938 stať Emlerův inspektorát městské knihovny pražské, i sep.; 1947 stať Neúspěch Jungmannova nástupce, i sep.); Slovesná věda (1947–51); Snaha (1912–14); sb. Strahovská knihovna (1967, 1969, 1972); sb. Strážce tradice. Arnu Novákovi na památku (Praha, Olomouc 1940, stať Lidové knihovnictví jako součást národní tradice, i sep.); Světozor (1928); Svobodný zítřek (1946); Škola a kultura (1946); Topičův sborník (1917); Umělecký měsíčník (1911–13); Venkov (1937); Věstník hl. města Prahy; sb. Z doby Nerudovy (1959); Zlatá Praha (1906, básnický debut); Ženský svět (1914–15); Žijeme (1932). ■ **KNÍŽNĚ.** *Beletrie a práce o literatuře, knihách a knihovnictví:* Knihovna královského hlavního města Prahy v r. 1911 (stať, 1912); Knihovna hlavního města Prahy a stavba její Ústřední knihovny (stať, 1926); *Opuštěné stopy* (BB 1926); Knihovnická fantazie (P 1936 ← Panoráma

1929); O městské knihovně, knihách a také lidech (vzpomínky, 1938); Knihovníci a knihomilové (studie, 1947); O Karlu Sabinovi (medailon, 1947); Rodinné listy Karla Sabiny (studie s edicí koresp., 1947); Osvětou k svobodě (studie, 1948). ■ **REDIGOVAL časopisy:** Čes. revue (1917–30), Nár. listy (kulturní rubrika, 1921–33); *sborník:* J. Emlerovi k šedesátce (Slovanská knihovna 5, 1938, s J. Bečkou a F. Kleinschnitzovou); *knížnice:* Spisy Knihovny hl. města Prahy (1924–38), Světová žeň (1936–38), Mansarda (1947–48). ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL:** K. Sabina: Vybrané spisy 1–3 (1. 1911, 2. 1912, 3. 1916) + O literatuře (výbor, 1953, i překl. z něm.); A. J. Puchmajer: Zpěvy z Čarodějné flétny vybrané (1931, bibliof.); J. Horák: Z dějin literatur slovanských (výbor, 1948, s J. Dolanským); Mezi knihami a lidmi (výbor próz, 1956); J. Neruda: Literatura 1–3 (1. 1957, 2. 1961, 3. 1966); Básnický glosář J. E. Purkyně (výbor, 1959) + Básně a překlady (1968). ■

LITERATURA: A. Hartl: ref. K. H. Máchy Cesta do Itálie, Samostatnost 1910, s. 709; ● ref. ed. K. Sabina: Vybrané spisy: A. M. (Macek), Akademie 15, 1910/11, s. 399; O. Šimek, Novina 4, 1910/11, s. 697 a 730; F. Sekanina, Zvon 12, 1911/12, s. 13 + Zvon 13, 1912/13, s. 301; G. W. (Winter), PL 5. 1. 1913; J. F. (Folprecht), Čes. revue 10, 1916/17, s. 425; K. Híkl, Naše doba 24, 1916/17, s. 377; L. Patočka, MR 1917, sv. 31, s. 139; V. Brtník, Kmen 1, 1917/18, č. 11 a 15 (k tomu T., Národ 1917, s. 125); J. V. Sedlák, Naše věda 3, 1919/20, s. 22 ●; ● ref. Opuštěné stopy: J. O. Novotný, Cesta 9, 1926/27, s. 754; O. Š. M. (Štorch-Marien), RA 2, 1926/27, s. 143; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 27, 1926/27, s. 405; B. P. (Polan), Pramen 7, 1927/28, s. 93 ●; A. N. (Novák): Sen knihovníkův (k padesátinám), LidN 17. 7. 1936; ● ref. O městské knihovně, knihách a také lidech: V. T. (Tichý), Dělnická osvěta 1938, s. 295; ne (A. Novák), LidN 19. 5. 1938 + (šifra A. N.) LidN 20. 6. 1938; J. Poch, LidN 13. 6. 1938; vbk (V. Běhounek), PL 16. 7. 1938; J. Sova: Ještě o městské knihovně a také lidech (polemika, 1938) ●; ill (A. Novák): Pojízdná knihovna hl. m. Prahy, LidN 7. 5. 1939; ● k šedesátinám: J. Dostál, Knihovna 1, 1945/46, s. 325; J. Tumlíř, Knihy a čtenáři 6, 1945/46, s. 145; kp. (K. Polák), PL 28. 5. 1946 ●; ● ref. Knihovníci a knihomilové: pt, Svob. slovo 28. 11. 1947; J. Brambora, Práce 25. 12. 1947 ●; G. (F. Götz): ref. O Karlu Sabinovi, NO 10. 8. 1947; ● ref. Rodinné listy Karla Sabiny: L. Holý, Slovesná věda 1, 1947/48, s. 113; Lin. (J. Linhart), KM 1948, s. 41 ●; -tk- (A. Pražák): k padesátinám, Slovesná věda 1951, s. 85; J. Hrubeš: ref. Osvětou k svobodě, SaS 13, 1951/52, s. 106; A. Závodský: ref. ed. K. Sabina: O literatuře, HD 1954, s. 370; fč.: ref. ed. Mezi knihami a lidmi, HD 1956, s. 412; an.: Pětasedmdesátiny J. T., ČSPS 1961, s. 173; ● k osmdesátinám: K. Krejčí, Sborník NM v Praze 1966, ř. C – lit. hist., s. 109; J. Vrchotka, tamtéž, s. 113; K. Švehla, ČNM 1966 – Hist. muzeum, s. 111 ●; L. Kratochvíl: Učitel knihovníků (nekrolog), Čtenář 1974, s. 89; I. Štrossová, k 100. výr. nar.,

Čtenář 1986, s. 432; V. Novotný in Problémy a příběhy (2001); J. Čechurová in Čeští svobodní zednáři ve 20. století (2002).

es

Růžena Thonová

* 18. 4. 1891 *Lomnice nad Popelkou*

† 10. 5. 1971 *Praha*

Překladatelka z francouzštiny a němčiny, publicistka.

Roz. Jínová. – Pocházela z pekařské rodiny, v deseti letech ztratila otce; její bratři (zejména starší Josef, který v Lomnici vybudoval průmyslovou výrobu trvanlivého pečiva) jí umožnili studium. Od 1906 navštěvovala městské dívčí lyceum v Chrudimi a po maturitě (1909) si zapsala na pražské filoz. fakultě obory francouzština, němčina a česká literatura. 1910–11 navštěvovala přednášky na pařížské univerzitě, po návratu pokračovala ve studiu v Praze, kde je také ukončila. Po sňatku s literárním historikem a pozdějším ředitelem Městské knihovny v Praze J. Thonem se věnovala především překládání.

Jako překladatelka z francouzštiny se orientovala na soudobou literaturu (G. Leroux, R. Francis) se zvláštním zřetelem k francouzsky píšícím Belgičanům (C. Lemonnier), ale také na klasickou literaturu 19. století. Dovedla rychle reagovat na situaci v literárním světě a překládat autory, kteří měli mezinárodní úspěch, jako např. francouzsky píšící Rumun P. Istrati. Pozornost získaly i její překlady románu a dramatu J. Giraudoux. Časopisecky publikovala stati a referáty hlavně o překládaných autorech.

PSEUDONYMY, ŠIFRA: R. Thová, R. Tonar; R. Th. ■ PŘÍSPĚVKY in: Cesta (1926–27); Lit. svět (1927); Nár. osvobození (1933–34); Panoráma (1930–32); Rozpravy Aventina (1926–31); Ženský svět (1916). ■ KNIŽNĚ. Překlady: G. Leroux: Nový život (b. d., 1922, pseud. R. Tonar) + Kapitán Iks (1923, pseud. R. Tonar) + Neviditelná bitva (1923, pseud. R. Tonar); M. Leblanc: Dutá jehla (1924, pseud. R. Tonar); H. de Balzac: Voršila Mirouětová (1924) + Šagrénová kůže (1925) + Manželská smlouva (1925); C. Lemonnier: Právo na štěstí (1925) + Ve svěžím srdci lesa (1925) + Človíček boží (1928); A. de Musset: Mimi Pinson (1926); J. Giraudoux: Siegfried a Limuzínsko (1927); A. R. Le Sage: Bakalář ze Salamanky (1927); H. F. Amiel: Z důvěrného deníku (1929); B. Brehm: Smějící se bůh (1929); G. Flaubert: Paní Bovaryová

(1930); Th. Mann: Malý pan Friedemann (1930); A. Schnitzler: Tereza (1930); P. Istrati: Kodin, Michal (1930, s E. Ruttovou) + Bodláč baraganské (1933) + Stávka v přístavě (1934); A. Maurois: Turgeněv (1931); P. J. Jouve: Hekaté (1932); P. Morand: 1900 (1933); R. Francis: U tří krás (1935, 1. d. pentalogie Kronika rodiny za třetí republiky) + Strážce trosek (1937, 5. d. pentalogie); M. van der Meersch: Hřích světa (1936) + Světlo stopou (1937); A. T'Serstevens: Zlato z Cristobalu (1938); G. de Pourtalès: Záračný rybolov (1939). ■ SCÉNICKY. Překlady: J. Giraudoux: Siegfried (1929) + Nový Amfitryon (1931). ■

LITERATURA: P. Fraenkl: ref. překl. C. Lemonnier: Právo na štěstí, NO 5. 8. 1925; ● ref. překl. J. Giraudoux: Siegfried a Limuzínsko: O. Šimek, Lit. svět 1927, č. 5; F. Götz, NO 10. 7. 1927 ●; ● ref. překl. J. Giraudoux: Siegfried: jeř (J. Fučík), RP 26. a 27. 4. 1929 → Divadelní kritiky (1956, s. 289); J. H. (Hilbert), Venkov 26. 4. 1929; M. Majerová, LitN 1929, č. 9; J. J. Paulík, RA 4, 1928/29, s. 332 ●; O. Fischer: ref. překl. J. Giraudoux: Nový Amfitryon, LidN 17. 3. 1931; Rč. (V. Renč): ref. překl. P. J. Jouve, Akord 1932, s. 280; Akz. (A. Kostohryz, tj. Josef K.): ref. překl. M. van der Meersch, Rozhledy 1938, s. 237; -jms. (J. M. Slavík): ref. překl. G. de Pourtalès, Archa 1939, s. 77.

vf

Tibinus

† před 1387 asi *Drážďany*

Autor latinských učebnic poetiky a rétoriky.

Psán i Dybin, Dybinus, Dyvin, Nicolaus de Dybin, Nicolaus Tibinus. – Od 1369 rektor latinské školy v Drážďanech. V Čechách se nepochybně používalo jeho učebnic (jednu z nich cituje ještě Prokop Písař). Jeho dočasné působení v Praze (domněnka starších badatelů K. Burdacha a J. Vilikovského) je velmi nejistá.

T. psal komentáře k starším středověkým poetikám (Galfredově Poetria nova, Eberhardovu Laborintu). Básní o sv. Dorotě (*Oratio de beata Dorothea*), provázenou komentářem, demonstroval teorii snadné a nesnadné básnické výzdoby. Napsal učebnici přízvukné prozodie (*Liber de ricmis*). Je autorem příručky psaní listů (*Viaticus dictandi* aj.). Všechny jeho spisy, v Německu a okolních zemích velmi rozšířené, jsou zastoupeny v našich knihovnách.

EDICE (in): I trattati medieuali di ritmica latina (Milán 1899, ed. G. Mari; Liber de ricmis); S. P. Jaffe: Nicolaus Dybinus' Declaratio orationis de beata Dorothea (Wiesbaden 1974). ■

BIBLIOGRAFIE: K. Doskočil in Mistr Dybin, rétor doby Karlovy (1948); J. Tráška in Studie a prameny k rétorice a univerzitní literatuře (1972, s. 103); J. Nechutová in Latinská literatura českého středověku do r. 1400 (2000). ■ LITERATURA: K. Doskočil: Mistr Dybin, rétor doby Karlovy (1948); S. P. Jaffe: Nicolaus Dybinus' Declaratio orationis de beata Dorothea (Wiesbaden 1974); H. Szklenar: Magister Nicolaus de Dybin. Vorstudien zu einer Edition seiner Schriften (Mnichov, Curych 1981). ■ K. Burdach in sb. Vom Mittelalter zur Reformation 2/2 (Berlín 1928, s. 360) + tamtéž 7 (Berlín 1933, s. LXXXII); J. Vilíkovský in Pisemnictví českého středověku (1948); H. Szklenar: Hat Nicolaus de Dybin in Prag studiert und gelehrt?, sb. Kaiser Karl IV. 1316–1378, Blätter für deutsche Landesgeschichte (Koblenz 1978, s. 151) + Hinweis auf Magister Nicolaus de Dybin, Kreuzschulrektor in Dresden im Jahre 1369, sb. Studien zum städtischen Bildungswesen des späten Mittelalters und der früher Neuzeit (Göttingen 1983); P. Trost: O mistru Dybinovi, „rétoru doby Karlovy“, LF 1985, s. 111; H. Szklenar: Magister Nicolaus de Dybin als Lehrer der Rhetorik, Daphnis (Amsterdam) 1987, s. 1 + Nicolaus de Dybin als Kommentator des Laborintus, sb. Philologie als Kulturwissenschaft: Studien zur Literatur und Geschichte des Mittelalters. Festschrift für K. Stackmann zum 65. Geburtstag (Göttingen 1987); M. C. Woods: A Medieval Rhetoric Goes to School – and to the University: The Commentaries on the Poetria nova, Rhetorica (Berkeley) 9, 1991, s. 55; B. Kopiczková, A. Vidmanová in Listy na Husovu obranu z let 1410–1412 (1999, s. 93); J. Nechutová in Latinská literatura českého středověku do r. 1400 (2000).

jk

Karel Tieftrunk

* 31. 10. 1829 *Bělá pod Bezdězem*

† 2. 12. 1897 *Kutná Hora*

Literární historik, filolog a editor; historik zabývající se českými dějinami 16. a 17. století, organizátor vědecké práce.

Narodil se na německo-českém národnostním pomezí v rodině řezníka. Navštěvoval farní a klášterní školu v Bělé p. Bezdězem, poté gymnázium v Litoměřicích (učitel A. Hansgirtg). 1847–52 studoval na pražské filoz. fakultě zeměpis, jazykozpyt a dějepis (spřátelil se s anglickým bohemistou A. W. Wratislawem). Jako vysokoškolský posluchač prožil dramatické události let 1848–49 a příležitostně tehdy přispěl do Havlíčkových Nár. novin článkem o situaci v rodném kraji. 1850 podnikl s B. Mo-

serem cestu na Slovensko. V závěrečném semestru studia přijal 1852 místo auskultanta na pražském Akademickém gymnáziu, ale ještě v témže roce, ihned po dokončení fakulty, se stal suplentem na litoměřickém gymnáziu, kde byl 1855 ustanoven profesorem. 1854 tu ve vyšších třídách přednášel česky o české literatuře, byl přitom policejně sledován. Od 1859 vyučoval na vyšší německé reálce v Praze, 1882 se stal ředitelem českého gymnázia v Žitné ul. na Novém Městě pražském. 1892 byl penzionován a jmenován školním radou. Kromě učitelského působení se věnoval i vědecké a organizační práci spjaté s českými kulturními institucemi, zvláště Muzeem Království českého. 1864–65 podnikl z pověření jeho výboru průzkum archivů na Boleslavsku, 1870 byl zvolen jednatelem Matice české a 1872 členem jejího užšího sboru, patřil též k členům muzejní komise pro vydání publikace Brus jazyka českého (uskutečněno 1877, T. je autorem úvodu), přispíval do Riegrova Slovníku naučného. Od 1872 působil v komisi pro vydávání Starých pamětí dějin českých a od 1873 byl členem ředitelstva Svatoboru. 1867 byl zvolen mimořádným členem KČSN a 1890 členem 3. třídy Čes. akademie věd císaře Františka Josefa I. pro vědy, slovesnost a umění a vzápětí sekretářem této třídy; působil též jako jednatel Nár. muzea a činitel mnoha pedagogických komisí a spolků. Politický zájem jej přivedl 1889–95 do českého zemského sněmu jako staročeského poslance za Boleslavsko. 1897 se vzdal z důvodu pokračující choroby veškeré veřejné činnosti. Zemřel na mozkovou mrtvici, pohřben byl v Kutné Hoře. – Jeho bratr Václav Vojtěch T. (1823–1896), právník a novinář, psal mj. články o umění (zejména o hudbě) do Čes. včely, Pražských novin a Havlíčkova Slovana.

T. vědecké působení a publikační aktivita, nesené v duchu doznívajícího obrozeneckého vlastenectví, souvisely s jeho učitelským povoláním i s místy působení. Kompilačně pojatá *Historie literatury české*, začínající výkladem o RKZ a dovedená do autorovy současnosti, sloužila po několik desetiletí jako oblíbená a užitečná středoškolská učebnice. Neméně známá byla i T. sestavená Česká čítanka. Přehledný charakter má jeho pojednání *O písních národních*, v němž podal stručnou historii shromažďování českých lidových písní od konce 18. století a zhodnotil zásluhy F. L. Čelakovského, J. V. Kamaryta, K. J. Erbena, F. Sušila

a F. Bartoše. Zabýval se též problematikou starší české literatury, řadu jeho závěrů poznamenalo přesvědčení o pravosti RKZ. Vědecky nejhodnotnější složkou jeho tvorby jsou historické práce zaměřené k objasnění českých dějin 16.–18. století a těžící ze znalosti pramenů uložených v městských archivech (zvláště pražském a litoměřickém). K nim patří monografie *Odpor stavův českých proti Ferdinandovi I. l. 1547* a studie o dějinách jednoty bratrské. V knižnici Staré paměti dějin českých, řízené A. Gindelym, vydal pětidílný výbor z Historie církevní pobělohorského exulanta P. Skály ze Zhoře. Nejceněnější T. knihou jsou *Dějiny Matice české*, publikované u příležitosti 50. výročí jejího založení, v nichž na základě pramenů, hlavně muzejní a matriční registry, vyložil genezi a vývoj významné obrozenecké instituce, kterou jako její přední funkcionář dobře znal. Záměr sepsat vědeckou biografii F. M. Pelcla již nestačil uskutečnit.

ŠIFRY: Tfk., Tftk. (Nár. noviny 1849). ■ PŘÍSPĚV-KY in: Archiv für slavische Philologie (Berlín 1882); Boleslavan (1860–62); sb. Boleslavsko (1881); Brus jazyka českého (1877); ČČM (1867–96; 1876 Slovo o románu o dějepise českém); sb. Čechy, země i národ. Obraz statisticko-historický (1863); Čes. noviny (1882); Květy (1880); Lit. listy (1885–88; 1887–88 O písních národních); Nár. listy (1886, 1891–92); Nár. noviny (1849); Obecné listy naučné a zábavné (1860–63); Osvěta (1860–63, 1873–75, 1886); Paedagogium (1880, 1882–83); Památky archeologické a místopisné (1860, 1862–65, 1871–73; 1871 O protivenstvích jednoty bratrské v Čechách v l. 1547 a 1548, i sep.); Posel z Prahy; Právník (1866); Pražský deník (1868); První výr. zpráva vyššího gymnázia v Žitné ul. v Praze za škol. rok 1887/88; Sitzungsberichte KBGW (1874); Slovenské noviny (Vídeň 1850); Světozor (1868); Škola a život, i příl. Štěpnice (1857). ■ KNIŽNĚ. *Práce o literatuře a historické práce*: Odpor stavův českých proti Ferdinandovi I. l. 1547 (1872); Historie literatury české 1, 2 (1874, 1876; rozšíř. vyd. 1880); Dějiny Matice české (1881). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Pavla Skály ze Zhoře Historie česká od r. 1602 do r. 1623 1–5 (1865–70); Böhmisches Lesebuch für Deutsche 1, 2 (1865, 1867; další vyd. s tit. Česká čítanka). ■

LITERATURA: an.: ref. ed. Pavla Skály ze Zhoře Historie česká..., Čes. obzor literární 1, 1867/68, s. 19; ● ref. Odpor stavův českých...: an., Květy 1872, s. 135, an., NL 10. 4. 1872 ●; ● ref. Historie literatury české: F. S. (Schulz), NL 23. 9. 1874; R. (J. Emler), ČČM 1876, s. 156 + (šifra Elr.). ČČM 1879, s. 591; an., Lumír 1879, s. 464; an., Světozor 1879, s. 539; F. Schulz, Osvěta 1880, s. 258; J. L. Turnovský, Pokrok 27. 1. 1880 ●; ●

ref. Dějiny Matice české: J. M. (Malý), Politik 24. 12. 1881; S. (P. Sobotka), Světozor 1881, s. 627; F. Bílý, Osvěta 1882, s. 370; Red. (J. Emler), ČČM 1882, s. 131 ●; an. (J. Neruda): K. T., Humorist. listy 1882, s. 328 → Podobizny 2 (1952, s. 99); L. Doležel: K. T., Zlatá Praha 1885, s. 257 + in Vzpomínka na slavnost třicetiletého vědeckého působení K. T. konanou 23. listopadu 1885 (1885); an.: Jubileum, NL 22. 11. 1885; an.: k šedesátinám, Hlas národa 29. 10. 1889; ● nekrology: an., Lit. listy 19, 1897/98, s. 76; an., Světozor 32, 1897/98, s. 60; J. L. Turnovský, Osvěta 1898, s. 153; J. L. Přč, Jedenáctý výr. zpráva c. k. vyššího gymnázia v Žitné ul. v Praze za škol. rok 1898, s. 19; an., Květy 1898, sv. 1, s. 534; A. Truhlář, Almanach ČAVU 1899, s. 116 ●; J. Hanuš: Z dějin české literární historie, sb. Rozpravy filologické věnované Janu Gebauerovi (1898, s. 46); J. V. Neudoerfl in Stručné nástiny životopisné spisovatelů zastoupených v čítankách pro školy obecné i měšťanské (1906, s. 130); F. Zuman: Život a dílo K. T., sb. Od Ještěda k Troskám 4, 1925/26, s. 133 a pokr.; F. Kutnar, J. Marek in Přehledné dějiny českého a slovenského dějepiscetví (1997, s. 335).

pč

Ludmila Tichá

* 13. 9. 1809 *Mníšek pod Brdy*
† 29. 1. 1839 *Rosovice* u Dobříše

Básnířka.

Provd. Petáková, básnické práce podepisovala i Lidmila T. – Čtvrté, nejmladší dítě v rodině panského truhláře. Vzdělání nabyta v rodišti. K jejímu vlasteneckému uvědomění významně přispělo přátelství s J. P. Příbíkem, synem zdejšího učitele a pozdějším spisovatelem. 1838 se provdala za učitelského pomocníka, později učitele F. Petáka a odešla za ním do jeho působišť v Rosovicích. Manželovi pomáhala ve škole, zřejmě jako učitelka ručních prací. Zemřela na souchotiny, pochována byla v Pičíně u Příbrami. – Jejím synovcem byl hudební skladatel V. Blodek.

Z tvorby T. je dnes známo jen několik lyrických básní a epigramů s milostnou, popř. přírodní tematikou, které prozrazují vliv ohlasové poezie F. L. Čelakovského a dobového sentimentalismu (*Dvě sester*, *Zdáléná* aj.). Svou formální vytříbeností a jazykovým citem svědčí o výrazném autorčině talentu, který ocenil i F. Palacký v recenzi alm. Vesna. – Knižní výbor z jejích básní, zmiňovaný v sekundární literatuře, patrně nevyšel.

PSEUDONYM: M. Procházková. ■ PŘÍSPĚVKY in: Květy (1836–38; 1838 B Zdálená); alm. Pomněnky (1843); alm. Vesna (1837, B Dvě sester); – posmrtně: ant. Květnice mládeže československé 2 (1871, ed. K. Vorovka); ant. Píseň o nosu (2005, ed. I. Wernisch). ■

LITERATURA: F. P. (Palacký): ref. alm. Vesna 1837, ČČM 1837, s. 133; B-a.: Zdá se, jako by nám doby bolestných zpráv nastaly, Květy 1839, s. 56; L. Kopáček: L. T., česká básnířka a spisovatelka, sb. Od stříbrných hor 8, 1935/36, s. 37; an.: První česká básnířka, sb. Od stříbrných hor 17, 1949/50, s. 23.

lk

František Tichý

* 21. 5. 1886 *Chyňava* u Berouna

† 4. 4. 1968 *Chyňava*

Literární historik zabývající se novodobou a zvláště starší českou a slovenskou literaturou, též kulturou a literaturou Podkarpatské Rusi; básník, překladatel, editor, publicista.

Psal se též František Rut (F. R., R. F.) Tichý. – Syn učitele, základní školu vychodil 1891–97 v Železně u Berouna, 1897–1905 studoval na Akademickém gymnáziu v Praze, 1905–09 na filoz. fakultě v Praze a v Lipsku obor čeština a němčina, 1913 složil doktorát (disertace *Balady u F. L. Čelakovského*, prof. J. Vlček a J. Máchal). Časopisecky debutoval ještě jako student v Besedách Času 1903. Učil zprvu na obecných a měšťanských školách, 1911–22 na gymnáziu v Berouně; od 1922 po řadu let působil hlavně na Slovensku a Podkarpatské Rusi: 1922–23 byl správcem evangelického kolegiálního gymnázia v Prešově a redaktorem deníku Rusin v Užhorodě, 1924–34 profesorem gymnázia v Bratislavě. 1934–45 byl profesorem Jiráskova gymnázia v Praze, 1945–47 v Mariánských Lázních a v Praze-Michli a nakonec ředitelem gymnázia ve Sv. Juru u Bratislavy a lektorem češtiny na filoz. fakultě v Bratislavě; 1948 odešel do důchodu. Byl členem řady učených společností a odborných institucí.

Vedle několika sbírek komorní lyriky (*Růžová a bílá knížka*, *Povídky a písně*, *Krvácející rány*), jež nepřekročily dobový průměr a zůstaly v podstatě na okraji jeho literární činnosti, věnoval se T. zprvu pilně činnosti překladatelské: z němčiny (A. von Chamisso, H. Salus), francouzštiny (dobově objevený překlad É. Verhaerena), ukrajinštiny (T. Ševčenko), bulhar-

štiny (Ch. Botev); zejména v časopisech uváděl k nám řadu jmen moderní evropské poezie. Druhý směr jeho činnosti, práce edičně osvětová, souvisel s jeho povoláním učitelským: převážně mládeži je určena řada drobných svazeků českých i slovenských autorů, sborníků a antologií, provázených autorovými úvody a poznámkami. Významná je zejména jeho snaha (jako Vlčekova žáka) seznamovat českého čtenáře s literaturou slovenskou i s u nás málo známým literárním a duchovním životem Zakarpatska a Ukrajiny. T. se aktivně účastnil kulturního dění na Slovensku a na Podkarpatské Rusi nejen jako pedagog, ale též jako redaktor a vydavatel (např. užhorodského deníku Rusin a jeho edice Knížky Rusina), jako literární kritik a historik, autor několika monografií, ale také např. jako autor učebnice ukrajinštiny nebo knížky *Vývoj současného spisovného jazyka na Podkarpatské Rusi*. Jeho široký zájem o slovenskou literaturu sahal od novodobé poezie (*O Hviezdoslavovi...*, antologie *Súčasná lyrika slovenská*) přes starší slovenské autory (A. F. Kollár) až po nejstarší literární a národopisné památky; zvláštní pozornost věnoval vzájemným vztahům česko-slovenským (mj. též v souvislosti s diskutovaným problémem jednoty českého a slovenského jazyka a národa) a slovensko-zakarpatským (B. Nosák, A. Kralickij). T. populárně-osvětová vydavatelská činnost, spojená s drobnými monografickými statěmi (*Adolf Heyduk a jeho dílo*, *Václav Beneš Třebízský*, *Vývoj českého divadla v době obrozenské*, *Jan Neruda* aj.), postupně přerůstala v odbornou práci literárněhistorickou, zaměřenou zejména k starší české a slovenské literatuře a k památkám lidové tvorivosti (komentované edice *Kytice z české a slovenské duchovní lyriky lidové*, *Československé písně v Moskevském zpěvníku* aj., studie *Raná gotika v českém básnictví*, studie a edice komeniologické). Pro Ottův slovník naučný zpracoval T. hesla z těchto oblastí.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Fraňo Rut, Zdenek Broman, Zdeněk Broman; -c-, Fr. T., F. T., -ý., Z. B., -zb-. ■ PŘÍSPĚVKY in: sb. Adolf Černý (1924); Besedy Času (1903–13); Bratislava (1927–28, 1931); Budoucnost (1919); Cecilie (1944); Cyril a Metod (Košice 1947); Čas (1911); Časopis Matice moravské (1953); ČNM (1939–40, 1967); Časopis pro moderní filologii (1912, 1916–19, 1934–37, 1940–42); Čes. kultura (1912); ant. Česká lyra (1910); Českoluzický věstník; sb. Čes. bibliofil Julii Zeyerovi (1941, O knihovně